

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Τα μειονεκτήματα του ΑΕΠ και νέοι
Δείκτες ευημερίας των πολιτών – Μια
εμπειρική ανάλυση

MBA-Tourism Management

Διπλωματική

Φοιτητής: Ρομίνα Κειβανάι

Καθηγητής: Νικόλαος Φίλιππας

Μάρτιος 2023

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSTRACT.....	6
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	7
ΠΙΝΑΚΕΣ	8
ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
1.1 Εισαγωγή.....	10
1.2 Ανάλυση δεικτών	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΙΟΝ.....	16
2.1 Εισαγωγή.....	16
2.2 Πώς το ΑΕΠ μετρά την οικονομική πρόοδο.....	17
2.3 Σύντομη Ιστορική αναδρομή του ΑΕΠ	21
2.4 Τα στοιχεία που συνθέτουν το ΑΕΠ.....	26
2.5 Η κατανάλωση και η επένδυση ως ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ΑΕΠ.....	29
2.6 Το ΑΕΠ ως δείκτης μέτρησης της κοινωνικής ευημερίας.....	31
2.7 Κατά κεφαλήν ΑΕΠ και μέση ροή κατανάλωσης.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΟ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΙΟΝ.....	39
3.1 Εισαγωγή.....	39
3.2 Προβλήματα της χρησιμοποίησης του ΑΕΠ ως δείκτης μέτρησης της ευημερίας και της οικονομικής ανάπτυξης	39
3.3 Αδυναμίες του ΑΕΠ ως δείκτη	45
3.3.1 Αρχές ορθής αποτύπωσης της λογιστικής.....	45
3.3.2 Διαχρονικά ζητήματα.....	47
3.3.3 Λεξικογραφικές προτιμήσεις.....	49
3.3.4 Εμπειρική ανάλυση της ατομικής ευτυχίας και της κοινωνικής πρόνοιας	51
3.3.5 Κατανομή εισοδήματος, σχετική ευημερία και αντιπαλότητα	54
3.3.6 Πραγματική οικονομία και παραοικονομία	58
3.3.7 Περιβαλλοντικές συνέπειες και εξάντληση των φυσικών πόρων.....	60
3.3.8 Συγκέντρωση Δεδομένων	62
3.3.9 Σύνθεση.....	63
3.4 Είναι το ακαθαρίστο εθνικό προϊόν μέτρο ευημερίας της κοινωνίας?	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΝΕΟΙ ΤΡΟΠΟΙ - ΜΕΘΟΔΟΙ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΑΕΠ.....	67
4.1 Εισαγωγή.....	67

4.2	Εναλλακτικοί τρόποι μέτρησης της ευημερίας.....	68
4.3	Δείκτες μέτρησης της ευημερίας που χρησιμοποιούν το ΑΕΠ.....	69
4.3.1	Δείκτης βιώσιμης οικονομικής ευημερίας / πραγματικός δείκτης προόδου	70
4.3.2	Πράσινο ΑΕΠ.....	73
4.3.3	Δείκτης πραγματικών αποταμιεύσεων.....	73
4.4	Δείκτες μέτρησης της ευημερίας που δεν χρησιμοποιούν το ΑΕΠ.....	75
4.4.1	Οικολογικό αποτύπωμα.....	76
4.4.2	Υποκειμενική ευεξία	77
4.4.3	Ακαθάριστη εθνική ευτυχία.....	80
4.4.4	Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης.....	80
4.4.5	Δείκτης Ανάπτυξης – Αξιολόγησης του πλανήτη.....	81
4.5	Πως υπολογίζουμε την ευτυχία και ο ρόλος του ΑΕΠ.....	83
4.6	Ο δείκτης εθνικής ευτυχίας	86
4.6	Παραδείγματα ευτυχισμένων χωρών.....	90
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΠΙΛΟΓΟΣ		94
ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ		97
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....		98

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην σημερινή εποχή, αν και η ανάγκη για νέους δείκτες προόδου αναγνωρίζεται ευρέως, δεν υπάρχει συναίνεση που αφορά την διαδοχή του ΑΕΠ ως δείκτη μέτρησης της ευημερίας. Παράλληλα, παρατηρούνται διάφορες - συχνά αντιφατικές - επιλογές ποσοτικοποίησης. Από τη μία πλευρά, υπάρχουν βιβλιογραφικές αναφορές που θέλουν να βελτιώσουν τους τρέχοντες δείκτες, συμπληρώνοντας ή προσαρμόζοντας τους, μέσα στη λογική από την οποία προέκυψαν. Από την άλλη, η ανάλυση νέων δεικτών προόδου μπορούν, εάν είναι καλά σχεδιασμένοι, να οδηγήσουν στην μετάβαση προς ένα νέο μοντέλο κοινωνικού προτύπου, που θα εξαρτάται κυρίως από την ανάπτυξη. Μέχρι τώρα, αυτά τα αξιολογικά ζητήματα σχετίζονται σίγουρα με τον ποσοτικό προσδιορισμό. Οι παραπάνω επιλογές, αν και κρίσιμες για τον μελλοντικό προσδιορισμό των δεικτών ευημερίας των πολιτών, η παρούσα μελέτη, στοχεύει συνεπώς στην προσφοράς μια πιο συστηματικής κατανόησης των κανονιστικών επιπτώσεων της γενικής ποσοτικοποίησης των δεικτών.

ABSTRACT

Nowadays, although the need for new indicators of progress is widely recognized, there is no consensus on the succession of GDP as a measure of prosperity. At the same time, there are various - often contradictory - quantification options. On the one hand, there are references that want to improve the current indicators, supplementing or adapting them, within the logic from which they emerged. On the other hand, the analysis of new indicators of progress can, if well designed, lead to the transition to a new model of social model, which will depend mainly on development. So far, these evaluation issues are definitely related to quantification. The above options are crucial for the future determination of the indicators of the citizen's well-being, the present study, therefore aims to provide a more systematic understanding of the regulatory effects of the general quantification of the indicators.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1: Οι πλουσιότερες χώρες του κόσμου.....	34
Πίνακας 2: Οι πλουσιότερες χώρες της Ευρώπης.....	36
Πίνακας 3: Ο δείκτης GS.....	73
Πίνακας 4: Απεικόνιση του ποσοστού ευτυχίας σε σχέση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ.....	76
Πίνακας 5: Δείκτης Ανάπτυξης – Αξιολόγησης του πλανήτη.....	81
Πίνακας 6: Τα παγκόσμια επίπεδα ευτυχίας όπως μετρήθηκαν από την Έκθεση Παγκόσμιας Ευτυχίας (2016).....	85

ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Γράφημα 1: Αποτύπωση του ΑΕΠ	17
Γράφημα 2: Το ΑΕΠ	20
Γράφημα 3: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε διεθνές επίπεδο.....	23
Γράφημα 4: Η κατανομή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ.....	32
Γράφημα 5: Η οικονομία ως μέρος ενός μεγαλύτερου συνόλου.....	39
Γράφημα 6: World GDP Gross Domestic από το 1960 – 2020.....	70
Γράφημα 7: Δείκτης ευτυχίας σε σχέση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ.....	77

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Εισαγωγή

Στην σημερινή εποχή, το Ακαθάριστό Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) επικρίνεται ευρέως. Μια ευρεία παραδοχή φαίνεται να έχει προκύψει από το γεγονός ότι η επιδίωξη της αύξησης του ΑΕΠ, ως ποσοτικό μέγεθος, φαίνεται ως μη ικανοποιητική για να αντικατοπτρίζει ρεαλιστικά και ουσιαστικά και να διαδραματίζει το πλέον κρίσιμο ρόλο στην παγκόσμια κοινωνική ανάπτυξη. Αυτές οι ανησυχίες σχετικά με το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, δεν διατυπώνονται πλέον μόνο από υποκειμενικούς παράγοντες.

Σημαντικά ιδρύματα, επιτροπές και η διεθνής κοινότητα γενικότερα, έχουν υιοθετήσει το ακόλουθο πρότυπο:¹ "Οι στατιστικές που χρησιμοποιούνται συνήθως μπορεί να μην καταγράφει κάποια φαινόμενα, τα οποία έχουν αυξανόμενο αντίκτυπο στην ευημερία των πολιτών και για μεγάλο χρονικό διάστημα, υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με την επάρκεια των τρεχόντων μέτρων οικονομικής απόδοσης, ιδίως εκείνων που βασίζονται αποκλειστικά και μόνο στο

---

¹ Osberg, L. and Sharpe, A. (2002c), "International Comparisons of Trends in Economic Well-Being", *Social Indicator Research*, vol. 58, n. 1-3, pp.349-382.

ΑΕΠ. Εκτός αυτού βεβαίως, υπάρχουν ακόμη, ευρύτερες ανησυχίες σχετικά με τη σημασία αυτών των δεικτών ως μέτρα κοινωνικής ευημερίας.²

Συχνά προτείνονται τρεις βασικές υποθέσεις για την αντιμετώπιση των ελλείψεων του ΑΕΠ: πρώτον, λαμβάνονται υπόψιν τα αποτελέσματα και όχι η αυτή κάθε αυτή νομισματική πολιτική. Δεύτερον, η ενσωμάτωση ζητημάτων διανομής και τρίτος και τελευταίος λόγος θεωρείται, η λογιστική για τα αποθέματα εκτός των οικονομικών ροών. Από αυτή την άποψη, μεταξύ των πολλών δεικτών που προτείνονται για την αντικατάσταση του ΑΕΠ, υπάρχουν και υφίστανται αποτελώντας πιθανώς την πλέον καρποφόρα απάντηση και αντίλογο στην ήδη υπάρχουσα λειτουργικότητα των δεικτών.³

Παρ' όλα αυτά, τόσο το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν όπως και πολλοί άλλοι δείκτες, δημιουργούν αποκλίσεις από τις αρχικές εκτιμήσεις των δεδομένων και πάσχουν παντελώς από την έλλειψη προσκόλλησης μεταξύ των παραγόντων θεματοποίησης των ήδη λειτουργικών δεικτών.⁴ Πλέον η παρατηρητικότητα και η αποτύπωση των παραπάνω προτάσεων, οδήγησε σε περαιτέρω αμφισβητήσεις τόσο στους λόγους τέτοιων αποκλίσεων, όσο και στην έλλειψη της επιτυχίας.

Επιπροσθέτως, οι σχετικές διαφωνίες σχετικά με τις επιλογές ποσοτικοποίησης είναι πολύ περισσότερο μεθοδολογικής προσέγγισης, καθώς αποκαλύπτουν βαθύτερες πολιτικές και αξιολογικές αποκλίσεις. Οι δείκτες είναι κατασκευασμένοι, και είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με τις αντιλήψεις που μεταφέρουν.⁵ Από την άλλη πλευρά όμως, επηρεάζονται τόσο η ένταση της ικανότητας των δεικτών για αλλαγή ή / και καινοτομία όσον αφορά το Ακαθάριστο

---

² Stiglitz, J., Sen, A., Fitoussi, J.-P. (2009), *Report of the Commission on the Measurement of Economic performance and Social Progress*, 292p.

³ Thiry, G. and Cassiers, I. (2011), "Alternative indicators to GDP: from technical to normative issues" (forthcoming in *Applied Research in Quality of Life* by 2011)

⁴ Zaidi, A and Burchardt, T. (2005), "Comparing incomes when needs differ: equivalization for the extra cost of disability in the U.K.", *Review of Income and Wealth*, iss.51, pp.89-114.

⁵ Hicks, J.R. (1946), *Value and capital: An Inquiry into Some Fundamental Principles of Economic Theory*, 2nd ed., Oxford: Oxford University Press, 340 p.

Εγγώριο Προϊόν. Συνεπώς, ορισμένες επιλογές ποσοτικοποίησης συνίστανται στην προσαρμογή ή / και τον εξευγενισμό του ΑΕΠ χωρίς να αμφισβητούνται περαιτέρω τα συμβατικά και ιστορικά τοποθετημένα θεμέλιά του. Πέρα όλων των άλλων, περισσότερες επιλογές ποσοτικοποίησης, ενισχύουν τη δυνατότητα των δεικτών να μεταδώσουν μια αντίληψη προόδου πολύ διαφορετική από αυτήν που αποδίδει ο συγκεκριμένος δείκτης, υπονοώντας ενδεχομένως μια βαθιά αναθεώρηση των κοινωνιών σε γενικότερα θέματα οργάνωσης.

Αυτές οι διάφορες κατευθύνσεις στις επιλογές ποσοτικοποίησης αντικατοπτρίζουν δύο κατηγορίες επιχειρημάτων στις οποίες βασίζονται οι σύγχρονες προσεγγίσεις. Συνεπώς η βιβλιογραφία ⁶ διαχωρίζεται αρχικά στην πρώτη κατηγορία όπου κάποιος βρίσκει εκείνους που θέλουν να βελτιώσουν τους παραδοσιακούς οικονομικούς δείκτες όπως το ΑΕΠ, συμπληρώνοντας ή προσαρμόζοντάς τους, με την ένταξη των κοινωνικών, οικολογικών και / ή ψυχολογικών ζητημάτων. Δεν προκύπτουν φυσικά ζητήματα αυτής της προσέγγισης ώστε να αναθεωρηθεί ριζικά η παραγωγική λογική που διέπει τα καθεστώτα ανάπτυξης, αλλά μάλλον να τα προσαρμόσει σταδιακά, δεδομένου των νέων περιορισμών και αναγκών που προκύπτουν.⁷

Από την άλλη πλευρά είναι εκείνοι οι συγγραφείς που θεωρούν τις ήδη υπάρχουσες τοποθετήσεις ως σήμα ότι ήρθε η ώρα να αναθεωρήσουν τα βαθύτερα αίτια των παραγόντων στα ευρύτερα οικονομικά και κοινωνικά συστήματα. Για αυτούς, οι νέοι δείκτες του θεωρούν ότι η πρόοδος είναι ικανή, εάν είναι καλά σχεδιασμένη, να καταλύσει μια μετάβαση προς ένα μοντέλο κοινωνίας που έχει ως στόχο να μειώσει την αδυσώπητη εξάρτησή της από την επέκταση της υλικής επιθυμίας.

Στην σημερινή εποχή, αυτά τα - συχνά αντιφατικά - ζητήματα σχετικά με τα θεμέλια και τις επιπτώσεις των κοινωνικοπολιτικών συστημάτων, παρουσιάζουν

---

⁶ Stanton, E.A. (2007), "The Human Development Index: A History", *Political Economy Research Institute Working Paper*, n.127, 37p.

⁷ Ferreira, S., and J. Vincent (2005), "Genuine Savings: Leading Indicator of Sustainable Development?", *Economic Development and Cultural Change*, vol. 53, Iss. 3, pp. 737-54.

ποικίλες επιλογές ποσοτικοποίησης, αρκετά διασκορπισμένες μεταξύ των ευρύτερων φιλολογικών συζητήσεων. Επομένως, οι κανονιστικές επιπτώσεις της ποσοτικοποίησης δεν φαίνονται ξεκάθαρα. Αυτό αυξάνει τον κίνδυνο επιλογής ποσοτικοποίησης με βάση την πρακτική αναγκαιότητα, τη διαθεσιμότητα δεδομένων ή οποιονδήποτε εμπειρικό λόγο, χωρίς να το αποτυπώνεται το αντίκτυπο μιας τέτοιας επιλογής, οριοθετώντας πλήρως τη λήψη αποφάσεων.⁸

1.2 Ανάλυση δεικτών

Συμπερασματικά, η συστηματική αποδόμηση ενός συγκεκριμένου νέου δείκτη, ο οποίος προτίθεται να αντικαταστήσει το ΑΕΠ, θα πρέπει να μεταφέρεται εύκολα χρονικά, και να μπορεί να ανταποκριθεί άμεσα στην έλλειψη σαφήνειας. Εις βάθος μελέτες περίπτωσης⁹ αναφέρουν και στοιχειοθετούν λεπτομερώς το είδος των επιπτώσεων που προκύπτουν από τις διάφορες επιλογές ποσοτικοποίησης. Παράλληλα, η ανάλυση του προσαρμοσμένου δικτύου σε κοινωνικό φυσικά πλαίσιο, αποκαλύπτει ότι η σαφήνεια καθορισμού των δεικτών ευημερίας,¹⁰ καθορίζεται εύστοχα από τις θεωρητικές υποθέσεις των στόχων προσέγγισης, δημιουργώντας ένα συγκεκριμένο όραμα για την αειφόρο ανάπτυξη, δημιουργώντας φυσικά ένα πλαίσιο μη συναίνεσης και προσανατολισμού στη λήψη αποφάσεων.

Αν και οι υπάρχουσες μελέτες και προσεγγίσεις της αντικειμενικότητας του ΑΕΠ ως δείκτη αποτύπωσης της ευημερίας, έχει ήδη ρίξει φως σε μια σειρά αντικρουόμενων ζητημάτων, με τελευταία στοιχεία την συζήτηση για τον χαρακτηρισμό μιας «ισχυρής έναντι αδύναμης βιωσιμότητας». Θέλοντας τώρα να

---

⁸ Balestrino, A. (1996), "A note on functionings-poverty in affluent societies", *Notizie di Politeia*, Iss.12, pp.97–105.

⁹ Brian et Al. (2003), "Alternative Indicators of Economic Welfare", *NTRES 454, Environmental Strategies*, Cornell University december 12, 2003,

¹⁰ Anand, P., Hunter, G., Smith, R. (2005), "Capabilities and Well-Being: Evidence Based on the Sen-Nussbaum Approach to Welfare", *Social Indicator Research*, vol. 74, n. 1, pp.9-55.

διερευνηθεί το πεδίο εφαρμογής ζητημάτων που αντιμετωπίστηκαν πέρα από αυτήν τη συζήτηση και, ως εκ τούτου, η εξέταση ενός δείκτη φανερώνει ένα αντικειμενικότερο εύρος χαρτογράφησης. Πέρα όλων των άλλων, μεθοδολογικές επιλογές σύνθετων δεικτών προσεγγίζουν ολοκληρωτικά διάφορους σύγχρονους δείκτες που έχουν υιοθετηθεί. Επομένως, η ανάλυση καθεμιάς από τις διαστάσεις των νέων αυτών δεικτών, μπορεί να μεταφερθεί εύκολα και σε ευρύτερη έκταση στην σύγχρονη εποχή.

Εν συνεχεία, η έρευνα αυτή και η γενικότερη ανάλυση που θα παρουσιαστεί, στοχεύει στην προσφορά, ενός ευρύτερου – ωστόσο όχι εξαντλητικού - σχεδίου μελέτης των δεικτών ευημερίας, ως μια συστηματική κατανόηση του κανονιστικού πλαισίου και των επιπτώσεων και γενικών επιλογών ποσοτικοποίησης, οι οποίες θα μπορούσαν να εξηγήσουν την έλλειψη προσκόλλησης που αντιμετωπίστηκε από το ΑΕΠ.¹¹

Για το σκοπό αυτό, η ανάλυση ρίχνει φως στην ποικιλία των αξιολογικών επιπτώσεων¹² που προκύπτουν από τις εννοιολογικές και μεθοδολογικές πτυχές στις οποίες βασίζεται των ΑΕΠ (και ενσωματωμένοι δείκτες – τουλάχιστον μερικώς - σε παρόμοια μεθοδολογική βάση), σε σχέση με καθεμία από τις διαστάσεις του ξεχωριστά και στην προσπάθειά του να συγκεντρώσει σε έναν μόνο δείκτη κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά θέματα.¹³

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονιστεί ότι, στις αρχικές διατυπώσεις των δεικτών τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο χρειαζόνταν μέτρα για τη αποτύπωση της απόδοσης του οικονομικού συστήματος. Συνεπώς, οι περισσότεροι οικονομολόγοι έχουν ακολουθήσει με σαφήνεια την διάκριση της ευημερίας από την οικονομική πραγματικότητα και ο περιορισμός της οικονομικής ανάλυσης και της μέτρησης της ως μέρος της κοινωνικής πρόνοιας που μπορεί να εισαχθεί άμεσα

---

¹¹ Baudrillard, J. (1996), *La société de consommation*, Ed. Gallimard, Coll. Folio, 1st Ed. 1970, 318p.

¹² Booyesen, F. (2002), "An overview and evaluation of composite indices of development", *Social Indicator Research*, Iss.59, pp.115-151.

¹³ Cassiers, I. and Delain, C. (2006), "La croissance ne fait pas le bonheur: les économistes le savent-ils ?", *in Regards Economiques*, n.38, 14p.

ή έμμεσα σε σχέση με την μέτρηση του χρήματος. Άρα η ευημερία, ως μέρος της κοινωνικής συνοχής μπορεί να τοποθετηθεί συνάμα ως έννοια της οικονομικής ευημερίας. Επομένως η μέτρηση των δεικτών, επηρεάζεται και από άλλους παράγοντες που σταθμίζονται από την «οικονομική ευημερία».

Η παρουσίαση της κάτωθι διπλωματικής εργασίας είναι δομημένη ως εξής: Το κεφάλαιο (κεφαλαίο 1) αυτό πραγμάτωσε μια πρώτη εισαγωγή της μελέτης. Στο δεύτερο κεφάλαιο (κεφαλαίο 2) περιγράφεται ενδελεχώς η έννοια του ΑΕΠ και των λοιπών προεκτάσεων του. Εν συνεχεία, το επόμενο κεφάλαιο (κεφαλαίο 3) παρουσιάζει την κριτική και τα μειονεκτήματα του ΑΕΠ, το κεφάλαιο 4 την ανάλυση νέων τρόπων και δεικτών μέτρησης της ευημερίας των πολιτών μέσα από την εμπειρική τους διάσταση σε συνδυασμό με το κανονιστικό πλαίσιο των ερμηνειών του κάθε δείκτη. Τέλος το κεφάλαιο 5, καταλήγει στα συμπεράσματα της έρευνας και συνοψίζει την μελέτη ευημερίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΙΟΝ

2.1 Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια πρόσκληση για την εξερεύνηση των δεικτών της ανθρώπινης ευημερίας σε όλα τα έθνη και σε όλο τον κόσμο. Σύμφωνα με μοντέρνες προσεγγίσεις κρίνεται πλέον ως ακατάλληλη η χρήση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) ως μέτρου εθνικής ευημερίας, κάτι φυσικά για το οποίο ποτέ δεν σχεδιάστηκε.¹⁴

Επίσης υπάρχει έντονη αμφισβήτηση την σχετικά με την καθιέρωση της ιδέας ότι η οικονομική ανάπτυξη είναι πάντα συνώνυμη και σύννομη με τη βελτίωση της ευημερίας.¹⁵ Τα χρήσιμα μέτρα προόδου και ευημερίας πρέπει να είναι μέτρα του βαθμού στον οποίο είναι εφικτοί και πραγματοποιήσιμοι οι στόχοι της κοινωνίας, δηλαδή, η παροχή βασικών βιώσιμων ανθρώπινων αναγκών όπως, οι ανάγκες για φαγητό, στέγη, ελευθερία, συμμετοχή, κ.λπ. οι οποίες ικανοποιούνται, ώστε να καλύψουν τον συνολικό όγκο της οικονομικής δραστηριότητας που πραγματώνεται σε κάθε χώρα και κοινωνία.

---

¹⁴ Andreou, E, Eric G and Andros K (2013) "Should Macroeconomic Forecasters Use Daily Financial Data and How?" *Journal of Business & Economic Statistics*, Vol. 31, No. 2, pp. 240-251.

¹⁵ Barhoumi, Karim, Véronique Brunhes-Lesage, Olivier Darné, Laurent Ferrara, Bertrand Pluyaud and Béatrice Rouvreau (2008) "Monthly Forecasting of French GDP: A Revised Version of the Optim Model" *Banque of France Working Paper*, No. 222 (September 2008).

Στην ευρύτερη βιβλιογραφία συζητήθηκαν κατά καιρούς διάφορες εναλλακτικές λύσεις για την αντικατάσταση του ΑΕΠ ως δείκτη ευημερίας με έννοια φυσικά των όρων των κινήτρων, των στόχων και των περιορισμών των διαφόρων δεικτών.¹⁶ Μερικά από αυτά είναι αναθεωρημένα μέτρα μέτρησης της ευημερίας και της οικονομικής δραστηριότητας, μετρούν τις αλλαγές του ανθρωπίνου κεφάλαιού, το οποίο φυσικά παρουσιάζει ένα κοινωνικό και ανθρώπινο χαρακτήρα. Σε μια προσπάθεια να μετρηθεί ο βαθμός στον οποίο η ανάπτυξη χρησιμοποιείται, ως αρχή του ανθρωπίνου παράγοντα ο κάθε δείκτης παρουσιάζει υποκειμενικά χαρακτηριστικά,¹⁷ καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι πολλά από τα στοιχεία που εισάγουν οι εναλλακτικοί δείκτες έχουν χρησιμοποιηθεί με επιτυχία σε διάφορα και ποικίλα επίπεδα του κοινωνικού σχεδιασμού.

Όμως, η συνεχιζόμενη κατάχρηση του ΑΕΠ ως μέτρο «ευεξίας» απαιτεί μια άμεση, επιθετική και συνεχή στρατηγική για την μεταβολή των δεικτών χρησιμοποιούν οι φορείς λήψης αποφάσεων για να καθοδηγήσουν τις πολιτικές πρακτικές και να αξιολογήσουν την κοινωνική πρόοδο. Επί του πρακτέου, χρειάζονται δείκτες που προωθούν πραγματικά την αειφόρο ανάπτυξη και που βελτιώνουν την ποιότητα της ανθρώπινης ζωής στα πλαίσια της φέρουσας ικανότητας των υποστηρικτικών κοινωνικών συστημάτων.¹⁸ Συνοψίζοντας, η σύγχρονη οικονομική πρακτική προωθεί πολιτικές συναίνεσης σχετικά με τα κατάλληλα νέα μέτρα προόδου, και προς αυτόν τον «νέο» κοινωνικό στόχο.¹⁹

2.2 Πώς το ΑΕΠ μετρά την οικονομική πρόοδο

---

¹⁶ Bureau of Economic Analysis (2014) "Concepts and Methods of the U.S. National Income and Product Accounts (Chapters 1-10 and 13)" (February 2014)

¹⁷ Galí, J., & Gertler, M. (1999). "Inflation dynamics: A structural econometric analysis." *Journal of Monetary Economics*, 44(2), 195- 222. [https://doi.org/10.1016/S0304-3932\(99\)00023-9](https://doi.org/10.1016/S0304-3932(99)00023-9).

¹⁸ McKibben, B. 2007. *Deep Economy: The Wealth of Communities and the Durable Future*. New York: Time Books.

¹⁹ Aiken, L. S., West, S. G., & Reno, R. R. (1991). *Multiple regression: Testing and interpreting interactions*. New York: Sage

Για περισσότερο από μισό αιώνα, το πιο ευρέως αποδεκτό μέτρο του για την μέτρηση της οικονομικής πρόοδου και της ευημερίας της χώρας ήταν το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της (ΑΕΠ). Ο Δείκτης αυτός αποτελεί μια εκτίμηση της απόδοσης της αγοράς,²⁰ το οποίο δημιουργείται προσθέτοντας την αξία όλων των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται και εμπορεύονται σε μία χώρα εντός φυσικά μιας δεδομένης χρονικής περιόδου. Συνήθως μετριέται με την προσθήκη προσωπικών καταναλωτικών δαπανών (πληρωμές από νοικοκυριά για αγαθά και υπηρεσίες), δημόσιες δαπάνες (δημόσιες δαπάνες για την παροχή αγαθών και υπηρεσιών, υποδομές, πληρωμές χρεών κ.λπ.), καθαρές εξαγωγές (η αξία των εξαγωγών μιας χώρας μείον την αξία των εισαγωγών) και το καθαρό κεφάλαιο που σχηματίζεται (δηλαδή η αύξηση της αξίας του συνολικού αποθέματος νομισμάτων ενός έθνους και το σύνολο των εμπορευμάτων).²¹

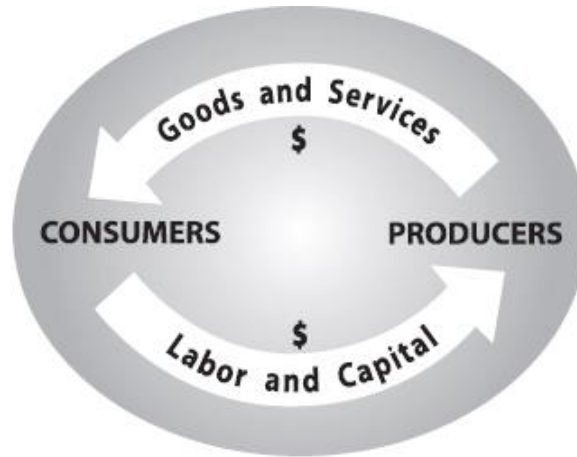
Το παρακάτω σχήμα (σχήμα 1) παρουσιάζει μια απλή αναπαράσταση της κυκλικής ροής του εισοδήματος και των δαπανών στην οικονομία μια χώρας παρουσιάζοντας την αγορά ως: άτομα, επιχειρήσεις και κυβερνήσεις, όπου με την χρήση κεφαλαίου δημιουργούνται αγαθά και υπηρεσίες. Στην ουσία, το ΑΕΠ μετρά τον ετήσιο όγκο αυτής της ροής (ή της απόδοσης) σε μια οικονομία, και θα μπορούσε να παρομοιαστεί με ένα ηλεκτρικό μετρητή που μετρά τη χρήση ενέργειας σε ένα κτίριο.

ΓΡΑΦΗΜΑ 1: Αποτύπωση του ΑΕΠ

---

²⁰ Lawn, P. A. (2001). *Toward Sustainable Development. An Ecological Economics Approach*. Boca Raton: Lewis Publishers.

²¹ Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Source: M. Hart, *Sustainable Measures*

Το ΑΕΠ βασίζεται σε εκτιμήσεις και δεδομένα ερευνών που διατηρούνται στο Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών (ΣΕΛ) μιας χώρας. Τα δεδομένα αυτά περιλαμβάνουν λεπτομερή στοιχεία οικονομικής απογραφής που συλλέγονται σε τακτά χρονικά διαστήματα. Οι ετήσιες και τριμηνιαίες εκτιμήσεις του ΑΕΠ προεκτείνονται από τα στοιχεία της απογραφής σε συνδυασμό με την ετήσια οικονομική έρευνα δεδομένων όπως λιανικές πωλήσεις, τιμές αγοράς κατοικιών και αγορές αγαθών.²²

Ο δείκτης συνεπώς μετρά τη ροή αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται στην αγορά, με αγαθά και υπηρεσίες που αποτελούν αντικείμενο δημόσιας συναλλαγής για χρήματα. Μερικές «μη παραγωγικές δαπάνες» περιλαμβάνονται στο ΑΕΠ, όπως παραδείγματος χάριν, αμυντικές δαπάνες από την εκάστοτε κυβέρνηση και μη κερδοσκοπικές δαπάνες για επείγουσα στέγαση και υγειονομική περίθαλψη. Υπάρχουν φυσικά και πολλές σημαντικές οικονομικές δραστηριότητες εξαιρούνται εντελώς από τις μετρήσεις του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, όπως η εθελοντική εργασία, ο σχηματισμός κοινωνικών αγαθών μέσα σε υγιείς οικογενειακές μονάδες, «ο κύκλος εργασιών» και το κόστος του εγκληματικού

---

²² McKibben, B. (2007). *Deep Economy: The Wealth of Communities and the Durable Future.* New York: Time Books.

χώρου και ο ολοένα αυξανόμενος πληθυσμός φυλακών και η εξάντληση των φυσικών πόρων που διατίθενται.

Από τη δημιουργία του δείκτη, οι οικονομολόγοι ²³ που είναι εξοικειωμένοι με τη μεθοδολογία του κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το ΑΕΠ είναι ένα μέτρο οικονομικής δραστηριότητας και όχι οικονομικής ευημερίας. Το 1934, ο Simon Kuznets,²⁴ ο αρχιτέκτονας του εθνικού λογιστικού συστήματος των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (ΗΠΑ), προειδοποίησε και συνέστησε η χρήση του δείκτη να μην εξομαλυνθεί με την οικονομική ή κοινωνική ευημερία της κάθε χώρας. Επιπροσθέτως, η περιγραφή του ΑΕΠ από το Γραφείο Οικονομικής Ανάλυσης των ΗΠΑ ²⁵ αναφέρει ότι ο σκοπός της μέτρησης του ΑΕΠ είναι να απαντήσει σε ερωτήματα όπως «πόσο γρήγορα αναπτύσσεται η οικονομία», «ποιο είναι το μοτίβο δαπανών για αγαθά και υπηρεσίες σε μία χώρα», «αν το ποσοστό της αύξησης της παραγωγής οφείλεται στον πληθωρισμό» και «πόσα από τα παραγόμενα έσοδα χρησιμοποιούνται για κατανάλωση σε αντίθεση με τις επενδύσεις ή τις αποταμιεύσεις».

Για να γίνει πλήρως κατανοητό το πώς το ΑΕΠ συνεχίζει να χρησιμοποιείται κατά λάθος ως εργαλείο αποτελεσμάτων για την αποτύπωση της εθνικής ευημερίας, είναι σημαντικό να εξεταστεί πώς έχει εξελιχθεί το τρέχον σύστημα τόσο σε κοινωνικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Είναι επίσης σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι το ΑΕΠ δεν είναι εγγενώς «κακό»,²⁶ καθώς μετρά τον παλμό της ανθρώπινης αποτύπωσης, αλλά θα μπορούσε να ειπωθεί ότι «ύπερ-χρησιμοποιείται» κατά κόρον, ως δείκτης για δεδομένα την κοινωνικής ευημερίας και συνοχής, ενώ υπάρχουν ποικίλοι δείκτες που είναι σαφώς αποτελεσματικότεροι προς την κατεύθυνση αυτή.

---

²³ Neumayer, E. (1999). The ISEW—Not an Index of Sustainable Economic Welfare. *Social Indicators Research* 48(1): 77–101.

²⁴ World Bank. 1997. *World Development Report: The State in a Changing World*. New York: Oxford University Press.

²⁵ Ura, K. and K. Galay (eds). 2004. *Gross National Happiness and Development*. First International Seminar on Operationalization of Gross National Happiness, Thimphu, Bhutan: The Centre for Bhutan Studies.

²⁶ Max-Neef, M. (1995). Economic growth and quality of life: a threshold hypothesis. *Ecological Economics* 15(2): 115–118.

2.3 Σύντομη Ιστορική αναδρομή του ΑΕΠ

Οι μεθοδολογίες του ΑΕΠ και του SNA αναπτύχθηκαν αρχικά στις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο κατά τη δεκαετία του 1930 και του 1940, όπου και ο κόσμος βρισκόταν στη μέση μιας μεγάλης κοινωνικής και οικονομικής αναταραχής από δύο παγκόσμιους πολέμους και τη Μεγάλη Ύφεση κατά την διάρκεια του μεσοπολέμου. Η κυβέρνηση των ΗΠΑ υπό τον Πρόεδρο Θ. Ρούσβελτ χρησιμοποίησε τα στατιστικά στοιχεία του ΑΕΠ για να δικαιολογήσει πολιτικές και προϋπολογισμούς με στόχο να βγάλει τις ΗΠΑ από την ευρύτερη κοινωνική αναταραχή. Παράλληλα, καθώς, έγινε πιο πιθανό το ενδεχόμενο ότι οι ΗΠΑ θα συμμετάσχουν στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, υπήρχε ανησυχία για το αν αυτό θα έθετε σε κίνδυνο το βιοτικό επίπεδο των πολιτών της που μόλις άρχισαν να ανακάμπτουν από την ιδιάζουσα κοινωνική και οικονομική κατάσταση.

Γράφημα 2: Το ΑΕΠ

Πηγή: <https://www.taxheaven.gr/>

Για τους παραπάνω λόγους, οι εκτιμήσεις του ΑΕΠ²⁷ χρησιμοποιήθηκαν για να αποδείξουν ότι η οικονομία θα μπορούσε να παρέχει τον επαρκή εφοδιασμό για την συμμετοχή στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, διατηρώντας παράλληλα επαρκή και ανεπηρέαστη την παραγωγή και τις ευρύτερες ανάγκες του καταναλωτή μέσω της παροχής αγαθών και υπηρεσιών.

Εν συνεχεία, η χρήση του ΑΕΠ παγκοσμίως ως μέτρο οικονομικής προόδου περαιτέρω ενισχύθηκε ως αποτέλεσμα της Διάσκεψης του Bretton Woods.²⁸ Φυσικά, ένας βασικός παράγοντας για το ξεκίνημα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ήταν η οικονομική αστάθεια σε αρκετές χώρες που προκλήθηκε από ασταθείς συναλλαγματικές ισοτιμίες και διακριτές εμπορικές πρακτικές που αποθάρρυναν το διεθνές εμπόριο.²⁹

Το 1944, προκειμένου να αποφευχθεί η επανάληψη μιας τέτοιας αστάθειας, και πλήρως αντιλαμβανόμενοι τον κίνδυνο, οι ηγέτες των 44 συμμαχικών εθνών συγκεντρώθηκαν στο Bretton Woods, στο New Hampshire,³⁰ για τη δημιουργία μιας διαδικασίας διεθνούς συνεργασίας στο εμπόριο και την ανταλλαγή νομισμάτων. Ο σκοπός της συνάντησης ήταν να «επιταχύνει την οικονομική πρόοδο σε παγκόσμιο επίπεδο, να βοηθήσει στην πολιτική σταθερότητα και να προωθήσει την ειρήνη».

Επιπροσθέτως, το διεθνές εμπόριο θα δημιουργούσε θέσεις εργασίας σε όλες τις χώρες. Αυτές οι θέσεις εργασίας θα παρείχαν εισόδημα που θα επέτρεπε στους ανθρώπους, να αποκτήσουν επαρκή τροφή, στέγαση, ιατρική περίθαλψη και άλλες ανέσεις. Η βελτίωση της οικονομικής ευημερίας ήταν επομένως το κλειδί για τη

---

²⁷ Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

²⁸ Bretton Woods. Summary of Agreements. July 22, 1944. *World War II Resources* Retrieved July 27, 2008, from <http://www.ibiblio.org/pha/policy/1944/440722a.html>.

²⁹ Meadows, D. (1999). *Leverage Points: Places to Intervene in a System*. Hartland, Vermont: The Sustainability Institute.

³⁰ McKibben, B. (2007). *Deep Economy: The Wealth of Communities and the Durable Future*. New York: Time Books.

δημιουργία μόνιμης παγκόσμιας ειρήνης. Συνεπώς, η ανάπτυξη της οικονομίας θεωρήθηκε ως ο δρόμος για την οικονομική ευημερία.

Τα βασικά αποτελέσματα της συνάντησης ήταν η ίδρυση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) και της Διεθνούς Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (IBRD - τώρα μέρος της Παγκόσμιας Τράπεζας).³¹ Το ΔΝΤ δημιουργήθηκε αρχικά ως «φόρουμ» για τη συνεργατική διαχείριση των διεθνών νομισματικών συναλλαγών και για τη σταθεροποίηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών των νομισμάτων των διαφόρων χωρών.

Όσον αφορά την Παγκόσμια Τράπεζα ³² αυτή ιδρύθηκε για να παρέχει επενδυτικά κεφάλαια για την ανασυγκρότηση και την ανάπτυξη των υποδομών σε περιοχές που μαστίζονται από πόλεμο είτε σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες και περιοχές όπως η Λατινική Αμερική. Θεωρητικά, οι κυβερνητικές δομές αυτών των θεσμών θα έπρεπε να παρέχουν ισότιμη συμμετοχή σε σχέση με τα υπόλοιπα μέλη - χώρες. Στην πράξη όμως, οι ΗΠΑ, λόγω της πολιτικής και οικονομικής τους δύναμης μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο, κυριάρχησαν και στα δύο παραπάνω ιδρύματα για το πρώτο μισό του 20ου αιώνα.³³

Ως αποτέλεσμα, το δολάριο των ΗΠΑ, και η οικονομία τους μέσω των επιτυχών οικονομικών επιλογών και πολιτικών έγιναν τα de facto πρότυπα με τα οποία συγκρίθηκαν οι άλλες χώρες. Επιπλέον, το έργο των Υπουργείων Οικονομικών των ΗΠΑ και του Ηνωμένου Βασιλείου για την ανάπτυξη μεθοδολογιών του ΑΕΠ, τα οποία θα συνδράμουν στην ανάλυση της οικονομικής δραστηριότητας ήταν πάντα στο επίκεντρο των μελετών.³⁴

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι οι ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο προώθησαν το ΑΕΠ το οποίο χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον από το ΔΝΤ

---

³¹ <https://www.imf.org/en/Home>

³² <https://www.worldbank.org/>

³³ UN DESA. 2007. The Millennium Development Goals Report. New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs.

³⁴ World Bank. 1997. *World Development Report: The State in a Changing World*. New York: Oxford University Press.

και την Παγκόσμια Τράπεζα ως το πρωταρχικό μέτρο της οικονομικής προόδου τα επόμενα 60 χρόνια. Με την αναδιάρθρωση αυτών των θεσμών κατά την δεκαετία του 1970, οι ΗΠΑ έχουν μια λιγότερο κυρίαρχη θέση στην Παγκόσμια Τράπεζα και στο ΔΝΤ, ωστόσο, το ΑΕΠ παραμένει το πιο ευρέως χρησιμοποιούμενο μέτρο οικονομικής προόδου, και στυλοβάτης της σύγκρισης μεταξύ των διαφόρων χωρών.

Σαφέστατα, οι οικονομολόγοι έχουν προειδοποιήσει από την εισαγωγή του,³⁵ ότι ο συγκεκριμένος δείκτης είναι ένα εξειδικευμένο εργαλείο και το ότι να αντιμετωπίζεται ως δείκτης γενικής ευημερίας είναι ανακριβές και επικίνδυνο. Ωστόσο, τα τελευταία 70 χρόνια η οικονομική ανάπτυξη - μετρούμενη με το ΑΕΠ - το κατέστησε απαραίτητο σε ότι αφορά τα μεγέθη της οικονομικής πρόοδου.

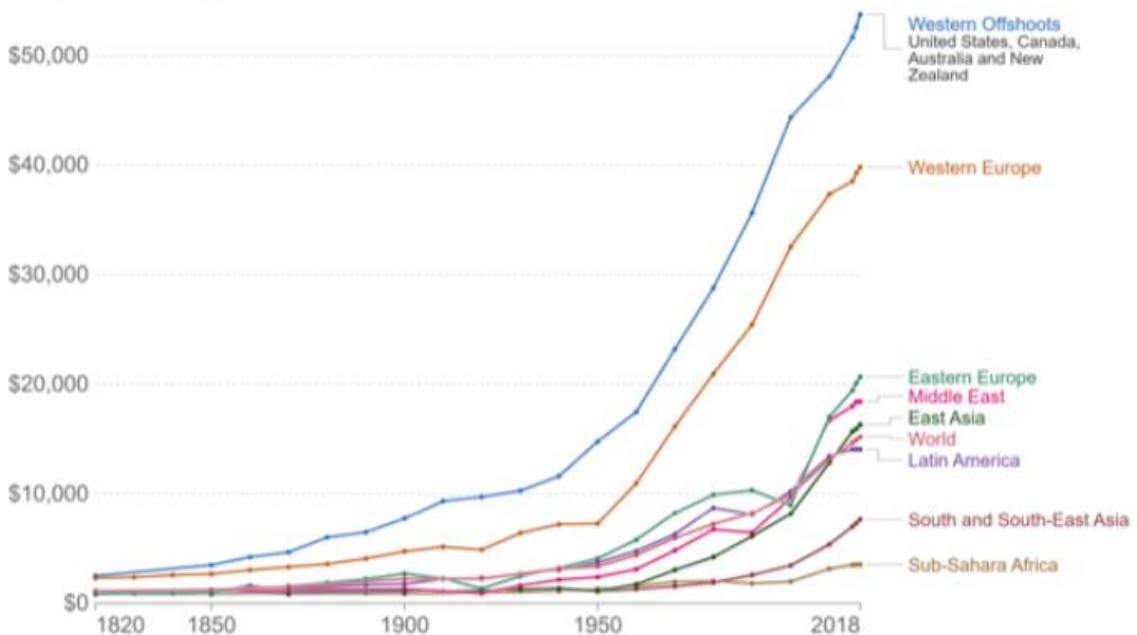
Γράφημα 3: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε διεθνές επίπεδο

---

³⁵ Fox, J. (2008). "Don't Ditch the GDP." *Time Magazine*. April 10.

GDP per capita, 1820 to 2018

This data is adjusted for differences in the cost of living between countries, and for inflation. It is measured in constant 2011 international-\$.

Πηγή: Maddison Project Database

Πέρα τούτου, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ χρησιμοποιείται συχνά για τη σύγκριση της ποιότητας ζωής σε διάφορες χώρες. Οι κυβερνήσεις χρησιμοποιούν συχνά παραλλαγές του ΑΕΠ ως δείκτες της επιτυχίας των οικονομικών και δημοσιονομικών πολιτικών.³⁶ Στις ΗΠΑ, ακόμα το ΑΕΠ αποτελεί «μία από τις πιο ολοκληρωμένες και προσεκτικά διαδεδομένες οικονομικές στατιστικές: χρησιμοποιείται από τον Λευκό Οίκο και το Κογκρέσο για την προετοιμασία του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού, από την Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ για τη διαμόρφωση της νομισματικής πολιτικής, από τη Wall Street ως δείκτης οικονομικής δραστηριότητας, και από την επιχειρηματική κοινότητα να προετοιμαστούν οι προβλέψεις οικονομικής απόδοσης που παρέχουν τη βάση για την παραγωγή, τις επενδύσεις και τον προγραμματισμό της απασχόλησης.³⁷

³⁶ EESC. 2008. *Opinion of the EESC on Beyond GDP—Measurements for Sustainable Development*. Brussels: European Economic and Social Committee.

³⁷ Hamilton, K., G. Ruta, et al. (2006). *Where Is the Wealth of Nations? Measuring Capital for the 21st Century*. Washington, DC: The World Bank.

Σε διεθνές επίπεδο, οι αλλαγές στο ΑΕΠ μιας χώρας χρησιμοποιούνται τόσο από το ΔΝΤ όσο και από την Παγκόσμια Τράπεζα για να καθοδηγήσουν τις πολιτικές και να καθορίσουν το πώς και το ποια έργα θα χρηματοδοτηθούν σε όλο τον κόσμο. Ειδικότερα μέχρι πρότινος το ΑΕΠ και η οικονομική ανάπτυξη αναφερόντουσαν τακτικά από κορυφαίους οικονομολόγους, πολιτικούς, υπεύθυνους λήψης αποφάσεων και τα μέσα ενημέρωσης ³⁸ σαν να αντιπροσωπεύουν τη συνολική πρόοδο.

Στην πραγματικότητα, όμως μια έκθεση που κυκλοφόρησε πρόσφατα από την Παγκόσμια Τράπεζα ³⁹ αναλύει και υποστηρίζει ότι τίποτα εκτός από τα μακροπρόθεσμα υψηλά επιτόκια μπορούν να λύσουν το πρόβλημα της φτώχειας στον κόσμο, χωρίς να αναφέρεται πουθενά στον ρόλο του ΑΕΠ στην επίτευξη του στόχου αυτού.

Το ΑΕΠ όπως προαναφέρθηκε θα μπορούσαμε να το προσομοιάσουμε με την μέτρηση της ενεργειακής χρήσης ενός κτηρίου και λέγοντας ότι όσο περισσότερη ηλεκτρική ενέργεια, τόσο καλύτερη είναι η ποιότητα ζωής για τους κατοίκους του κτηρίου. Κάτι τέτοιο φυσικά δεν ισχύει, και παρόλο που η ηλεκτρική ενέργεια τροφοδοτεί ορισμένες από τις πτυχές της ζωής των ανθρώπων, ένας υψηλότερος λογαριασμός ηλεκτρικού ρεύματος, , δεν ισοδυναμεί αναγκαστικά με μια καλύτερη ποιότητα ζωής.

2.4 Τα στοιχεία που συνθέτουν το ΑΕΠ

---

³⁸ Diener, E. and E. M. Suh. (1999). National Differences in Subjective Well-Being. *Well-Being: The Foundations of Hedonic Psychology*. Kahneman, Diener and Schwarz. New York: Russell Sage Foundation: 434–450.

³⁹ World Bank. Wolfensohn lays out future direction of world bank. World Bank News Release No. 96/S21

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ), το οποίο συνήθως μετράται σε ένα μόνο έτος, είναι το ποσό σε δολάρια όλων των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται εντός των συνόρων ενός έθνους. Χρησιμοποιείται για τη σύγκριση της οικονομικής απόδοσης άλλων εθνών και θεωρείται ως η πιο δημοφιλής ένδειξη της οικονομικής υγείας ενός έθνους. Η προσέγγιση παραγωγής, η προσέγγιση των δαπανών και η προσέγγιση εισοδήματος είναι οι τρεις μέθοδοι που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον υπολογισμό του ΑΕΠ. (Döring Thomas and Ruven D. Oehmke 2019)

- Η προσέγγιση "προστιθέμενης αξίας" ή "παραγωγής" καθορίζει το ΑΕΠ αθροίζοντας την αξία όλων των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται εντός των συνόρων ενός έθνους. Αυτό περιλαμβάνει το κόστος τόσο των τελικών προϊόντων και υπηρεσιών όσο και εκείνων που χρησιμοποιούνται ως ενδιάμεσα προϊόντα και υπηρεσίες κατά την παραγωγική διαδικασία. Η προσέγγιση παραγωγής, η οποία λαμβάνει υπόψη όλη την οικονομική δραστηριότητα σε ένα έθνος, θεωρείται ως ο πιο εμπειριστατωμένος τρόπος υπολογισμού του ΑΕΠ.
- Η προσέγγιση των δαπανών, που συνήθως αναφέρεται ως προσέγγιση «από την πλευρά της ζήτησης», καθορίζει το ΑΕΠ αθροίζοντας όλες τις αγορές αγαθών και υπηρεσιών ενός έθνους. Η κατανάλωση, οι επενδύσεις, οι κρατικές δαπάνες και οι καθαρές εξαγωγές περιλαμβάνονται όλα σε αυτό (εξαγωγές μείον εισαγωγές). Επειδή αποκαλύπτει πόσα χρήματα διακινούνται μέσω της οικονομίας και πώς δαπανώνται, η προσέγγιση των δαπανών θεωρείται ότι είναι μια χρήσιμη μέθοδος υπολογισμού του ΑΕΠ.
- Η εισοδηματική προσέγγιση, που συνήθως αναφέρεται ως τεχνική «από την πλευρά της προσφοράς», καθορίζει το ΑΕΠ αθροίζοντας τα κέρδη όλων των πολιτών σε ένα δεδομένο έθνος. Το ενοίκιο, οι τόκοι, οι αποδοχές και οι μισθοί περιλαμβάνονται σε αυτό. Επειδή δείχνει πόσα χρήματα εισέρχονται στην οικονομία και πώς διανέμονται στον πληθυσμό, η εισοδηματική προσέγγιση θεωρείται ως μια χρήσιμη μέθοδος υπολογισμού του ΑΕΠ.

Οι πολλές συνιστώσες του ΑΕΠ έχουν αποτελέσει αντικείμενο πολυάριθμων επιστημονικών ερευνών και εργασιών, σύμφωνα με την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας. Το «National Income and Its Composition, 1919–1938» του Simon Kuznets είναι μια από τις πιο γνωστές μελέτες για το ΑΕΠ. Μία από τις πρώτες που παρείχε μια διεξοδική προσέγγιση για τον υπολογισμό του ΑΕΠ ήταν αυτή η μελέτη, η οποία δημοσιεύτηκε το 1941. Η μελέτη του Kuznets, η οποία θεωρείται πλέον κλασική στην περιοχή, χρησίμευσε ως βάση για την παρούσα ιδέα του ΑΕΠ. (Hoekstra, R. (2019) Η έρευνα των Ηνωμένων Εθνών «The System of National Accounts» είναι μια άλλη σημαντική έρευνα για το ΑΕΠ. Αυτή η μελέτη προσφέρει μια διεξοδική προσέγγιση για την εκτίμηση του ΑΕΠ και άλλων εθνικών εσόδων και δαπανών. Εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1953 και στη συνέχεια έχει τροποποιηθεί πολλές φορές. Τα περισσότερα έθνη το χρησιμοποιούν επειδή θεωρείται ως το σημείο αναφοράς για την αξιολόγηση του ΑΕΠ διεθνώς.

Αρκετές μελέτες εξέτασαν τους περιορισμούς του ΑΕΠ ως μέτρο της οικονομικής απόδοσης ενός έθνους τα πιο πρόσφατα χρόνια. *Beyond GDP: The Need for New Measures of Progress*, των Joseph Stiglitz, Amartya Sen και Jean-Paul Fitoussi, είναι από τα πιο γνωστά από αυτά. Αυτό το έγγραφο του 2018 υποστηρίζει ότι το ΑΕΠ είναι μόνο ένας μερικός δείκτης της οικονομικής απόδοσης ενός έθνους και προτρέπει τη δημιουργία νέων μετρήσεων που λαμβάνουν υπόψη και άλλες πτυχές όπως η κοινωνική και περιβαλλοντική ευημερία. Οι εθνικές στατιστικές υπηρεσίες των εθνών είναι οι πιο συχνές αναφορές για στοιχεία για το ΑΕΠ. Για παράδειγμα, το Γραφείο Οικονομικής Ανάλυσης (BEA) στις ΗΠΑ είναι υπεύθυνο για τη συλλογή και τη διάδοση δεδομένων για το ΑΕΠ. Η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) είναι δύο άλλες πηγές στοιχείων για το ΑΕΠ που χρησιμοποιούνται συχνά. (International Monetary Fund 2020)

Συμπερασματικά, το ΑΕΠ είναι ένα θέμα που έχει λάβει μεγάλη προσοχή στον τομέα των οικονομικών και υπάρχει πληθώρα βιβλιογραφίας και διαθέσιμοι πόροι. Το «Εθνικό εισόδημα και η σύνθεσή του, 1919–1938» του Simon Kuznets χρησίμευσε ως το θεμέλιο για τη μελέτη του ΑΕΠ και το «The System of National

Accounts» των Ηνωμένων Εθνών το προώθησε. Πρόσφατη έρευνα εξέτασε τους περιορισμούς του ΑΕΠ και πρότεινε εναλλακτικές μετρήσεις για τη μέτρηση της οικονομικής απόδοσης. Οι εθνικές στατιστικές υπηρεσίες, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα παρέχουν εκτενή στοιχεία για το ΑΕΠ. (Jorgenson, D. W. 2018) Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι μια ευρέως χρησιμοποιούμενη μέτρηση που εμφανίζει το ΑΕΠ μιας χώρας διαιρεμένο με τον πληθυσμό της. Αυτή η μέτρηση χρησιμοποιείται για την αξιολόγηση τόσο του επιπέδου διαβίωσης του πληθυσμού όσο και της οικονομικής απόδοσης διαφόρων εθνών. Επειδή αντιπροσωπεύει το μέγεθος του πληθυσμού της χώρας και εμφανίζει οικονομική επιτυχία ανά άτομο, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ θεωρείται πολύτιμος δείκτης.

Συνοψίζοντας, το ΑΕΠ είναι ένα ευρέως χρησιμοποιούμενο μέτρο της οικονομικής υγείας ενός έθνους και χρησιμοποιείται για τη σύγκριση της οικονομικής απόδοσης διαφόρων εθνών. Η προσέγγιση παραγωγής, η προσέγγιση δαπανών και η προσέγγιση εισοδήματος είναι οι τρεις μέθοδοι που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον υπολογισμό της. Αν και κάθε προσέγγιση έχει τα δικά της πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, όταν συνδυάζονται προσφέρουν μια λεπτομερή εικόνα της οικονομικής απόδοσης ενός έθνους.

2.5 Η κατανάλωση και η επένδυση ως ιδιαιτέρως χαρακτηριστικά του ΑΕΠ

Ένα σημαντικό σύνολο πρόσφατων μελετών ερευνά πώς η κατανάλωση και οι επενδύσεις επηρεάζουν το ΑΕΠ. Το πώς οι αλλαγές στα πρότυπα κατανάλωσης και επενδύσεων μπορεί να επηρεάσουν την οικονομική ανάπτυξη είναι ένα πεδίο έρευνας. Η κατανάλωση και οι επενδύσεις, για παράδειγμα, είναι και οι δύο σημαντικοί μοχλοί της οικονομικής ανάπτυξης, σύμφωνα με έρευνα του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) με τίτλο «Κατανάλωση και Επένδυση: Οδηγοί Ανάπτυξης». Σύμφωνα με την έκθεση, η αύξηση της κατανάλωσης ενισχύει την

οικονομική δραστηριότητα, η οποία με τη σειρά της ενθαρρύνει τις επενδύσεις και ωθεί την οικονομική επέκταση. (IMF 2020)

Ο αντίκτυπος της μετατόπισης των τάσεων των επενδύσεων και της κατανάλωσης στην εισοδηματική ανισότητα αποτελεί αντικείμενο περισσότερης έρευνας. Για παράδειγμα, οι καταναλωτικές συνήθειες έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην εισοδηματική ανισότητα, σύμφωνα με μια μελέτη του Εθνικού Γραφείου Οικονομικών Ερευνών (NBER) με τίτλο «Κατανάλωση και Εισοδηματική Ανισότητα». Η μελέτη υποστηρίζει ότι η αυξανόμενη κατανάλωση πολυτελών προϊόντων, η οποία είναι πιο κοινή μεταξύ των ατόμων με υψηλό εισόδημα, προκαλεί αυξανόμενη εισοδηματική ανισότητα. (ECB 2020)

Υπάρχουν επίσης διαθέσιμες μελέτες που διερευνούν τη σύνδεση μεταξύ κατανάλωσης και αποταμίευσης. Σύμφωνα με έρευνα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) με τίτλο «Κατανάλωση, αποταμίευση και οικονομική κρίση», η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση προκάλεσε μείωση της κατανάλωσης και αύξηση της αποταμίευσης. Σύμφωνα με τη μελέτη, αυτή η αλλαγή στις συνήθειες αποταμίευσης και δαπανών είχε σημαντική επίδραση στην οικονομική δραστηριότητα. Οι μελέτες για τις επενδύσεις δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στο πώς η μετατόπιση των επενδυτικών προτύπων μπορεί να επηρεάσει την οικονομική επέκταση. Οι επενδύσεις σε φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο, για παράδειγμα, συσχετίζονται θετικά με την οικονομική ανάπτυξη, σύμφωνα με έρευνα του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) με τίτλο «Επενδύσεις, Παραγωγικότητα και Οικονομική Ανάπτυξη». Το έγγραφο υποστηρίζει ότι η επένδυση σε φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο αυξάνει την παραγωγικότητα, η οποία στη συνέχεια υποκινεί την οικονομική επέκταση. (ΟΟΣΑ 2021)

Συμπερασματικά, η έρευνα των τελευταίων ετών έχει δείξει ότι η κατανάλωση και οι επενδύσεις είναι βασικοί συνεισφέροντες στο ΑΕΠ και βασικές δυνάμεις πίσω από την οικονομική επέκταση. Μελέτες έχουν επίσης δείξει ότι οι προσαρμογές στις καταναλωτικές και επενδυτικές συνήθειες μπορούν να

επιρεάσουν σημαντικά τα ποσοστά αποταμίευσης και τις εισοδηματικές διαφορές. Επιπλέον, η έρευνα έχει δείξει μια ευεργετική σχέση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και των επενδύσεων σε ανθρώπους και το φυσικό κεφάλαιο.

2.6 Το ΑΕΠ ως δείκτης μέτρησης της κοινωνικής ευημερίας

Το ΑΕΠ συνεπώς, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα μέτρο του συνολικού εισοδήματος μιας κοινωνίας που αναλύεται από το εμπόριο ως είδος και από τα προτεινόμενα υποκατάστατά του (όπως το GPI ⁴⁰) τα οποία και αυτά, πρωτίστως μέτρα προσαρμοσμένου μέσου όρου ετήσιων ροών "εισοδήματος" (όπου οι παραλλαγές αυτές προορίζονται για την καταγραφή ζητημάτων, όπως ο περιβαλλοντικός χαρακτήρας, μεταβλητή που το ΑΕΠ ως δείκτης αγνοεί).

Ωστόσο, η λέξη «εισόδημα»⁴¹ είναι μια μεταβλητή ροή που δεν λαμβάνει άμεσα υπόψη τη συνολική αξία του κληροδοτήματος, δηλαδή του ποσού που η επερχόμενη γενιά θα αφήσει στους απογόνους της. Αν και οι άνθρωποι που ζουν τώρα ενδιαφέρονται κυρίως για το επίπεδο της δικής τους καταναλωτικής ικανοποίησης, ενδιαφέρονται ακόμα (σε διαφορετική κλίμακα) για την ευημερία μελλοντικών γενεών.

Επιπλέον, παρόλο που οι τάσεις ανάπτυξης του μεσαίου εισοδήματος είναι σημαντικές, τα άτομα ανησυχούν δικαιολογημένα, για τον βαθμό στον οποίο θα τοποθετηθούν προσωπικά στην ευημερία του μέσου όρου, και τον βαθμό στον οποίο είναι ασφαλές το δικό τους προσωπικό τους οικονομικό μέλλον. Σε αυτό το

---

⁴⁰ https://en.wikipedia.org/wiki/Genuine_progress_indicator

⁴¹ Woolley, Frances (1998) "Work and Household Transactions" in *How Families Cope and Why Policymakers Need to Know* CPRN Study No. F02 (Ottawa: Canadian Policy Research Networks).

σημείο θα πρέπει να στοιχειοθετηθούν τα τέσσερα στοιχεία ή διαστάσεις της οικονομικής ευημερίας⁴²:

1. Πραγματικές κατά κεφαλήν ροές κατανάλωσης

Η παραπάνω διάσταση, περιλαμβάνει την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών που διατίθενται στο εμπόριο και συντελούν τις αποτελεσματικές κατά κεφαλήν ροές παραγωγής νοικοκυριών, αναψυχής και άλλων αγαθών και υπηρεσιών.

2. Καθαρή κοινωνική συσσώρευση των παραγωγικών πόρων

Περιλαμβάνει την καθαρή συσσώρευση ενσώματου κεφαλαίου, τα αποθέματα κατοικιών τα καταναλωτικά αγαθά, τις καθαρές μεταβολές στην αξία των αποθεμάτων φυσικών πόρων, το περιβαλλοντικό κόστος και την καθαρή αλλαγή στο ποσοστό του εξωτερικού χρέους. Επιπροσθέτως, ιδανικά περιλαμβάνει και την καθαρή συσσώρευση ανθρώπινου κεφάλαιού, κοινωνικού κεφάλαιού και επενδύσεων.

3. Κατανομή εισοδήματος - φτώχεια και ανισότητα

Περιλαμβάνει την ένταση της φτώχειας (επιπτώσεις και βάθος) και την ανισότητα του εισοδήματος.

4. Οικονομική ανασφάλεια

Περιλαμβάνει την οικονομική ανασφάλεια από απώλεια θέσεων εργασίας και ανεργία, ασθένεια, διάλυση της οικογένειας, φτώχεια και γηρατεία.

Ως εκ τούτου, μια πληρέστερη ανάλυση σε σχέση με το πλαίσιο της κατανάλωσης, της συσσώρευσης, της διανομής και της ανασφάλειας μπορούν να αποδώσουν τις βάσεις του κοινωνικού προτύπου ευημερίας.⁴³ Έχουν διακριθεί

---

⁴² Slottje, Daniel J., Gerald W. Scully, Joseph G. Hirschberg, and Kathy J. Hayes (1991) *Measuring the Quality of Life Across Countries: a Multidimensional Analysis* (Boulder, Col.: Westview Press).

⁴³ Mishel, Lawrence, and Jared Bernstein (1996) "Trouble in Paradise: Eroding Wages and Growing Income Inequality" paper commissioned by the Competitiveness Policy Council, September, www.cais.net/cpc/running

συνεπώς, αυτές οι τέσσερις κύριες διαστάσεις της οικονομικής ευημερίας που επιτρέπουν σε άτομα με διαφορετικές εκτιμήσεις σε επίπεδο αξίας (π.χ. μεγαλύτερη ή μικρότερη προτίμηση για κληρονομιά μεταξύ γενεών ή για τη μείωση της φτώχειας, σε σύγκριση με τις αυξήσεις στη άμεση κατανάλωση) να μπορούν να συγκριθούν σε σύνολο τιμών. Κάθε διάσταση της οικονομικής ευημερίας είναι από μόνη της ένα σύνολο πολλών υποκείμενων τάσεων, στις οποίες η υπάρχουσα βιβλιογραφία είναι μερικές φορές ελλιπής.⁴⁴

Επιπρόσθετα καθίσταται πλέον σαφές ότι το εκάστοτε Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών, έχει προβεί σε ποικίλες αναπτυξιακές προσπάθειες μέσω διεθνών οργανισμών, δημιουργώντας ένα ενιαίο λογιστικό σύστημα, όπου το ΑΕΠ τυποποιείται αυστηρά σε όλες τις χώρες, αποδίδοντας μια αίσθηση πλήρους ομοιομορφίας. Πέρα τούτου, διεθνώς συγκρίσιμα στατιστικά στοιχεία σε άλλες διαστάσεις της οικονομικής ευημερίας είναι πολύ λιγότερο ολοκληρωμένα από τον συγκεκριμένο δείκτη.

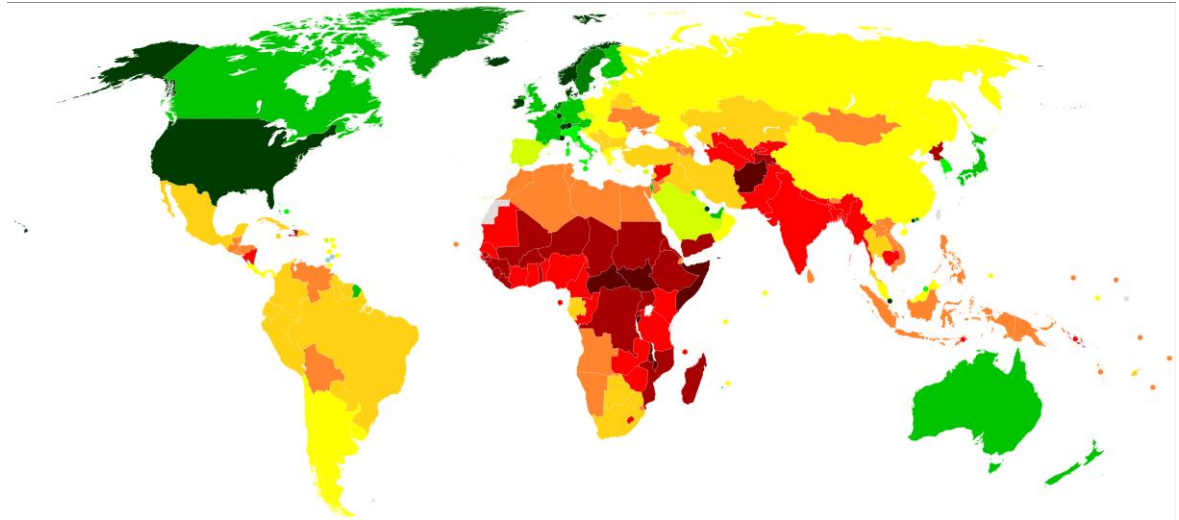
Ωστόσο, η παραλλαγή και χρησιμοποίηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ ως μέτρου ευημερίας θα συνεπαγόταν:⁴⁵ ως το μερίδιο του εισοδήματος που αφιερώνεται στη συσσώρευση (συμπεριλαμβανομένης της αξίας των μη τιμολογούμενων περιουσιακών στοιχείων) το οποίο καθίσταται αυτόματα βέλτιστο και κατανέμει ίσα το βάρος της κατανομής εισοδήματος ή της οικονομικής ανασφάλειας, αγνοώντας παντελώς την επιρροή των υπολοίπων στοιχείων ανάπτυξης.

Γράφημα 4: Κατανομή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ

---

⁴⁴ Lavis, J, and Gregory L. Stoddart (1994) "Can We Have Too Much Health Care?" *Daedalus* 123(4) Fall: 43-60.

⁴⁵ Daly, Mary C. and Greg Duncan (1998) "Income Inequality and Mortality Risk in the United States: Is There a Link?" *FRBSF Economic Letter*, Number 98-29, October 2.

Πηγή:https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP

2.7 Κατά κεφαλήν ΑΕΠ και μέση ροή κατανάλωσης

Το σημείο εκκίνησης για την συγκεκριμένη παραλλαγή του δείκτη είναι η συνολική πραγματική προσωπική κατά κεφαλή κατανάλωση. Οι εκτιμήσεις της προσωπικής κατά κεφαλήν κατανάλωσης, είναι σχεδόν πάντα εκφρασμένες σε εθνικές νομισματικές μονάδες και σε σταθερές τιμές, με τα έτη βάσης να διαφέρουν μεταξύ των χωρών. Τα δεδομένα συνήθως λαμβάνονται από τη δημοσίευση των εθνικών λογαριασμών και προτύπων του ΟΟΣΑ.⁴⁶ Μιλώντας με νούμερα, όλες οι χώρες παρουσίασαν αύξηση της πραγματικής κατά κεφαλήν προσωπικής κατανάλωσης στην παγκόσμια αγορά κατά την περίοδο 1971-96, αλλά υπήρξαν μεγάλες διακυμάνσεις όσον αφορά την αύξηση, η οποία κυμαίνεται από το υψηλό 100,2 τοις εκατό στη Γερμανία έως χαμηλό 26,4 τοις εκατό στη Σουηδία.⁴⁷

⁴⁶ OECD (1996) *Measuring What People Know: Human Capital Accounting for the Knowledge Economy* (Paris: Organization for Economic Cooperation and Development).

⁴⁷ OECD (1998) *Human Capital Investment: An International Comparison* Centre for International Research and Innovation (Paris: Organisation for Economic Cooperation and Growth).

Χαρακτηριστικά, μεγάλες αυξήσεις σε άλλες χώρες ήταν: Νορβηγία (73,5%), Ηνωμένο Βασίλειο (71,6%), Καναδάς (63,5%), Ηνωμένες Πολιτείες (59,1%), Αυστραλία (58,6%). Φυσικά, αρκετές προσαρμογές στις ροές προσωπικής κατανάλωσης που αποτυπώνονται στην αγορά, εμφανίζουν γενικές αυξομειώσεις κατά το πέρας των χρόνων.⁴⁸

Τα εκάστοτε Συστήματα Εθνικών Λογαριασμών⁴⁹ παρέχουν μια ισχυρή βάση για την εκτίμηση της κατανάλωσης αγαθών που διατίθενται τόσο στο φάσμα του εμπορίου όσο και του κόστους παροχής κρατικών υπηρεσιών, όπου και υπήρξαν αρκετές μελέτες σχετικά την αξία της παραγωγής πλούτου του κάθε νοικοκυριού για να καταστεί δυνατή η εμπιστοσύνη σχετικά με τα δεδομένα των διαφόρων τιμών των χωρών. Οι εκτιμήσεις βεβαίως θεωρούνται ανακριβείς όταν προσμετράται η αξία πολλών διαφορετικών παραγόντων που επηρεάζουν και αυτές με την σειρά τους, τις ροές κατανάλωσης, όπως η αναψυχή, η παραοικονομία και το προσδόκιμο ζωής.

Συνοψίζοντας, οι διάφοροι παράγοντες που αναφέρονται παραπάνω, με κατά προσέγγιση εκτιμήσεις της αξίας του κατά κεφαλήν ΑΕΠ θα πρέπει να εξετάζονται ενδελεχώς πριν την υιοθέτηση τους. Παράλληλα, σε αυτό το στάδιο ανάπτυξης του δείκτη οικονομικής ευημερίας, η προτίμησή της μελέτης είναι να συμπεριληφθούν, αντί να αποκλειστούν, τα διάφορα ανακριβή μέτρα και μεγέθη. Εφόσον η παράλειψη μιας μεταβλητής θα έθετε έμμεσα την τιμή της στο μηδέν, ένα ανακριβές μέτρο είναι πιθανό να ενσωματώσει ένα αρκετά μικρότερο σφάλμα σε σχέση με την παράλειψη της ίδιας μεταβλητής. Ωστόσο, θα πρέπει να αναφερθεί ότι δεν υπάρχουν καθόλου διαθέσιμες εκτιμήσεις, για ορισμένες χώρες, και η παράλειψη τους καθίσταται μερικές φορές, ως αναπόφευκτη.⁵⁰

---

⁴⁸ Osberg, Lars (1985b) "The Idea of Economic Well-Being" Paper presented at the 19th General Conference of the International Association for Research in Income and Wealth, Noordwijkerhout, Netherlands, August 25-31, mimeo, Dalhousie University, June, Mimeo.

⁴⁹ Moss, Milton, ed. (1973) *The Measurement of Economic and Social Performance* (New York: Columbia University Press).

⁵⁰ Kendrick, J.W., et al. (1976) *The Formation and Stocks of Total Capital* (New York: Columbia University Press).

2.8 Οι πλουσιότερες χώρες του κόσμου

Πίνακας 1: Οι πλουσιότερες χώρες του κόσμου

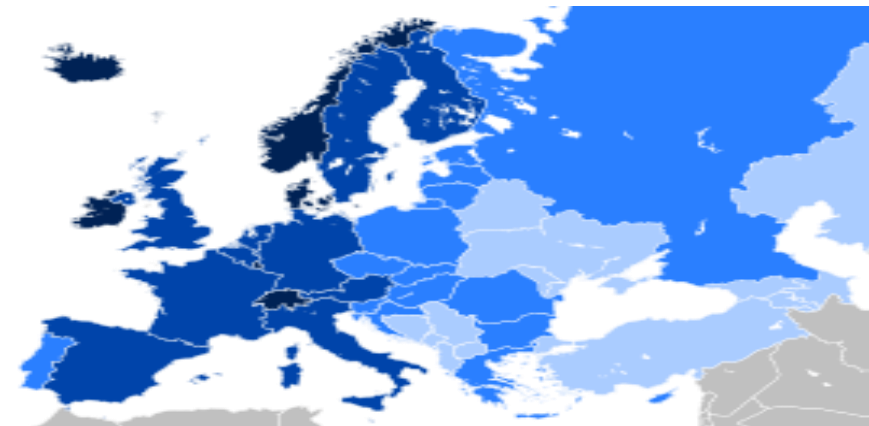
Σύμφωνα με το παραπάνω διάγραμμα που δημοσιεύτηκε από το Visual Capitalist για τις προβλέψεις του 2023 χρησιμοποιώντας δεδομένα από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, που παρουσιάζει τις 25 πλουσιότερες χώρες του κόσμου, την πρωτα καταλαμβάνει το Λουξεμβούργο με κατά κεφαλήν ΑΕΠ που διαμορφώνεται στα 130.000 δολάρια κατά προσέγγιση.

Το Λουξεμβούργο ακολουθεί η Ιρλανδία με κατά κεφαλήν ΑΕΠ περίπου 107.000 δολάρια και η Ελβετία με 94.000 δολάρια. Αξίζει να σημειωθεί ότι η

Ιρλανδία έχει σημειώσει τρομερή ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια λόγω του φιλικού προς τις επιχειρήσεις περιβάλλοντος. Τέλος ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι υπάρχει τρομερή απόκλιση της πλουσιότερης χώρας στον κόσμο , του Λουξεμβούργου, και της φτωχότερης που είναι το Μπουρουντί , πιο συγκεκριμένα το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της πρώτης είναι κατά προσέγγιση 425 φορές μεγαλύτερο. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει άλλη μια φορά την άνιση κατανομή του παγκόσμιου πλούτου και καθιστά το δείκτη ακόμα μια φορά ανακριβή.

Σε πλαίσια γεωγραφικής κατανομής αξίζει να επισημανθεί ότι οι πλουσιότερες χώρες του κόσμου , σύμφωνα με το ΑΕΠ , βρίσκονται στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική ενώ οι φτωχότερες στην Αφρική.

Πίνακας 2: Οι πλουσιότερες χώρες της Ευρώπης

Map of the European countries by GDP (nominal) per capita in 2021 (includes transcontinental countries)

■ $\geq 60,000$

■ $\geq 30,000$

■ $\geq 10,000$

■ $< 10,000$

Στο παραπάνω διάγραμμα, παρουσιάζονται οι χώρες της Ευρώπης με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Οφείλουμε όμως να ομολογήσουμε ότι ο συγκεκριμένος πίνακας δεν λαμβάνει υπόψη το κόστος διαβίωσης κάθε χώρας καθώς επίσης ότι τα αποτελέσματα αυτά μεταβάλλονται αρκετά ανά χρόνο με βάση τις διακυμάνσεις στις συναλλαγματικές ισοτιμίες του νομίσματος της χώρας. Τέτοιες διακυμάνσεις αλλάζουν την κατάταξη μιας χώρας από το ανά έτος, παρόλο που αυτό δεν δημιουργεί ιδιαίτερες επιπτώσεις στο βιοτικό επίπεδο της κάθε χώρας. Επομένως, αυτοί οι αριθμοί πρέπει να λαμβάνονται υπόψη με προσοχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΤΟ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΙΟΝ

3.1 Εισαγωγή

Από τη δεκαετία του 1960, τόσο η σιωπηρή και «ρητή ερμηνεία» όσο και η καθιέρωση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) (κατά κεφαλήν και μη) ως πληρεξούσιο της κοινωνικής πρόνοιας και ευημερίας έχει πλέον λάβει αρκετά μεγάλη κριτική σχετικά με την αποδοτικότητα του ως μέσο αποτύπωσης της κοινωνικής συνοχής σε παγκόσμια κλίμακα. Επιπλέον, η κριτική έχει προέλθει από αρκετούς από τους πιο σεβαστούς οικονομολόγους του 20ου αιώνα, συμπεριλαμβανομένων μερικών ο οποίοι είναι κάτοχοι Νόμπελ. Μεταξύ των πιο γνωστών κριτικών του ΑΕΠ είναι, ο Kuznets (1941), Galbraith (1958), Samuelson (1961), Mishan (1967), Nordhaus και Tobin (1972), Hueting (1974), Hirsch (1976), Sen (1976), Scitovsky (1976), Daly (1977), Hartwick (1990), Tinbergen and Hueting (1992), Arrow et al. (1995), Vellinga and Withagen (1996), Weitzman and Löfgren (1997), Dasgupta and Mäler (2000), και Dasgupta (2001).⁵¹

3.2 Προβλήματα της χρησιμοποίησης του ΑΕΠ ως δείκτης μέτρησης της ευημερίας και της οικονομικής ανάπτυξης

Παρουσιάζοντας το ΑΕΠ στο Κογκρέσο το 1934, ο Simon Kuznets ⁵² συζήτησε τόσο τις χρήσεις και όσο και τα όριά του. Αφού παρουσίασε έναν αναλυτικό κατάλογο των ενδεχόμενων χρήσεων του ΑΕΠ, ο Kuznets σημείωσε:

---

⁵¹ Kenny, C. (2005). "Why are we worried about income? Nearly everything that matters is converging." *World Development* 33(1): 1-19.

⁵² Kuznets, S. 1934. *National Income 1929–1932*. "A report to the U.S." Senate, 73rd Congress, 2nd Session. Washington, DC. US Government Printing Office.

«Τα όρια ενός έθνους και το εθνικό του εισόδημα» δεν έχουν ακόμη καθοριστεί. Ορισμένες άλλες υπηρεσίες, εκτός από αυτές που αναφέρονται παραπάνω, θα μπορούσαν επίσης να θεωρηθούν ως οι πλέον κατάλληλες ώστε να συνθέσουν το τελικό προϊόν της εθνικής οικονομίας. Παράλληλα, ο Kuznets⁵³ συμπλήρωσε ότι η λίστα μέτρησης του ΑΕΠ περιλαμβάνει «υπηρεσίες των νοικοκυρών και άλλων μελών της οικογένειας» με παραμέτρους: την «ανακούφιση» και «φιλανθρωπία» τις «υπηρεσίες ιδιόκτητων ανελαστικών αγαθών» τα «κέρδη από παράνομες δραστηριότητες» και συνάμα μεταξύ άλλων, κέρδη από παράνομες αναζητήσεις.

Οι παραπάνω παράμετροι όμως, καθίστανται εκ φύσεως ως λόγοι αποκλεισμού από το ΑΕΠ, το οποίο φυσικά είναι πρόδηλο, αλλά σε μεγάλο βαθμό οφείλονται στην πρόθεσή του δείκτη ώστε να είναι ένα ακριβές και πάνω από όλα εξειδικευμένο εργαλείο, σχεδιασμένο μόνο για μέτρηση ενός περιορισμένου τμήματος της κοινωνικής δραστηριότητας. Αυτό αντικατοπτρίζεται στον φόβο του ότι η απλότητα του ΑΕΠ, το καθιστά επιρρεπές σε κακή χρήση και λειτουργία: Σε αυτό το σημείο τονίζεται ότι «Η πολύτιμη ικανότητα του ανθρώπινου νου να απλοποιήσει ένα συγκεκριμένο δείκτη και μια κατάσταση με έναν συμπαγή χαρακτηρισμό γίνεται επικίνδυνη όταν καθορίζεται, όχι με βάση συγκεκριμένα κριτήρια άλλα παρωχημένες αναλύσεις και εκτιμήσεις.⁵⁴

Βασισμένο αποκλειστικά σε ποσοτικές μετρήσεις, η ακρίβεια του αποτελέσματος του δείκτη υποδηλώνει, συχνά μια παραπλανητική ακρίβεια και απλότητα στα περιγράμματα της αντικειμενικής συλλογής δεδομένων. Επίσης, οι μετρήσεις του ίδιου εθνικού εισοδήματος υπόκεινται σε αυτόν τον τύπο ψευδαίσθησης και κατάχρησης που προκύπτει, ειδικά επειδή ασχολούνται με θέματα που είναι στο επίκεντρο της σύγκρουσης αντιτιθέμενων κοινωνικών

---

⁵³ Kuznets, S., L. Epstein, et al. 1941. *National Income and Its Composition, 1919– 1938, Volume 1*. New York: National Bureau of Economic Research.

⁵⁴ Max-Neef, M. (1995). Economic growth and quality of life: A threshold hypothesis. *Ecological Economics* 15: 115–118.

ομάδων και συμφερόντων, όπου ακόμα και η αποτελεσματικότητα ενός επιχειρήματος εξαρτάται συχνά από την υπερβολική απλοποίηση του». ⁵⁵

Επιπροσθέτως, επειδή το ΑΕΠ μετρά μόνο νομισματικές και ποσοτικές συναλλαγές που σχετίζονται με την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, βασίζεται σε μια ελλιπή εικόνα του συστήματος εντός του οποίου λειτουργεί η καθολική ανθρώπινη οικονομία.⁵⁶ Μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα για το πώς τα ανθρώπινα οικονομικά συστήματα αποτυπώνονται στο κοινωνικό και περιβαλλοντικό περιβάλλον παρουσιάζονται στο επόμενο γράφημα.

Γράφημα 5: Η οικονομία ως μέρος ενός μεγαλύτερου συνόλου

⁵⁵ Stiglitz, J.E. (2005). The Ethical Economist - A review of "The Moral Consequences of Economic Growth". By B.M. Friedman (Knopf, 2005). Foreign Affairs, November/December 2005.

⁵⁶ Vellinga, N., and C. Withagen (1996). On the concept of green national income. Oxford Economic Papers 49(4): 499-514

Το παραπάνω σχήμα δείχνει ότι η οικονομία αντλεί οφέλη από το φυσικό, κοινωνικό και ανθρώπινο κεφάλαιο και ότι η ποσότητα και η ποιότητα αυτού του κεφαλαίου, με τη σειρά της, επηρεάζεται από τις καθαρές επενδύσεις και από την οικονομία αυτή κάθε αυτή. Η μέτρηση όμως μόνο της αγοράς και της οικονομικής δραστηριότητας (ο εσωτερικός κύκλος στο σχήμα), αποδεικνύει ότι το ΑΕΠ⁵⁷ αγνοεί τις αλλαγές στις φυσικές, κοινωνικές και ανθρώπινες συνιστώσες του κοινωνικού κεφαλαίου, στις οποίες η ανθρωπότητα βασίζεται για την συνέχεια της ύπαρξης του και την ευημερία.

Ως αποτέλεσμα, το ΑΕΠ όχι μόνο δεν μετρά τις βασικές πτυχές της ποιότητας ζωής με ποικίλους τρόπους, αλλά αποθαρρύνει δραστηριότητες που είναι συνυφασμένες με τη μακροπρόθεσμη ευημερία της κοινότητας. Ιδιαίτερη ανησυχία προκαλεί κιάλας το γεγονός ότι η μέτρηση του ΑΕΠ ενθαρρύνει την εξάντληση των φυσικών πόρων γρηγορότερα από ό, τι αυτοί μπορούν να ανανεωθούν.⁵⁸

Μια άλλη ανησυχία είναι ότι η τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα υποβαθμίζει τα υπάρχοντα φυσικά και κοινωνικά οικοσυστήματα, μειώνοντας έτσι τις υπηρεσίες που, μέχρι τώρα, έχουν παρασχεθεί στους ανθρώπους σχεδόν δωρεάν. Για παράδειγμα, το 1997 εκτιμήθηκε ότι τα παγκόσμια οικοσυστήματα παρείχαν κατά μέσο όρο οφέλη συνολικής αξίας 33 τρισεκατομμυρίων ΗΠΑ ετησίως. Αυτό ήταν σημαντικά μεγαλύτερο από το συνολικό παγκόσμιο ΑΕΠ εκείνη την εποχή.⁵⁹ Συνεπώς το ΑΕΠ ενθαρρύνει την εξάντληση τους καθώς η εκκαθάριση ενός δάσους ξυλείας αποτιμάται περισσότερο με όρους ΑΕΠ από τις υπηρεσίες οικοσυστήματος που παρέχει το δάσος εάν παραμείνει ακέραιο.

---

⁵⁷ Kitov, Ivan. (2006). GDP Growth Rate and Population. ECINEQ, Society for the Study of Economic Inequality, Working Papers. DOI: 10.2139/ssrn.886660

⁵⁸ Bartolini, Stefano & Bilancini, Ennio. (2010). If not only GDP, what else? Using relational goods to predict the trends of subjective wellbeing. *International Review of Economics*. 57. pp.199-213. DOI: 10.1007/s12232-010-0098-1

⁵⁹ Solnick, S., and D. Hemenway (1998). Is more always better? A survey on positional concerns. *Journal of Economic Behaviour and Organization* 37: 373-383.

Επομένως η διατήρηση του φυσικού οικοσυστήματος και της βιοποικιλότητας, οδηγεί στην μείωση των πλημμυρών από σοβαρές καταιγίδες, τη βελτίωση της ποιότητας του νερού σε ποτάμια και λίμνες, την απομόνωση του διοξειδίου του άνθρακα και την παραγωγή οξυγόνου. Όλα τα παραπάνω, φυσικά δεν αποτελούν μέρος της οικονομίας της αγοράς και ως εκ τούτου δεν υπολογίζονται στο ΑΕΠ. Όπως κάποτε σχολίασε ο Herman Daly, πρώην οικονομολόγος της Παγκόσμιας Τράπεζας, «το τρέχον εθνικό λογιστικό σύστημα αντιμετωπίζει τη γη ως επιχείρηση υπό εκκαθάριση».⁶⁰

Μια άλλη ανησυχία που έχει καταγραφεί σχετικά με το ΑΕΠ ως μέτρο προόδου είναι το λεγόμενο «φαινόμενο του κατωφλίου».⁶¹ Καθώς ο δείκτης αυξάνεται, η συνολική ποιότητα ζωής συχνά αυξάνεται μέχρι ένα καθορισμένο σημείο. Πέρα από αυτό το σημείο, οι αυξήσεις του ΑΕΠ αντισταθμίζονται από το σχετικό κόστος της αυξανόμενης ανισότητας εισοδήματος, της απώλειας του ελεύθερου χρόνου και φυσικά την εξάντληση κεφαλαίου. Η ολοένα και μεγαλύτερη βιβλιογραφική και επιστημονική έρευνα επιβεβαιώνει ότι, πέρα από ένα ορισμένο όριο, οι περαιτέρω αυξήσεις στην υλική ευημερία έχουν μόνο αρνητικές συνέπειες, αυτές, της μείωσης της κοινοτικής συνοχής, των υγιών σχέσεων, της γνώσης, της σοφίας, της αίσθησης του σκοπού, της σύνδεσης με τη φύση και άλλων διαστάσεων της ανθρώπινης ευτυχίας.

Στην πραγματικότητα βέβαια, η εντυπωσιακά συνεκτική παγκόσμια τάση υποδηλώνει ότι όσο αυξάνεται η υλική ευημερία, τα κρίσιμα συστατικά του ανθρώπινου ψυχικού κόσμου μειώνονται, και συχνά καταδεικνύονται, εν μέσω αυξανόμενων ποσοστών αλκοολισμού, αυτοκτονίας, κατάθλιψης, κακής υγείας, εγκλημάτων, διαζυγίου και άλλων κοινωνικών παθολογιών.

---

⁶⁰ Solow, R.M. (1974). Intergenerational equity and exhaustible resources. *Review of Economic Studies* (symposium)41: 29-45.

⁶¹ Weitzman, M.L. (1976). On the welfare significance of national product in a dynamic economy. *Quarterly Journal of Economics* 90: 156-162.

Επιπλέον, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν υποσκάπτει μια ολοένα αυξανόμενη ανισότητα μεταξύ των διαφόρων χωρών. Ακόμα η βιβλιογραφία,⁶² εξερευνά τους δεσμούς μεταξύ του μειωμένου εισοδήματος και της κακής συνολική «υγείας» μιας χώρας, η οποία συντελεί στην μείωση της παραγωγικότητας των εργαζομένων της και προκαλεί αυξημένη κοινωνική αναταραχή. «Η άνιση κατανομή του εισοδήματος μπορεί να είναι επιπλέον επιζήμια για την οικονομική ευημερία αυξάνοντας την εγκληματική δραστηριότητα, μειώνοντας την παραγωγικότητα των εργαζομένων και μειώνει τις επενδύσεις.

Παράλληλα, όταν η ανάπτυξη επικεντρώνεται στις πλουσιότερες κατηγορίες εισοδήματος η βελτίωση της συνολικής οικονομικής ευημερίας αποτυπώνει μια άνιση κατανομή, διότι τα κοινωνικά οφέλη της αύξησης, και η τάση της προκαλούμενης κατανάλωσης από τους πιο εύπορους είναι λιγότερο ωφέλιμη, προκαλώντας αντίστροφα την αύξηση των δαπανών στα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα.

Για όλους τους παραπάνω λόγους, έχουν αναπτυχθεί και χρησιμοποιηθεί διάφοροι τρόποι μέτρησης της προόδου και της ευημερίας σε εθνικό επίπεδο. Πλέον, υπάρχει μια ολοένα και αυξανόμενη συνειδητοποίηση ότι το ΑΕΠ είναι ένα μέτρο οικονομικής ποσότητας, και όχι οικονομικής ποιότητας ή ευημερίας, πόσο μάλλον κοινωνικής ή περιβαλλοντικής ευαισθησίας.⁶³ Η παραπάνω ανάλυση ακόμα φανερώνει την ανησυχία ότι το ΑΕΠ με το να δίνει έμφαση στην ποσότητα, ενθαρρύνει την εξάντληση του κοινωνικού και φυσικού πλούτου υπονομεύοντας συνάμα την ποιότητα ζωής για τις μελλοντικές γενιές.⁶⁴

---

⁶² Tversky, A., and I. Simonson (2000). Context-dependent preferences. In: D. Kahneman and A. Tversky (eds), Choices, Values and Frames. Cambridge University Press, Cambridge, pp. 518-527.

⁶³ OECD (2006). Going for Growth. OECD, Paris.

⁶⁴ Bolt, K., M. Matete and M. Clemens (2002). Manual for calculating adjusted net savings. Environment Department, World Bank, September 2002.

3.3 Αδυναμίες του ΑΕΠ ως δείκτη

Οι αδυναμίες του ΑΕΠ ως δείκτη, αποτυπώνονται ενδελεχώς στην υπάρχουσα βιβλιογραφία. Όσον αφορά βέβαια τα επιχειρήματα της κριτικής του αυτά μπορούν να οργανωθούν στις ακόλουθες οκτώ κατηγορίες.

3.3.1 Αρχές ορθής αποτύπωσης της λογιστικής

Η χρήση και ο υπολογισμός του δείκτη του ΑΕΠ **δεν συνάδουν με τις τρεις αρχές σωστή τήρησης λογιστικών βιβλίων:**

- (i) διαχωρισμός μεταξύ κόστους και οφέλους,
- (ii) ορθές μεταβολές αποθεμάτων και προμηθειών και
- (iii) σωστή και ακριβής αποτύπωση όλων των κοινωνικών δαπανών (ιδιωτικό + εξωτερικό κόστος).

Το γεγονός ότι η μέθοδος υπολογισμού και παρουσίασης του ΑΕΠ συνεχίζει να συνυπάρχει με θεσμοθετημένους νόμους και επίσημα αναγνωρισμένους κανόνες της χρηματοοικονομικής λογιστικής είναι κάπως παράδοξο, καθώς αφενός μεν, ο δείκτης χρησιμοποιεί διαφορετικές μεταβλητές μέτρησης του πλούτου σε σχέση με τα λογιστικά πρότυπα, αφετέρου δε η λογιστική πρακτική δεν περιλαμβάνει καθόλου το ΑΕΠ ως μονάδα μέτρησης της κοινωνικής ευημερίας.⁶⁵

---

⁶⁵ Laband, D.N., and J.P. Sophocleus (1988). The social cost of rent-seeking: first estimates. Public Choice 58: 269-275.

Επιπρόσθετα, οι εταιρείες χρησιμοποιούν ξεχωριστούς λογαριασμούς για παροχές (έσοδα) και κόστος (δαπάνες). Αντιθέτως, το ΑΕΠ προσθέτει και δεν διαχωρίζει τα οφέλη και το κόστος. Το κοινωνικό σύνολο ωστόσο, και οι χώρες ξεχωριστά, αντιμετωπίζουν ένα ευρύτερο πλαίσιο ανταγωνιστικού περιβάλλοντος σε σχέση με τις εταιρείες.

Σύμφωνα με τον Stiglitz (2005) «Για την αξιολόγηση μιας εταιρίας, κάποιος θα κοίταζε μόνο τα έσοδα της για να αξιολογήσει πόσο καλά τα πήγε. Πρόσθετα, θα έλεγε και τον ισολογισμό, που δείχνει περιουσιακά στοιχεία και υποχρεώσεις της.»⁶⁶ Αυτό ισχύει εν μέρη για μια χώρα. Δεν λαμβάνεται φυσικά υπόψη η μείωση των αποθεμάτων που αντιπροσωπεύουν την αξία ή και την ευημερία (π.χ. φυσικό αέριο στη γη). Ένα επιπλέον μειονέκτημα είναι ότι το ΑΕΠ⁶⁷ καλύπτει το κόστος παροχής ορισμένων δημόσιων αγαθών, όπως η εθνική άμυνα, παρόλο που είναι προφανές ότι το κόστος των δημόσιων αγαθών δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως κατάλληλο μέτρο σύγκρισης των ωφελειών που συνδέονται με αυτά τα αγαθά.

Τέλος, πολλά ιδιωτικά αγαθά δείχνουν αποκλίνουσες κοινωνικές δαπάνες και συμπεριφορές λόγω όλων των ειδών «αποτυχίας εξισορρόπησης» της αγοράς, συμπεριλαμβανομένου του ατελούς ανταγωνισμού, των συμφωνιών διαχείρισης των τιμών και των τεχνικών-φυσικών εξωτερικών χαρακτηριστικών.

Οι Mishan (1967) και Daly (1977)⁶⁸ καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι το ΑΕΠ πρέπει να θεωρηθεί ως εκτίμηση του συνολικού κόστους όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την αγορά μιας χώρας. Τα πραγματικά όμως οφέλη ή οι πραγματικές επιπτώσεις τους στην κοινωνική ευημερία δεν μπορούν όμως να παρακολουθηθούν, δηλαδή δεν υπολογίζονται με βάση τον δείκτη.

---

⁶⁶ Stiglitz, J.E. (2005). The Ethical Economist - A review of "The Moral Consequences of Economic Growth". By B.M. Friedman (Knopf, 2005). Foreign Affairs, November/December 2005

⁶⁷ World Bank (2006). Where is the Wealth of Nations? The World Bank, Washington D.C.

⁶⁸ Daly, H.E. (1977). Steady-State Economics. W.H. Freeman, San Francisco.

Ως συνέπεια, ως ταυτότητα, το ΑΕΠ δεν θα πρέπει να θεωρείται ένας δείκτης προόδου, αλλά ως αντανάκλαση του αυξανόμενου κόστους της οικονομικής αλλαγής (πρόοδος ή παρακμή). Αυτό εξηγεί σημαντικά γιατί το ΑΕΠ και η αύξηση της ευημερίας δεν συμπίπτουν απαραίτητα.⁶⁹ Σε μια δεδομένη χρονική στιγμή, η αύξηση του ΑΕΠ δημιουργεί περισσότερο κόστος παρά οφέλη, έτσι ώστε να ξεπεραστεί η βέλτιστη κλίμακα οικονομικής δραστηριότητας. Οι οικονομολόγοι είναι πλέον αποδεχτεί και υποστηρίζουν την ανάλυση κόστους-οφέλους ως μια γενική μέθοδος αξιολόγησης και υποστήριξης της πολιτικής κατάστασης. Όσον αφορά όμως την κατεύθυνση της οικονομίας στο σύνολό της, πολλοί από αυτούς εν προκειμένω, είναι ικανοποιημένοι, μόνο με πληροφορίες σχετικά με το κόστος, δηλαδή πληροφορίες και δημοσιεύσεις για το ΑΕΠ.⁷⁰

Τέλος, απαιτείται η μερική διόρθωση του ΑΕΠ σε σχέση με τον πληθωρισμό, ώστε οι εκτιμήσεις να είναι συγκρίσιμες με την πάροδο του χρόνου. Αυτό οδηγεί στο ιδιαίτερο πρόβλημα ότι η διόρθωση βασίζεται σε ένα μέσο διαχρονικό καλάθι κατανάλωσης, το οποίο θεωρείται «αντιπροσωπευτικό» για ολόκληρο τον πληθυσμό. Ωστόσο, το πιο διαστρεβλωμένο κομμάτι είναι η κατανομή του εισοδήματος, καθώς όσο πιο ετερογενής σε συνάρτηση με τη συμπεριφορά κατανάλωσης (αγορά) του πληθυσμού, τόσο πιο ανακριβής και λιγότερο αντιπροσωπευτική θα είναι ως διαδικασία παρουσίασης.⁷¹

3.3.2 Διαχρονικά ζητήματα

Η μακροοικονομική, και κυρίως η θεωρία της οικονομικής ανάπτυξης, ασχολείται με τις δυναμικές πτυχές της οικονομίας στο σύνολό της. Η

---

⁶⁹ Easterlin, R.A. (1974). Does economic growth improve the human lot? Some empirical evidence. In: P.A. David and M.W. Reder (eds), Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honour of Moses Abramowitz, Academic Press, New York.

⁷⁰ Alpizar, F., F. Carlsson and O. Johansson-Stenman (2005). How much do we care about absolute versus? relative income and consumption. *Journal of Economic Behaviour and Organization* 56: 405-421.

⁷¹ Asheim, G. (1994). Net national product as an indicator of sustainability. *Scandinavian Journal of Economics* 96: 257-265.

μακροοικονομική επίσης, δεν προσφέρει καμία υποστήριξη στην ιδέα ότι το ΑΕΠ μπορεί να χρησιμεύσει ως μέτρο κοινωνικής πρόνοιας. Αντίθετα, η βέλτιστη (κανονιστική) θεωρία ανάπτυξης προτείνει μοντέλα που χρησιμοποιούν ρητά την κοινωνική πρόνοια ως αντικειμενική λειτουργία, βασισμένη σε συνεχείς ή αλληλεπικαλυπτόμενες γενιές, και σίγουρα δεν υιοθετεί τα κριτήρια του δείκτη του ΑΕΠ.

Εκτός από αυτό, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι, αν και μια διαχρονική αποτύπωση της ευημερίας συνήθως θεωρείται αληθής μόνο στις θεωρητικές αναλύσεις οικονομικής ανάπτυξης, χωρίς να έχει βέβαια καμία βάση στις εμπειρικές μελέτες. Φυσικά, μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι οι άνθρωποι λαμβάνουν υπόψη τις αναμενόμενες μελλοντικές επιπτώσεις της δράσης τους για την ίδια τους την ευημερία.⁷² Για παράδειγμα, οι άνθρωποι ενδέχεται να ανταποκριθούν στην αβεβαιότητα σχετικά με το μέλλον δημιουργώντας επαρκή οικονομικά αποθεματικά (πλούτος). Αλλά αυτό δεν είναι ίδιο με το να λέμε ότι τα άτομα μεγιστοποιούν κάποια διαχρονική λειτουργία ευημερίας, συνήθως ορισμένη ως χρηστική ευημερία που νοείται ως η συγκέντρωση (άθροισμα ή σύνολο) μιας μειωμένης μελλοντικής ροής στιγμιαίων ή συνεχόμενων βοηθητικών προγραμμάτων.

Τέλος, το γεγονός ή η πεποίθηση ότι η αύξηση του ΑΕΠ σε συγκεκριμένες περιόδους ή χρονικούς ορίζοντες, έχει συσχετιστεί θετικά με την πρόοδο, και δεν θα πρέπει να συγχέεται με την ιδέα ότι το ΑΕΠ (ως ανάπτυξη) είναι ένα καλό μέτρο κοινωνικής πρόνοιας ή πρόοδου, γενικότερα. Με άλλα λόγια, η συσχέτιση μπορεί να είναι χαμηλή ή ακόμη και αρνητική σε ορισμένες περιόδους ή και περιοχές. Εάν, εν μέσω τέτοιων διαστημάτων, κάποιος παρατείνει και υποθέσει έναν σταθερό ρυθμό αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ προς το μακρινό μέλλον, θα καταλήξει σε ένα απίστευτα υψηλό ΑΕΠ, το οποίο φυσικά θα είναι και αναληθές.

---

⁷² Kapteyn, A., B.M.S. van Praag, and F.G. van Herwaarden (1978). Individual welfare functions and social preference spaces. *Economics Letters* 1: 173–177.

Αλλά είναι ακόμα, ρεαλιστικό να υποθέσουμε ότι η κοινωνική πρόνοια θα φτάσει σε συγκρίσιμα υψηλό επίπεδο σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Συνεπώς οι δύο μεταβλητές θα πρέπει να αποσυνδεθούν (υποθέτοντας ότι είναι στενά συνδεδεμένα κατά τη διάρκεια μιας αρχικής περιόδου).

Όλα τα παραπάνω συντελούν μακροπρόθεσμα, στο ότι το ΑΕΠ δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως καλός δείκτης ή ακόμη και ως πρόχειρη προσέγγιση της κοινωνικής πρόνοιας. Σίγουρα, σε κάποιο σημείο θα πρέπει να υπάρξει πλήρης αποσύνδεση του ΑΕΠ και της ευημερίας. Στην πραγματικότητα, είναι πολύ πιθανό ότι μια τέτοια αποσύνδεση έχει ήδη συμβεί για τις κοινωνικά ισχυρές χώρες στον κόσμο. Φυσικά, είναι αυτονόητο ότι με βάση την καθαρή θεωρητική συλλογιστική δεν μπορεί κανείς να καταλήξει αποφασιστικά σε αυτό το επιχείρημα, καθώς απαιτείται χρόνος και εμπειρική ανάλυση.⁷³

3.3.3 Λεξικογραφικές προτιμήσεις

Οι άνθρωποι έχουν διάφορες βασικές ανάγκες, όπως αέρα, νερό, φαγητό, φύλο, καταφύγιο, παρέα, σεβασμό και ελευθερία. Αυτά δεν μπορούν να αντισταθμιστούν έναντι υπηρεσιών πολυτελείας και υλικών αγαθών, και φυσικά στην πραγματικότητα, το τελευταίο χαρακτηριστικό χρησιμεύει συχνά ως εφελθτήριο των ίδιων των βασικών αναγκών (π.χ. ένα φανταχτερό αυτοκίνητο για να κερδίσει σεβασμό από τους συνομηλίκους).

Με άλλα λόγια, η υποκατάσταση στην κατανάλωση είναι πολύ περιορισμένη. Αυτός είναι ο πυρήνας της έννοιας των λεξικογραφικών προτιμήσεων, η οποία συνδέεται στενά με την πυραμίδα Maslow.⁷⁴

---

⁷³ Hopkins, E., and T. Kornienko (2004). Running to keep in the same place: consumer choice as a game of status. *American Economic Review* 94: 1085-1107.

⁷⁴ Maslow, Abraham Harold. (1943). *BA Theory of Human Motivation*. *Psychological review* 50 (4):370–396.

Συνεπώς, οι λεξικογραφικές προτιμήσεις μπορούν να οριστούν ως έχοντας δύο βασικά χαρακτηριστικά:⁷⁵

- (i) τα άτομα έχουν περιορισμένες ανάγκες σε ορισμένα αγαθά ή υπηρεσίες, ως συναισθήματα ικανοποίησης και κάλυψης των αναγκών τους, αφού η κατανάλωση μπορεί να φτάσει σε ένα ορισμένο επίπεδο.
- (ii) οι «χαμηλότερες» ανάγκες σύμφωνα με την πυραμίδα του Maslow (π.χ. η εξάλειψη της δίψας και της πείνας) πρέπει να ικανοποιηθούν πριν εμφανιστούν οι «υψηλότερες» ανάγκες (π.χ. αναψυχή).

Σε αυτό το πλαίσιο, το εισόδημα, η ανάπτυξη και η συναφής αύξηση της κατανάλωσης των αγαθών υλικών, ιδίως σε αστικά και «βρώμικα» περιβάλλοντα, αποτελεί μια ατελή αντιστάθμιση συγκριτικά με την έλλειψη ικανοποίησης των βασικών αναγκών, όπως χαλάρωση, χώρος, ηρεμία, καθαρός αέρας, νερό και άμεση πρόσβαση στη φύση.

Ως αποτέλεσμα, κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει, το γεγονός, ότι παρά την αύξηση του ΑΕΠ και του εισοδήματος, (ατομική και κοινωνική), η ευημερία μπορεί να παραμείνει σταθερή ή ακόμη και να μειώνεται. Φυσικά, το προηγούμενο επιχείρημα δεν σημαίνει αυτομάτως ότι η αύξηση του ΑΕΠ συνεπάγεται πάντα αυξημένη υλική κατανάλωση. Είναι πολύ πιθανό να περιλαμβάνει ακόμα, αύξηση των υπηρεσιών.

Αντιθέτως, θα πρέπει όλα τα αγαθά και οι υπηρεσίες να αθροιστούν σε έναν ενιαίο παρονομαστή,⁷⁶ δίνοντας έμφαση στην ελευθερία και τις ευκαιρίες επιλογής, καθώς και στη λειτουργικότητα των αγαθών και των υπηρεσιών που

---

⁷⁵ Green, Elliott. 2016. B What Are the Most-Cited Publications in the Social Sciences (According to Google Scholar)?[^] In LSE Impact Blog: LSE.

⁷⁶ Frank, R.H. (1985). Choosing the Right Pond: Human Behavior and the Quest for Status. Oxford University Press, New York.

εξαρτώνται από τις περιβαλλοντικές συνθήκες, με βάση τη συνεκτίμηση των ιδιαιτεροτήτων του εκάστοτε περιβάλλοντος των ίδιων των ατόμων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της τελευταίας ανάλυσης, είναι η ζωή μέσα σε μια πυκνή, πολυσύχναστη πόλη σε σχέση με την ζωή στην ύπαιθρο: Υπάρχει περίπτωση να χρειαστούν διαφορετικά αγαθά και υπηρεσίες για να επιτευχθεί το ίδιο επίπεδο ευημερίας σε αυτές τις διαφορετικές και εναλλακτικές περιστάσεις.

3.3.4 Εμπειρική ανάλυση της ατομικής ευτυχίας και της κοινωνικής πρόνοιας

Ένας ολοένα και αυξανόμενος τομέας υποκειμενικής ανάλυσης της κοινωνίας βάσει των εμπειρικών δεδομένων έχει προσφέρει πολλές γνώσεις σχετικά με τους καθοριστικούς παράγοντες της ευημερίας και της ευτυχίας. Μελέτες τέτοιου τύπου διεξάγονται συνήθως από οικονομολόγους, ψυχολόγους και κοινωνιολόγους. Η υπάρχουσα βιβλιογραφία,⁷⁷ που δημοσιεύτηκε κάπου ανάμεσα του 1950 και του 1970, απέδειξε ότι η αύξηση της ευημερίας σταμάτησε ή ακόμα και παρουσίασε αρνητική τάση στις περισσότερες δυτικές χώρες του ΟΟΣΑ, παρά τον εμφανή σταθερό ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ.⁷⁸

Παρόμοια η εικόνα και από τις «έρευνες του λεγόμενου Ευρωβαρόμετρου, τις εξαμηνιαίες δηλαδή δημοσκοπήσεις των κατοίκων των κρατών μελών της ΕΕ, καθώς και από διορθώσεις του ΑΕΠ που φαίνεται να αποτυπώνουν περισσότερο την στροφή στην κατεύθυνση της κοινωνικής πρόνοιας.⁷⁹ Το επίπεδο εισοδήματος στο οποίο πραγματοποιείται η αποσύνδεση μεταξύ του ΑΕΠ και της (υποκειμενικής) κοινωνικής πρόνοιας, εκτιμάται σε ένα περίπου σταθερό ποσοστό.

---

⁷⁷ El Serafy, S. (2001). Steering the right compass: the quest for a better assessment of the national product. In: E.C. van Ierland, J. van der Straaten and H.R.J. Vollebergh (eds). *Economic Growth and Valuation of the Environment*. Edward Elgar, Cheltenham, UK, pp. 189–210.

⁷⁸ Ferrer-i-Carbonell, A., and P. Frijters (2004). How important is methodology for the estimates of the determinants of happiness? *The Economic Journal* 114(July): 641-659.

⁷⁹ Hofkes, M., R. Gerlagh and V. Linderhof (2004). *Sustainable National Income: A Trend Analysis for the Netherlands for 1990-2000*. Report R-04/02, Institute for Environmental Studies, Free University, Amsterdam

Αυτό έχει χαρακτηριστεί ως «υπόθεση κατωφλίου», και αντικατοπτρίζει το κόστος της ανάπτυξης το οποίο υπερβαίνει τα οφέλη: «...για κάθε κοινωνία φαίνεται να υπάρχει μια περίοδος κατά την οποία η οικονομική ανάπτυξη (όπως συμβατικά μετριέται) επιφέρει βελτίωση της ποιότητας ζωής, αλλά μόνο έως ένα σημείο - το κατώφλι - πέρα από το οποίο, εάν υπάρχει υπερβάλλουσα οικονομική ανάπτυξη, η ποιότητα της ζωής αντιστρέφεται και αρχίζει να επιδεινώνεται...»⁸⁰

Η εξέταση των εκτιμήσεων του κατωφλίου χρησιμοποιείται ως μια πρόχειρη ένδειξη των παραπάνω ισχυρισμών, η οποία μπορεί να μην πραγματώνεται γενικά για όλες τις χώρες και τους πολιτισμούς. Ωστόσο, τα διάφορα εμπειρικά ευρήματα των μελετών, παρέχουν στοιχεία για την σταθεροποίηση της κοινωνικής πρόνοιας παρά τη συνεχιζόμενη αύξηση του ΑΕΠ.⁸¹

Επιπροσθέτως, οι υποκειμενικές μελέτες ευημερίας παρουσιάζουν ότι, ακόμα και σε ατομικό επίπεδο, το εισόδημα δεν συσχετίζεται τέλεια με την κοινωνική συνοχή - πράγματι πολύ λιγότερο από ό, τι συχνά θεωρείται δεδομένο – και έτσι το ατομικό εισόδημα δεν είναι μια καλή αντιπροσώπευση της ατομικής ευημερίας. Το σχετικό εισόδημα αποδεικνύεται φυσικά κρίσιμο, αλλά υπάρχουν επιπλέον ανεξάρτητοι παράγοντες πέραν του εισοδήματος οι οποίοι επηρεάζουν την ατομική ευημερία ή την ευτυχία. Σημαντικά συνεπώς στοιχεία είναι: το επίπεδο απασχόλησης, σταθερή οικογενειακή ζωή, είναι υγιείς, έχουν προσωπική ελευθερία (πολιτικό σύστημα), και προάγουν στενή κοινωνική ισότητα.

Μια πιο πρόσφατη εμπειρική μελέτη των Ferrer et al (2004) καταλήγει στο συμπέρασμα,⁸² ότι βάσει της ανάλυσης της επίδρασης καταλήγουμε στο ότι η πεποίθηση του «να είσαι πλούσιος κάνει τους ανθρώπους ευτυχισμένους» μπορεί καλύτερα να αντικατασταθεί από το «ευτυχισμένοι άνθρωποι είναι πολύ πιθανότερο να είναι πιο πλούσιοι». Αποδεικνύεται παράλληλα, ότι τα αισιόδοξα

---

⁸⁰ Hopkins, E., and T. Kornienko (2004). Running to keep in the same place: consumer choice as a game of status. *American Economic Review* 94: 1085-1107

⁸¹ Sen, A. (1979). The welfare basis of real income comparisons. *Journal of Economic Literature* 17(1): 1-45.

⁸² Ferrer-i-Carbonell, A. (2005). Income and well-being: an empirical analysis of the comparison income effect. *Journal of Public Economics* 89(5-6): 997-1019.

άτομα είναι αρκετά ενεργοποιημένα με έναν σχετικά μεγάλο αριθμό ατόμων να είναι σχετικά ευτυχισμένος και επιτυχημένος στη ζωή απολαμβάνοντας ένα σχετικά υψηλό μέσο εισόδημα. Επιπλέον, ενδελεχής έρευνα δείχνει ότι η ευημερία του μέσου όρου των ανδρών, ανταποκρίνεται διαφορετικά στις αλλαγές εισοδήματος από αυτόν των γυναικών. Υπάρχουν διακρίσεις επίσης μεταξύ των εισοδημάτων. Φυσικά, εάν και το εισόδημα δεν αποτελεί αξιόπιστο και ισχυρό μέτρο ευτυχίας σε μικροοικονομικό επίπεδο, τότε είναι εξαιρετικά απίθανο το άθροισμα των ατομικών εισοδημάτων σε σύγκριση με το ΑΕΠ να παρέχει έναν καλό δείκτη κοινωνικής πρόνοιας σε υπερεθνικό επίπεδο.⁸³

Μια άλλη σημαντική αντίληψη της βιβλιογραφίας είναι ότι τα άτομα προσαρμόζονται ή συνηθίζουν σε μεταβαλλόμενες συνθήκες, έτσι ώστε να μην αυξάνεται η υποκειμενική αίσθηση της ευημερίας τους. Αυτό σχετίζεται ακόμα με το γεγονός ότι οι αισθήσεις μας μπορούν να χειριστούν μόνο μια περιορισμένη ποσότητα ερεθισμάτων, έτσι ώστε πέρα από ένα ορισμένο «κατώφλι» να δημιουργείται ένα αίσθημα ικανοποίησης ή πλήξης αντίστοιχα. Μια αλλαγή στις συνθήκες μπορεί φυσικά να δημιουργήσει ένα μεμονωμένο ή εφήμερο αποτέλεσμα ευημερίας που γρήγορα εξαφανίζεται.

Δεδομένου ότι οι άνθρωποι δεν συνειδητοποιούν το φαινόμενο της προσαρμογής συνεχίζουν να αγωνίζονται για «περισσότερα». Όροι όπως «εθισμός», «ηδονική προσαρμογή» και «προσαρμοσμένες προτιμήσεις» χρησιμοποιούνται προς τον σκοπό αυτό. Χρησιμοποιώντας δείκτες υποκειμενικής ευημερίας για μεγάλο αριθμό χωρών - βάσει των δεδομένων των Παγκόσμιων Έρευνών Αξιών⁸⁴ - ο Layard (2005) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι, ενώ οι χώρες με υψηλά εισοδήματα παρουσιάζουν μικρή διακύμανση στη μέση αναφερόμενη «ευτυχία»,⁸⁵ και αυτό είναι αρκετά διαφορετικό για χώρες με χαμηλά εισοδήματα.

---

⁸³ Laband, D.N., and J.P. Sophocleus (1988). The social cost of rent-seeking: first estimates. Public Choice 58: 269-275.

⁸⁴ www.worldvaluessurvey.org

⁸⁵ Layard, R. (2005). Happiness: Lessons from A New Science. Penguin, London.

Όμως, κατά τη ενδελεχή εξέταση και των δύο παραπάνω ομάδων, φαίνεται ότι κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει μία σοβαρή επιρροή των κλιματικών συνθηκών και πολιτικών συστημάτων (π.χ. κομμουνισμός έναντι καπιταλισμού) ως προς την μεταβλητή ευτυχία. Αυτό αποδεικνύει ότι δεν υπάρχει αμφίδρομη σχέση μεταξύ του ΑΕΠ και της ευτυχίας ή της ευημερίας.⁸⁶ Επιπλέον, η σύγκριση των χωρών αποκρυσταλλώνει την ευτυχία, και την χαρακτηρίζει ότι σχετίζεται από την μείωση των αποδόσεων και των αυξήσεων του κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

Η ευτυχία προφανώς εξαρτάται και από τον ελεύθερο χρόνο.⁸⁷ Όμως ο ελεύθερος χρόνος δεν καλύπτεται από το ΑΕΠ. Αντιθέτως, έχει κόστος ευκαιρίας το οποίο ενδέχεται να μην είναι παραγωγικό όσον αφορά τη συμβολή του στο ΑΕΠ. Μια μελέτη του ΟΟΣΑ (2006)⁸⁸ πραγματοποιεί προσαρμογές του ΑΕΠ εκτιμώντας τον ελεύθερο χρόνο στο ΑΕΠ ανά ώρα εργασίας και διαπιστώνει ότι το αποτέλεσμα (σε κατά κεφαλήν όρους) οδηγεί σε διαφορετική κατάταξη των χωρών σε σχέση με το μεμονωμένο πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Σε αυτήν την κατάταξη, οι σκανδιναβικές και οι Κάτω Χώρες έχουν τη μεγαλύτερη βαθμολογία, σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες του ΟΟΣΑ, για δύο κυρίως λόγους: η ανεργία είναι σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα και το εργατικό δυναμικό είναι σχετικά υψηλό, και η μερική απασχόληση είναι πολύ συχνή.

3.3.5 Κατανομή εισοδήματος, σχετική ευημερία και αντιπαλότητα

Η σιωπηρή μεταχείριση της κατανομής του εισοδήματος, θεωρείται ως η κύρια αντίρρηση του δείκτη του ΑΕΠ ως μέτρο ευημερίας. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ δίνει έμφαση στο μέσο εισόδημα. Συνεπώς, μια άνιση κατανομή συνεπάγεται σε άνισες ευκαιρίες για προσωπική ανάπτυξη και ευημερία.

---

⁸⁶ Meadows, D.H., D.L. Meadows, J. Randers, and W.W. Behrens, III (1981). *Groping in the Dark: The First Decade of Global Modeling*. Wiley, New York.

⁸⁷ Lawn, P.A. (2003). A theoretical foundation to support the Index of Sustainable Economic Welfare (ISEW), Genuine Progress Indicator (GPI), and other related indexes. *Ecological Economics* 44(1): 105-118.

⁸⁸ OECD (2006). *Going for Growth*. OECD, Paris.

Επιπλέον, τα άτομα ή οι οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα επωφελούνται αρκετά από την αύξηση του εισοδήματος, λόγω της μείωσης της οριακής χρησιμότητάς του εισοδήματος. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ δεν έχει ωστόσο διακρίσεις σε βασικά αγαθά, μεταξύ των δαπανών των φτωχών και των πλούσιων σε πολυτελή αγαθά. Στην πραγματικότητα, δεδομένων των υψηλότερων τιμών των τελευταίων, αυτές λαμβάνουν έμμεσα ένα σχετικά υψηλό βάρος. Φυσικά, η αύξηση του ΑΕΠ μπορεί οδηγήσει σε μείωση της εισοδηματικής ανισότητας, αλλά αυτό δεν είναι γενικός κανόνας. Η καμπύλη Kuznets (ανεστραμμένη U) θεωρείται συχνά ως ενδεικτική της χρονικής σχέσης μεταξύ του επιπέδου εισοδήματος και της κοινωνικής ανισότητας στις χώρες που βιώνουν οικονομική ανάπτυξη.⁸⁹

Ωστόσο, δεν είναι τόσο σχετική η αξιολόγηση των χωρών πέραν από ένα ορισμένο επίπεδο εισοδήματος. Εν συνέχεια, πολύπλοκες αλληλεπιδράσεις μεταξύ οικονομικών και πολιτικών κύκλων επηρεάζουν άμεσα και ενεργά την κατανομή του εισοδήματος. Για παράδειγμα, ένα υψηλότερο ΑΕΠ ή εθνικό εισόδημα μπορεί να προσφέρει περισσότερο χώρο στις δημόσιες δαπάνες που αναδιανέμουν το υπάρχον εισόδημα, όπως η κοινωνική ασφάλιση, η οποία με τη σειρά της συμβάλλει σε υψηλότερο κοινωνικό επίπεδο ευημερίας.⁹⁰

Μια σχετικά διαφορετική πτυχή της μελέτης, είναι ότι η ατομική ευημερία δεν μπορεί να διαχωριστεί από την ευημερία του συνόλου στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Επομένως, χρησιμοποιείται ο όρος σχετικές προτιμήσεις ή προτιμήσεις που εξαρτώνται από το περιβάλλον. Τέτοιες προτιμήσεις χαρακτηρίζονται από την παρόρμηση σύγκρισης της ατομικής ευτυχίας ως συνολικής, γεγονός το οποίο δεν είναι καθ' όλα σωστό. Αυτό είναι (επίσης) το εύρημα των εμπειρικών μελετών και στηρίζεται στην υποκειμενική ευημερία. Είναι επομένως λογικό ότι, το σχετικό κοινωνικό πλαίσιο της ατομικής ευημερίας δεν χρειάζεται να καθοριστεί, αλλά μπορεί να αλλάξει με την πάροδο του χρόνου ως αποτέλεσμα των πληροφοριών και των μέσων. Παράλληλα, η παγκοσμιοποίηση θέτεται ως όχημα μεταφοράς ιδεών κατανάλωσης σε ολόκληρο τον πλανήτη, με

---

⁸⁹ Kuznets, S. (1934). National Income, 1929-32, 1934. National Bureau of Economic Research, New York.

⁹⁰ Weil, D.N. (2005). Economic Growth. Pearson Education, Addison-Wesley, Boston.

επιφέρει πιθανές συνέπειες στις ανθρώπινες σχέσεις και τη σχετική ευημερία των ομάδων αυτών.

Σύμφωνα με την έννοια της σχετικής ή υποκειμενικής ευημερίας αποτυπώνεται η ιδέα, ότι η φτώχεια έχει μια συγγενή, θα λέγαμε διάσταση. Η υποκειμενική έρευνα της ευημερίας⁹¹ έχει αποδείξει ότι «φτώχεια» συχνά σημαίνει ότι τα άτομα είναι δυσαρεστημένα επειδή μπορούν να καταναλώνουν πολύ λιγότερο από την πλειονότητα των ατόμων στο κοινωνικό τους περιβάλλον. Η κατανάλωση σίγουρα δεν ανταποκρίνεται μόνο στις (βασικές) ανάγκες αλλά περιλαμβάνει την μίμηση και την αναζήτηση μιας ίδιας κατάστασης.

Η προσπάθεια φυσικά για ευδιάκριτη ή «υποκειμενική κατανάλωση» παρουσιάζεται ως πυρήνας των φαινομένων ανταγωνισμού στην κατανάλωση. Επί του πρακτέου, διαπιστώνεται από μελέτες⁹² ότι η σχετική κατανάλωση δεν παίζει ρόλο μόνο στην περίπτωση των βασικών αγαθών, αλλά επηρεάζει και τις ευρύτερες πρακτικές της ανθρώπινης διαβίωσης. Όπως προ ειπώθηκε, η ατομική αύξηση του εισοδήματος είναι επομένως εντελώς ρεαλιστική αλλά δεν θα οδηγήσει απαραίτητα σε αύξηση της ευτυχίας όταν υπάρχουν και άλλοι άνθρωποι που στοχεύουν στον ίδιο σκοπό. Στην πραγματικότητα, η αυξημένη ανισότητα θα τείνει να οδηγήσει σε λιγότερους «πλούσια ευτυχισμένους ανθρώπους» και μια μεγάλη πλειοψηφία λιγότερο ευτυχισμένων και σχετικά φτωχών, υποδηλώνοντας μια άμεση επίδραση στην κοινωνική πρόνοια.

Συνεπώς το ΑΕΠ παραλείπει εντελώς το υποκειμενικό εισόδημα βασισμένο στην κοινωνική πρόνοια, καθώς η σχετική ευημερία σχετίζεται στενά με αλλαγές στις προτιμήσεις. Οι προτιμήσεις των καταναλωτών φυσικά, έχουν μεγάλη έκταση που διαμορφώνεται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης που με τη σειρά τους καθοδηγούνται από εμπορικά (επιχειρηματικά) συμφέροντα. Αυτή η πρακτική χρησιμοποιεί διάφορα εργαλεία που ευδοκιμούν συναισθήματα αντιπαλότητας μεταξύ των ατόμων. Με άλλα λόγια, η διαφήμιση, χρησιμοποιεί την ευαισθησία

---

⁹¹ Van Praag, B.M.S. (1971). The welfare function of income in Belgium: an empirical investigation. *European Economic Review* 2: 337-369.

⁹² Noorbakhsh, F. (1998). A modified human development index. *World Development* 26: 517-528.

των ανθρώπων στοχεύοντας στην δημιουργία μιας κατάστασης μίμησης ή και μόδας. Επιπλέον, τα παιδιά δείχνουν τη μεγαλύτερη ευαισθησία στη διαφήμιση που στοχεύει στην προώθηση της διαφορετικότητας, αλλά είναι κατανοητό ότι και οι ενήλικες τα πράγματα δεν είναι θεμελιωδώς διαφορετικά.⁹³ Ο ανταγωνισμός στην προσπάθεια για ατομική αύξηση του εισοδήματος και των καταναλωτικών δαπανών αναφέρεται στην βιβλιογραφία συχνά ως «ιός της γρίπης» που κατακλύζει την ανθρώπινη συμπεριφορά.

Επομένως, η αύξηση του εισοδήματος συμβαδίζει σχεδόν πάντα με νέα προϊόντα και σχετικές αλλαγές στις προτιμήσεις, αλλά κανείς δεν εγγυάται ότι η δημιουργία νέων προτιμήσεων συμβάλλει στην ευτυχία των ανθρώπων. Η μετατόπιση αναφοράς των μοντέλων επιρροής του ανθρώπινου παράγοντα μπορεί τελικά να προκύψει από έναν συνδυασμό διαφημίσεων σύγκρισης και μίμησης, προωθώντας διάφορα πρότυπα «μόδας»

Άρα, το φαινόμενο της σχετικής ευημερίας δεν εξηγεί μόνο γιατί οι άνθρωποι προσπαθούν να αυξήσουν το εισόδημά τους, διευκρινίζει επίσης ότι η αύξηση του σχετικού εισοδήματος μπορεί να βελτιώσει την ευημερία του αντίστοιχου ατόμου, λαμβάνοντας υπόψη ότι η κοινωνική πρόνοια δεν εξυπηρετείται από αυτήν την αύξηση.⁹⁴ **Ο λόγος είναι απλός: οι αυξήσεις στο σχετικό εισόδημα των ανθρώπων και η ευημερία είναι ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος: ένα άτομο χάνει αυτό που κερδίζει το άλλο.** Με άλλα λόγια, δεν είναι εφικτό για όλους να αυξήσουν τη σχετική τους ευημερία.

Είναι σχετικά αποδεκτό να αναφερθεί ότι οι πλούσιοι είναι γενικά πιο ευτυχισμένοι σε σχέση με τους φτωχούς. Αυτό το συμπέρασμα ίσχυε πάντα, και η αύξηση του ΑΕΠ δεν πρόκειται να το αλλάξει. Η αύξηση του σχετικού εισοδήματος ενός ατόμου μπορεί να θεωρηθεί ως αρνητική εξωτερική επίδραση (εξωτερικό κόστος) στην ευημερία εκείνου του οποίου το σχετικό εισόδημα μειώνεται ως αποτέλεσμα του πρώτου. Όπως είναι ακόμα γνωστό, οι εξωτερικές

---

⁹³ Meadows, D.H., D.L. Meadows, J. Randers, and W.W. Behrens, III (1981). *Groping in the Dark: The First Decade of Global Modeling*. Wiley, New York.

⁹⁴ Mishan, E.J. (1967). *The Cost of Economic Growth*. Staples Press, London.

συνέπειες είναι αρκετά επιβλαβείς για την κοινωνική ευημερία και πρέπει να διορθωθούν.⁹⁵ Το σημαντικό συμπέρασμα των ανωτέρω για τον σκοπό της παρούσης έρευνας είναι ότι το ΑΕΠ παραγκωνίζει εντελώς τις εκτιμήσεις σχετικά με την ευημερία των ανθρώπων και τον ανταγωνισμό στην κατανάλωση.

3.3.6 Πραγματική οικονομία και παραοικονομία

Σε γενικές γραμμές, το ΑΕΠ καλύπτει απλώς δραστηριότητες και συναλλαγές που έχουν τιμή αγοράς και έτσι παραμελεί πλήρως τις μη καθορισμένες ή μη τιμολογημένες συναλλαγές μεταξύ ανθρώπων που πραγματοποιούνται εκτός των επίσημων αγορών. Η επίσημη διάσταση της αγοράς και των ανθρώπινων δραστηριοτήτων μπορεί να περιλαμβάνει ένα μεγάλο ή μικρό μέρος της συνολικής ανθρώπινης δραστηριότητας, το οποίο εξαρτάται από την εκάστοτε χώρα. Στις χώρες του ΟΟΣΑ⁹⁶ μεγάλο μέρος, της δραστηριότητας αφορά την πραγματική οικονομία, οι χώρες που βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο θεωρούνται ως μεσαίου διαχωρισμού, και τέλος οι λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες παρουσιάζουν ένα μεγαλύτερο κομμάτι παραοικονομίας. Συνοψίζοντας:

- Χώρες ΟΟΣΑ = μεγάλο ποσοστό πραγματικής οικονομίας
- Μεταβατικές χώρες = μεσαίο ποσοστό πραγματικής οικονομίας
- Φτωχές χώρες = μικρό ποσοστό πραγματικής οικονομίας

Το γεγονός ότι η μη πραγματική οικονομία δεν λαμβάνεται υπόψη, εξηγεί γιατί το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε πολλές χώρες της τελευταίας κατηγορίας μπορεί να είναι τόσο εξαιρετικά χαμηλό. Ταυτόχρονα, μπορεί εύκολα να δώσει μια λανθασμένη εικόνα για το πώς ή ποιοι ή πόσοι άνθρωποι είναι ευτυχείς πραγματικά. Αυτό ενισχύεται από το πρόβλημα ότι το μέγεθος της παραοικονομίας σε σχέση με εκείνο της πραγματικής μπορεί να αλλάξει σημαντικά με την πάροδο

---

⁹⁵ Pillarisetti, J.R. (2005). The World Bank's 'genuine savings' measure and sustainability. *Ecological Economics* 55: 599-609.

⁹⁶ OECD (2006). *Going for Growth*. OECD, Paris.

του χρόνου, και στις υπό ανάπτυξη και στις ανεπτυγμένες χώρες. Για τις Κάτω Χώρες, για παράδειγμα, η διακύμανση στις εκτιμήσεις των μη πραγματικά αμειβόμενων οικιακών υπηρεσιών ως ποσοστό του ΑΕΠ έχει αλλάξει μεταξύ 1975 και 1990, δηλαδή για περίοδο μόνο δεκαπέντε χρόνια, από 67% σε 51%.⁹⁷

Συνεπώς, η πραγματική αύξηση του ΑΕΠ συχνά οφείλεται στη μεταφορά υπαρχουσών μη δηλωμένων δραστηριοτήτων (μη αμειβόμενη εργασία) στην πραγματική αγορά. Αυτό σημαίνει ότι τα οφέλη είχαν ήδη αποκτηθεί, αλλά το κόστος της αγοράς δεν είχε ακόμη αποτυπωθεί στο ΑΕΠ. Συνεπώς απεικονίζει ξεκάθαρα, το κόστος της επίτευξης ενός συγκεκριμένου, άγνωστου επιπέδου πρόνοιας και όχι της ευημερίας αυτής κάθε αυτής (δηλαδή τα οφέλη). Με τη μεταφορά υπαρχουσών δραστηριοτήτων από το άτυπο στο επίσημο κύκλωμα της οικονομίας, το κόστος αυξάνεται πιο γρήγορα από τα οφέλη.

Επομένως, το ΑΕΠ δεν αναγνωρίζει την αξία όλων των ειδών των άτυπων δραστηριοτήτων και υπηρεσιών. Ως αποτέλεσμα, η δημόσια πολιτική προσπαθεί και στοχεύει συχνά στη μείωση και την αποθάρρυνση αυτών των δραστηριοτήτων. Αυτό μπορεί να ερμηνευθεί ως ένας έντονα κανονιστικός στόχος που με ποικίλους όμως κινδύνους για την κοινωνική πρόνοια. Παράλληλα, η μετάβαση από μια άτυπη έως μια τυπική οικονομία, δεν προσφέρει καμία εγγύηση για αύξηση της ευτυχίας ή της ευημερίας. Για παράδειγμα, οι τοπικές κοινωνικές επαφές - που αποτελούν τη βάση για μια σταθερή και ευτυχισμένη ζωή - είναι πολύ ισχυρότερες και εμφανίζονται συχνότερα εντός ανεπίσημων προτύπων και δεν προσμετρούνται στο ΑΕΠ μιας χώρας.

Με άλλα λόγια, «κοινωνία» με την αυστηρή έννοια του ο όρου περιλαμβάνει μεγέθη που δεν καταγράφονται από το ΑΕΠ. Είναι προφανές ότι η κατανομή της εργασίας και η εξειδίκευση μπορεί να πραγματοποιηθεί εκτενέστερα σε μια τυπική παρά σε μια άτυπη οικονομία. Είναι πιθανό, αν και δεν είναι βέβαιο, ότι ως

---

⁹⁷ Bos, F. (2006). The development of the Dutch national accounts as a tool for analysis and policy. *Statistica Neerlandica* 60(2): 225-258.

αποτέλεσμα, η παραγωγικότητα αυξάνεται, οι συνθήκες εργασίας βελτιώνονται και το φάσμα επιλογής (ποικιλία προϊόντων) για τους καταναλωτές διευρύνεται.⁹⁸

Το κύριο πόρισμα εδώ είναι ότι το ΑΕΠ δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως μέτρο για να αποτυπωθεί ο αντίκτυπος των θεμελιωδών αλλαγών στην ευημερία που συνεπάγονται στη μετάβαση από την άτυπη στην επίσημη οικονομία. Φυσικά, η επέκταση και η μετάβαση των δραστηριοτήτων της παραοικονομίας στην επίσημη δραστηριότητα, δεν είναι πάντοτε καλή για την κοινωνική ευημερία, ακόμη και αν αυξηθεί το ΑΕΠ. Κάποιος μπορεί σωστά να παραθέσει ότι ένας συγκεκριμένος συνδυασμός άτυπων και επίσημων (αγοραίων) σχέσεων μεταξύ ανθρώπων θα έδινε ένα καλύτερο αποτέλεσμα σε ένα γενικότερο πλαίσιο δραστηριοτήτων. Άρα ο δείκτης ΑΕΠ, δεν μπορεί ούτε πρέπει να παραλείπει την άτυπη διάσταση της οικονομίας.⁹⁹ Υπό το φως της συνεχούς, «ιδεαλιστικής» δημόσιας συζήτησης σχετικά με την επιθυμία επέκτασης του τομέα της αγοράς, είναι επομένως κατανοητό ότι δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται κατά κόρον ο δείκτης του ΑΕΠ, άλλα να χρησιμοποιούνται άλλοι κατάλληλοι και πραγματικοί δείκτες ευημερίας.

3.3.7 Περιβαλλοντικές συνέπειες και εξάντληση των φυσικών πόρων

Οι προηγούμενες παράγραφοι παρουσίασαν εννοιολογικά πολύ σημαντικές διαφορές και μια γενικότερη κριτική, όσον αφορά τον δείκτη του ΑΕΠ να παραλείπει την αξία των αγαθών και υπηρεσιών που δεν εμπορεύονται. Ένα άλλο σημαντικό παράδειγμα μη τιμολογούμενων επιπτώσεων το οποίο ούτε και αυτό λαμβάνεται υπόψιν στον δείκτη, σχετίζεται με το φυσικό περιβάλλον και τους πόρους. Αυτό οδηγεί σε αρνητικές εξωτερικές επιπτώσεις, καθώς δεν λογίζονται αγαθά και υπηρεσίες που παρέχονται από τη φύση. Η παρουσία εξωτερικών στοιχείων σημαίνει ότι το τρέχον σύνολο τιμών της αγοράς αντικατοπτρίζει

---

⁹⁸ Asheim, G. (1994). Net national product as an indicator of sustainability. *Scandinavian Journal of Economics* 96: 257-265.

⁹⁹ Atkinson, A.B. (1970). On the measurement of inequality. *Journal of Economic Theory* 2: 244-263.

ανεπαρκώς το συνολικό (ιδιωτικό + εξωτερικό) κόστος, γεγονός που καθιστά επαρκώς αναξιόπιστο, οποιοσδήποτε υπολογισμό που στοχεύει στην παραγωγή ενός δείκτη κοινωνικής πρόνοιας. Επιπλέον, εάν ο αέρας, το νερό ή μια φυσική περιοχή μολύνονται, οποιαδήποτε τέτοια καταστροφή δεν υπεισέρχεται στο ΑΕΠ, αλλά όταν η ρύπανση αποκαθίσταται, το σχετικό κόστος αυξάνει το ΑΕΠ.

Επιπλέον, η απόσβεση του κεφαλαίου που σχετίζεται με περιβαλλοντικές αλλαγές (αποθέματα ιχθύων, δάση, βιοποικιλότητα) και η εξάντληση των ορυκτών πόρων (ορυκτή ενέργεια, μεταλλεύματα) δεν συμπεριλαμβάνεται στον υπολογισμό του ΑΕΠ. Ως αποτέλεσμα, θεωρούμε τον εαυτό μας «πλουσιότερο» από ό, τι στην πραγματικότητα.¹⁰⁰ Είναι συνεπώς λογικό, να οριστεί το πραγματικό, ουσιαστικό εισόδημα ως βιώσιμο εισόδημα: δηλαδή, το μέγιστο ποσό εισοδήματος ή κατανάλωσης σε μια περίοδο χωρίς την εξάντληση του φυσικού κεφαλαίου ή χωρίς να βλάπτεται η ικανότητα παραγωγής στο ίδιο ή σε υψηλότερο επίπεδο εισοδήματος σε αντίστοιχες μελλοντικές περιόδους.

Η διατήρηση της παραπάνω κατάστασης απαιτεί βιώσιμη χρήση του υπάρχοντος κεφαλαίου, ανεξάρτητα από το είδος του: ανθρώπινο κεφάλαιο, μηχανήματα και φυσικό κεφάλαιο (φυσικοί πόροι και υπηρεσίες οικοσυστήματος). Εδώ φυσικά επικεντρωνόμαστε στη διατήρηση του τελευταίου στοιχείου.

Έχει ήδη στοιχειοθετηθεί μια θεμελιώδης συνέπεια της παραβίασης της βιωσιμότητας του φυσικού κεφαλαίου: δηλαδή, ότι η χρήση του ΑΕΠ ως δείκτης ευημερίας και προόδου σημαίνει ανανέωση των βασικών συνθηκών - όπως ο χώρος, ηρεμία και άμεση πρόσβαση στη φύση και το νερό, ως πρόοδος. Αυτό με τη σειρά του θα ενθαρρύνει άμεσα την αντικατάσταση της «φύσης» από την «οικονομία της αγοράς».

Μια σωστή προσέγγιση οικονομικής ευημερίας θα χαρακτηρίζει τις πραγματικές αλλαγές ως πρόοδο (βελτίωση της ευημερίας) εάν φυσικά είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την βιώσιμη χρήση του περιβάλλοντος και της φύσης.

---

¹⁰⁰ Solow, R.M. (1974). Intergenerational equity and exhaustible resources. *Review of Economic Studies* (symposium)41: 29-45.

Συνεπώς έχουν ήδη σχηματιστεί διάφοροι δείκτες που βασίζονται στην επεξεργασία ενός πράσινου μέτρου ή ενός βιώσιμου εισοδήματος που στηρίζεται στην διατήρηση του περιβάλλοντος αβλαβές.

3.3.8 Συγκέντρωση Δεδομένων

Το γενικότερο μειονέκτημα του ΑΕΠ ως δείκτης κοινωνικής πρόνοιας έχει επομένως να κάνει με τον συνολικό του χαρακτήρα.¹⁰¹ Ο αγώνας για συγκέντρωση πληροφοριών οδηγεί πάντα σε απώλεια δεδομένων. Το πλεονέκτημα θα μπορούσε, φυσικά, να βελτιωθεί μέσα από την επισκόπηση. Η αναζήτηση συνεπώς ενός ορθού δείκτη, ωστόσο, θα είναι πάντοτε προβληματική επειδή οι μεταβλητές για διαφορετικά δεδομένα δεν είναι πάντα εμφανή. Επιπλέον, θεωρείται πολύ φιλόδοξο οποιοσδήποτε δείκτης που προκύπτει να μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε όλες τις χρονικές περιόδους, σε όλες τις χώρες και τις φάσεις ανάπτυξης.

Δεδομένων των συζητήσεων για την υλοποίηση των διαφόρων δεικτών θα έπρεπε να αναζητηθούν στις πληροφορίες και ιδέες από μελέτες που δίνουν έμφαση στην υποκειμενική ευημερία, καθώς τα άτομα πρέπει να θεωρηθούν ως οι καλύτεροι κριτές της δικής τους προσωπικής ευτυχίας.¹⁰² Αυτό θα συνέβαλε επίσης στη στατιστική διακύμανση των σχέσεων μεταξύ του ατομικού εισοδήματος και της ευτυχίας. Παρ' όλα αυτά, κανείς δεν μπορεί να βασιστεί σε εμπειρικά (υποκειμενικά) μέτρα τακτικής ή ακόμη και υποκειμενικής ευημερίας, καθώς η συσσώρευση τέτοιων δεδομένων για την επίτευξη της κοινωνικής πρόνοιας φαίνεται υπερβολικά φιλόδοξη.

---

¹⁰¹ Solnick, S., and D. Hemenway (1998). Is more always better? A survey on positional concerns. *Journal of Economic Behaviour and Organization* 37: 373-383.

¹⁰² Johansson, C. (2004). The human development indices. Human Development Report Office, United Nations Development Programme, Presentation, Oxford, September 14 2004

3.3.9 Σύνοψη

Εν κατακλείδι, ο παραπάνω κατάλογος επιχειρημάτων είναι σίγουρα μεγάλος. Ωστόσο, καθίσταται σαφές ότι η υπεράσπιση του ΑΕΠ ως δείκτη κοινωνικής ευημερίας είναι μάλλον μάταιη. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι: υστερούνται πέντε βασικά στοιχεία.¹⁰³

(1) πραγματική αύξηση της ατομικής και κοινωνικής ευημερίας όταν ικανοποιούνται οι μη δηλωμένες βασικές ανάγκες

(2) μεταφορά δραστηριοτήτων από την παραοικονομία στο επίσημο κύκλωμα της αγοράς, με συχνά ουδέτερη ή πιθανώς αρνητική επίδραση στην κοινωνική πρόνοια

(3) προσαρμογές σε υψηλότερα εισοδήματα

(4) αλλαγές στη κατανομή του εισοδήματος, που συνεπάγεται με αύξηση στη σχετική ευημερία για ορισμένους και μείωση για άλλους, με άμεση σύνδεση του ανταγωνισμού σε σχέση με την ατομική αύξηση του εισοδήματος και τις καταναλωτικές δαπάνες, οδηγώντας σε πολύ αρνητικές συνέπειες για την κοινωνική πρόνοια και

(5) ζημίες στο περιβάλλον και τη φύση, με αρνητικές επιπτώσεις στην κοινωνική ευημερία. Επιπρόσθετα, η προσαρμογή και η αντιπαλότητα μπορεί να σημαίνουν μαζί, ότι ένα μεγάλο μέρος των αυξήσεων του εισοδήματος (70-80 τοις εκατό) δεν μεταφράζεται σε βελτιώσεις στην ευτυχία ή ευημερία.

Καθίσταται ορθό ότι οι διάφορες διορθώσεις του ΑΕΠ προσπαθούν να απαντήσουν σε αυτό το ερώτημα με μάλλον εμπειρικό τρόπο. Το γενικό θεωρητικό αποτέλεσμα φυσικά είναι απίθανο στην υποκείμενη ανάλυση. Παρ' όλα αυτά, όλα τα παραπάνω δείχνουν την από κοινού ύπαρξη ενός βέλτιστου επιπέδου για την

---

¹⁰³ Kelly, D.L. and C.D. Kolstad (1999). Integrated assessment models for climate change control. In: H. Folmer and T. Tietenberg (eds), *The International Yearbook of Environmental and Resource Economics 1999/2000*. Edward Elgar, Cheltenham.

κοινωνική ευημερία το οποίο δεν μπορεί ορθά να αποτυπωθεί στην πράξη. Δηλαδή, πέρα από ένα σταθερά οριζόμενο κατά κεφαλήν εισόδημα, η συνεχής αύξηση του ΑΕΠ αποσυνδέεται εντελώς από τις τάσεις της ευημερίας. Με άλλα λόγια, η κοινωνική πρόνοια θα σταθεροποιηθεί πέρα από ένα ορισμένο εισοδηματικό κατώφλι.¹⁰⁴

3.4 Είναι το ακαθάριστο εθνικό προϊόν μέτρο ευημερίας της κοινωνίας?

Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) είναι ένας οικονομικός δείκτης που μετράει όλα τα εμπορεύματα και τις υπηρεσίες που παράγονται από όλους τους πολίτες ενός έθνους, ανεξάρτητα από το πού βρίσκονται. Συχνά χρησιμεύει ως αντικατάσταση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), το οποίο υπολογίζει το συνολικό κόστος όλων των εμπορευμάτων και υπηρεσιών που παράγονται εντός των συνόρων μιας χώρας. Η κύρια διάκριση μεταξύ του ΑΕΠ και του ΑΕΠ είναι ότι το πρώτο περιλαμβάνει όλα τα χρήματα που παράγονται από πολίτες ενός έθνους, ενώ το δεύτερο αντιπροσωπεύει αποκλειστικά το εισόδημα που δημιουργείται εντός των συνόρων του έθνους.¹⁰⁵

Ένα από τα κύρια οφέλη της χρήσης του ΑΕΠ ως μέτρησης της οικονομικής δραστηριότητας είναι ότι αντιπροσωπεύει το εισόδημα των πολιτών ενός έθνους, ανεξάρτητα από το πού ζουν. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για έθνη με υψηλά ποσοστά μετανάστευσης ή με μεγάλο πληθυσμό ανθρώπων που κατοικούν και εργάζονται στο εξωτερικό. Για παράδειγμα, ένα έθνος με μεγάλο πληθυσμό εκπατρισμένων μπορεί να έχει χαμηλότερο ΑΕΠ λόγω της έλλειψης οικονομικής δραστηριότητας εντός των ορίων του, αλλά μεγαλύτερο ΑΕΠ ως αποτέλεσμα των

---

¹⁰⁴ Iyengar, S.S., and M. Lepper (2000). When choice is demotivating: Can one desire too much of a good thing? *Journal of Personality and Social Psychology* 76: 995-1006

¹⁰⁵ Helliwell, J., Layard, R., Sachs, J., De Neve, J. (2020). World Happiness Report 2020. Sustainable Development Solutions Network. <https://worldhappiness.report/ed/2020/>

εσόδων που δημιουργούνται από τους κατοίκους του που ζουν και εργάζονται στο εξωτερικό.

Η ικανότητα απεικόνισης με μεγαλύτερη ακρίβεια της συνολικής οικονομικής απόδοσης ενός έθνους είναι ένα άλλο πλεονέκτημα της χρήσης του ΑΕΠ ως μετρητή οικονομικής δραστηριότητας. Το ΑΕΠ δεν υπολογίζει τα έσοδα που κερδίζουν οι πολίτες ενός έθνους που ζουν στο εξωτερικό. μετρά αποκλειστικά την οικονομική δραστηριότητα εντός των ορίων ενός έθνους. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε υποτίμηση της συνολικής οικονομικής επιτυχίας ενός έθνους, ειδικά για έθνη με υψηλά ποσοστά μετανάστευσης ή για πολίτες που ταξιδεύουν συχνά στο εξωτερικό για εργασία. Ωστόσο, υπάρχουν αρκετά μειονεκτήματα στη χρήση του ΑΕΠ ως δείκτη οικονομικής δραστηριότητας. Ένα μειονέκτημα είναι ότι, ειδικά για άτομα που ζουν και εργάζονται σε έθνη με διαφορετικά οικονομικά συστήματα ή διαδικασίες συλλογής δεδομένων, μπορεί να είναι δύσκολο να αξιολογηθεί το εισόδημα των κατοίκων μιας χώρας στο εξωτερικό. Η κατανομή του εισοδήματος εντός ενός έθνους δεν λαμβάνεται επίσης υπόψη από το ΑΕΠ και δεν παρέχει πληροφορίες για την οικονομική υγεία των διαφόρων κοινωνικών τάξεων.¹⁰⁶

Συμπερασματικά, το ακαθάριστο εθνικό προϊόν (ΑΕΠ) είναι ένας εναλλακτικός τρόπος αξιολόγησης της οικονομικής δραστηριότητας που αντιπροσωπεύει όλες τις πηγές χρημάτων που κερδίζουν οι πολίτες ενός έθνους. Παρέχει οφέλη, συμπεριλαμβανομένης της πιο αληθινής αναπαράστασης της συνολικής οικονομικής απόδοσης ενός έθνους, ειδικά για έθνη με υψηλά ποσοστά μετανάστευσης ή σημαντικό αριθμό κατοίκων που ζουν και εργάζονται στο εξωτερικό. Αλλά έχει επίσης μειονεκτήματα, όπως το να καθιστά αδύνατη τη μέτρηση του εισοδήματος που αποκτούν οι πολίτες μιας χώρας στο εξωτερικό και να μην ρίξει φως στον τρόπο διανομής των χρημάτων μέσα σε ένα έθνος. Για μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της συνολικής οικονομικής επιτυχίας και ευημερίας

---

¹⁰⁶ Henriques, G. (2013, February 5). Happiness versus well-being. Psychology Today. Retrieved April 10, 2022, from <https://www.psychologytoday.com/us/blog/theoryknowledge/201302/happiness-versus-well-being>

ενός έθνους, το ΑΕΠ μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε συνδυασμό με το ΑΕΠ, καθώς και άλλες μετρήσεις όπως ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης.

Συνεπώς το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) είναι ένας οικονομικός δείκτης που μετράει όλα τα εμπορεύματα και τις υπηρεσίες που παράγονται από όλους τους πολίτες ενός έθνους, ανεξάρτητα από το πού βρίσκονται. Συχνά χρησιμεύει ως αντικατάσταση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ), το οποίο υπολογίζει το συνολικό κόστος όλων των εμπορευμάτων και υπηρεσιών που παράγονται εντός των συνόρων μιας χώρας. Το ΑΕΠ είναι ένας πολύτιμος δείκτης της οικονομικής δραστηριότητας και της συνολικής απόδοσης ενός έθνους, αλλά δεν αντικατοπτρίζει την ευημερία της κοινωνίας. Το ΑΕΠ δεν λαμβάνει υπόψη άλλες σημαντικές πτυχές που επηρεάζουν την ευημερία της κοινωνίας, όπως οι κοινωνικοί δεσμοί, η σωματική και ψυχική υγεία και η περιβαλλοντική ποιότητα. Υπολογίζει αποκλειστικά τη συνολική αξία των προϊόντων και των υπηρεσιών που παράγονται από τους πολίτες ενός έθνους, ανεξάρτητα από το πού ζουν. Η κατανομή του εισοδήματος μέσα σε ένα έθνος και η ευημερία διαφόρων κοινωνικών ομάδων είναι άλλα πράγματα στα οποία το ΑΕΠ δεν ρίχνει φως.¹⁰⁷

Το κόστος απόκτησης αυτού του επιπέδου παραγωγικότητας, καθώς και το περιβαλλοντικό και κοινωνικό κόστος παραγωγής, δεν λαμβάνονται υπόψη από το ΑΕΠ, γεγονός που το καθιστά ακατέργαστο δείκτη ευημερίας. Για παράδειγμα, ένα έθνος με υψηλό ΑΕΠ μπορεί να το έκανε εμπλακώντας σε δραστηριότητες που είχαν επιζήμιες επιπτώσεις στο περιβάλλον και την κοινωνία, όπως η αποψίλωση των δασών, η ρύπανση και η εκμετάλλευση των εργαζομένων, που δεν προώθησαν την κοινωνία.

Το ΑΕΠ είναι ένα μέτρο της οικονομικής δραστηριότητας και της γενικής οικονομικής απόδοσης ενός έθνους, αλλά δεν αντικατοπτρίζει την ευημερία της κοινωνίας. Άλλες μετρήσεις που λαμβάνουν υπόψη μη οικονομικές πτυχές όπως οι κοινωνικοί δεσμοί, η ψυχική και σωματική υγεία και η περιβαλλοντική ποιότητα είναι ζωτικής σημασίας για την κατανόηση της ευημερίας μιας κοινωνίας.

---

¹⁰⁷ Gudynas, E. (2011). Buen Vivir: today's tomorrow. *development*, 54(4), 441-447.

Επιπλέον, είναι σημαντικό να εξεταστεί ο τρόπος κατανομής του πλούτου και του εισοδήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΝΕΟΙ ΤΡΟΠΟΙ - ΜΕΘΟΔΟΙ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΑΕΠ

4.1 Εισαγωγή

Έχουν προταθεί, αναπτυχθεί και χρησιμοποιηθεί διάφοροι τρόποι μέτρησης της προόδου τόσο σε εθνικό, όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο για να στοιχειοθετηθεί αυτή η αυξανόμενη συνειδητοποίηση ότι το ΑΕΠ είναι ένα μέτρο οικονομικής ποσότητας και όχι οικονομικής ποιότητας ή ευημερίας, πόσο μάλλον κοινωνικής ή περιβαλλοντικής αντιπροσώπευσης. Τα μέχρι τώρα ανάλυση της παρούσας διπλωματικής παρουσιάζει επίσης την ανησυχία ότι η έμφαση του ΑΕΠ στην ποσότητα ενθαρρύνει την εξάντληση του κοινωνικού και φυσικού κεφαλαίου προωθώντας άλλες πολιτικές που υπονομεύουν την ποιότητα ζωής των μελλοντικών γενεών.

4.2 Εναλλακτικοί τρόποι μέτρησης της ευημερίας

Γενικά, έχουν παρουσιαστεί και αναλυθεί διάφοροι νέοι δείκτες, οι οποίοι μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής:¹⁰⁸

(1) δείκτες που αντιμετωπίζουν τα ζητήματα που περιγράφονται παραπάνω κάνοντας «διορθώσεις», στους υπάρχοντες λογαριασμούς του ΑΕΠ και του Ακαθάριστου Εθνικού προϊόντος (GNP)

(2) δείκτες που μετρούν άμεσα τις πτυχές της ευημερίας

(3) σύνθετοι δείκτες που ενώνουν διάφορες προσεγγίσεις, και

(4) δείκτες οδηγοί – πρότυπα.

Όπως και το ΑΕΠ, όλα αυτά τα μέτρα είναι αφηρημένοι δείκτες που παρουσιάζουν μια εικόνα, και όχι ολοκληρωμένες αναφορές, εστιάζοντας στην καρδιά και την ψυχή της ανάλυσης του κοινωνικού πλούτου και της ευημερίας. Ωστόσο, ορισμένοι μπορούν και χρησιμοποιούνται για την ενημέρωση των εθνικών κυβερνήσεων, για την χάραξη ορθών πολιτικών αποφάσεων. Πρόκειται συνήθως για μια βελτίωση του δείκτη του ΑΕΠ και της οικονομικής ανάπτυξης ως εχέγγυα για την ευημερία.¹⁰⁹

Μια συνεχιζόμενη συζήτηση στην παρουσίαση νέων δεικτών είναι εάν το ΑΕΠ θα πρέπει να βελτιωθεί ή να αντικατασταθεί από αυτές τις άλλες προσεγγίσεις που το συμπληρώνουν. Μπορούμε φυσικά να κάνουμε την υπόθεση και να στηριχθούμε σε δείκτες που βελτιώνουν τον ήδη υπάρχοντα, διότι θα ήταν μάλλον

---

¹⁰⁸ Neumayer, E. 2000. On the methodology of ISEW, GPI and related measures: some constructive suggestions and some doubt on the 'threshold' hypothesis. *Ecological Economics* 34(3): 347–361.

¹⁰⁹ Hails, C. (ed). 2006. *Living Planet Report 2006*. Gland, Switzerland: World Wildlife Fund for Nature.

πολύ απλή μια αναδιάταξη των λογιστικών πρωτόκολλων, με σκοπό να αναγνωριστούν ορισμένες δαπάνες που ως τώρα δεν υπολογίζονταν ως ωφέλιμες ή ως επιβλαβής.

Η υπόθεση όμως της πλήρης αντικατάστασης του ΑΕΠ ως δείκτη έγκειται στο γεγονός ότι δεν είναι στην πραγματικότητα ένα πραγματικό μέτρο ευημερίας, και δεν είχε ποτέ ως σκοπό να εξυπηρετήσει τις πολιτικές αυτές. Αντιθέτως υποστηρικτές ¹¹⁰ για την τροποποίηση του ΑΕΠ με άλλα μέτρα επισημαίνει ότι ο δείκτης, μπορεί να είναι κακός ως μέτρο ευημερίας, παρόλα αυτά «εξυπηρετεί κρίσιμους και χρήσιμους ρόλους στη μακροοικονομική πολιτική» και είναι «μοναδικός» στο να συνδυάζει απλότητα, γραμμικότητα, και καθολικότητα, καθώς και την αντικειμενικότητα της παρατήρησής της τιμής αγοράς ως «κατευθυντήρια της αρχή». Παρακάτω προχωράμε στην εξέταση μερικών από τα πιο αντιπροσωπευτικά παραδείγματα των δεικτών αυτών.

4.3 Δείκτες μέτρησης της ευημερίας που χρησιμοποιούν το ΑΕΠ

Μερικοί εναλλακτικοί δείκτες οικονομικής ευημερίας, χρησιμοποιούν ταυτόχρονα, εγχώριους – εθνικούς λογαριασμούς και το ΑΕΠ ως θεμέλιο και στη συνέχεια προσθέτουν ή αφαιρούν μεταβλητές και δεδομένα σε μια προσπάθεια αντιμετώπισης ορισμένων από τα θέματα που συζητήθηκαν παραπάνω. Χαρακτηριστικά παραδείγματα δεικτών, περιλαμβάνουν τον Δείκτη Βιώσιμης Οικονομικής Ευημερίας, τον Δείκτη Πραγματικής Προόδου, το Πράσινο ΑΕΠ και τον πραγματικό πλούτο. Επειδή, φυσικά αυτά τα μέτρα βασίζονται σε πολλά ίδια οικονομικά δεδομένα σε σχέση με το ΑΕΠ, εξακολουθούν να έχουν περιορισμούς, όπως:¹¹¹

---

¹¹⁰ EESC. 2008. *Opinion of the EESC on Beyond GDP—Measurements for Sustainable Development*. Brussels: European Economic and Social Committee.

¹¹¹ McKibben, B. 2007. *Deep Economy: The Wealth of Communities and the Durable Future*. New York: Time Books

- Έλλειψη αποτύπωσης σχετικά με τον τρόπο αξίας αντικειμένων που δεν μπορούν να αναφερθούν τακτικά σε νομισματικούς όρους (π.χ. εθελοντική εργασία ή παράνομη δραστηριότητες)
- Υποκειμενικός παράγοντας στην επιλογή των εξόδων τα οποία είναι ωφέλιμα και επομένως, θα πρέπει να προστεθούν στο σύνολο και ποια είναι επιζήμια και ως εκ τούτου πρέπει να αφαιρεθούν και
- Έλλειψη αποδοχής σχετικά με τον τρόπο ποσοτικοποίησης του κόστους εξάντλησης των φυσικών πόρων.

Ωστόσο, οι εφαρμογές αυτών των νέων λογιστικών συστημάτων παρέχουν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για την σμίκρυνση του χάσματος μεταξύ του ΑΕΠ και της πραγματικής οικονομικής ευημερίας, υποδεικνύοντας ότι, με την πάροδο του χρόνου, όλο και περισσότερη αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας μπορεί να διαχωριστεί από την προοπτική της ευημερίας.¹¹²

4.3.1 Δείκτης βιώσιμης οικονομικής ευημερίας / πραγματικός δείκτης προόδου

Ο δείκτης βιώσιμης οικονομικής ευημερίας (ISEW), που αργότερα αναθεωρήθηκε και μετονομάστηκε ο δείκτης πραγματικής προόδου (GPI), είναι ένα μέτρο που χρησιμοποιεί το ΑΕΠ ως βάση και προτάθηκε για πρώτη φορά το

---

¹¹² Jun, M. 2007, August 8, 2007. After green GDP, what next? Chinadialogue, from <http://www.chinadialogue.net/homepage/show/single/>

1989 από τους Daly και Cobb στο βιβλίο τους «για το κοινό αγαθό»¹¹³ ως ένας τρόπος μέτρησης της οικονομίας που θα δώσει καλύτερη καθοδήγηση από ότι ο μέχρι πρότινος δείκτης του ΑΕΠ με απώτερο σκοπό την προώθηση της οικονομικής ευημερίας.

Κατά την ανάπτυξη του ISEW, οι συγγραφείς ήθελαν έναν δείκτη που να καλύπτει τόσο τα τρέχοντα περιβαλλοντικά ζητήματα όσο και τη μακροπρόθεσμη βιώσιμη χρήση των φυσικών οικοσυστημάτων σε συνδυασμό με τους αναλώσιμους πόρους. '

Το 1995, μια ομάδα με την ονομασία *Redefining Progress*¹¹⁴ εξέδωσε μια αναθεωρημένη μεθοδολογία και άλλαξε το όνομα του δείκτη σε Δείκτη Πραγματικής Προόδου (GPI).

Ενώ το ΑΕΠ είναι ένα μέτρο του τρέχοντος εισοδήματος, το GPI έχει σχεδιαστεί για να μετρήσει τη βιωσιμότητα του εν λόγω εισοδήματος, μετρώντας ουσιαστικά αν η πρόοδος είναι αποτέλεσμα της διαβίωσης, και προς την πλευρά των συμφερόντων του κοινοτικού κεφαλαίου ή της δαπάνης του. Τόσο το GPI όσο και το ISEW χρησιμοποιούν τα ίδια δεδομένα προσωπικής κατανάλωσης με το ΑΕΠ, αλλά κάνουν διάφορες μειώσεις σε μεταβλητές για να λάβουν υπόψη την ανισότητα εισοδήματος το κόστος της εγκληματικότητας, την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και την απώλεια αναψυχής και διάφορες προσθήκες που θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν όπως, οι υπηρεσίες από καταναλωτικά αγαθά, οι δημόσιες υποδομές καθώς και τα οφέλη του εθελοντισμού και της οικιακής εργασίας.

Με τη διάκριση μεταξύ μειώσεων της οικονομικής δραστηριότητας, τόσο στο φυσικό όσο και στο κοινωνικό κεφάλαιο, αλλά και με την προσθήκη της δραστηριότητας που ενισχύει τον δείκτη, τόσο το GPI όσο και οι παραλλαγές του,

---

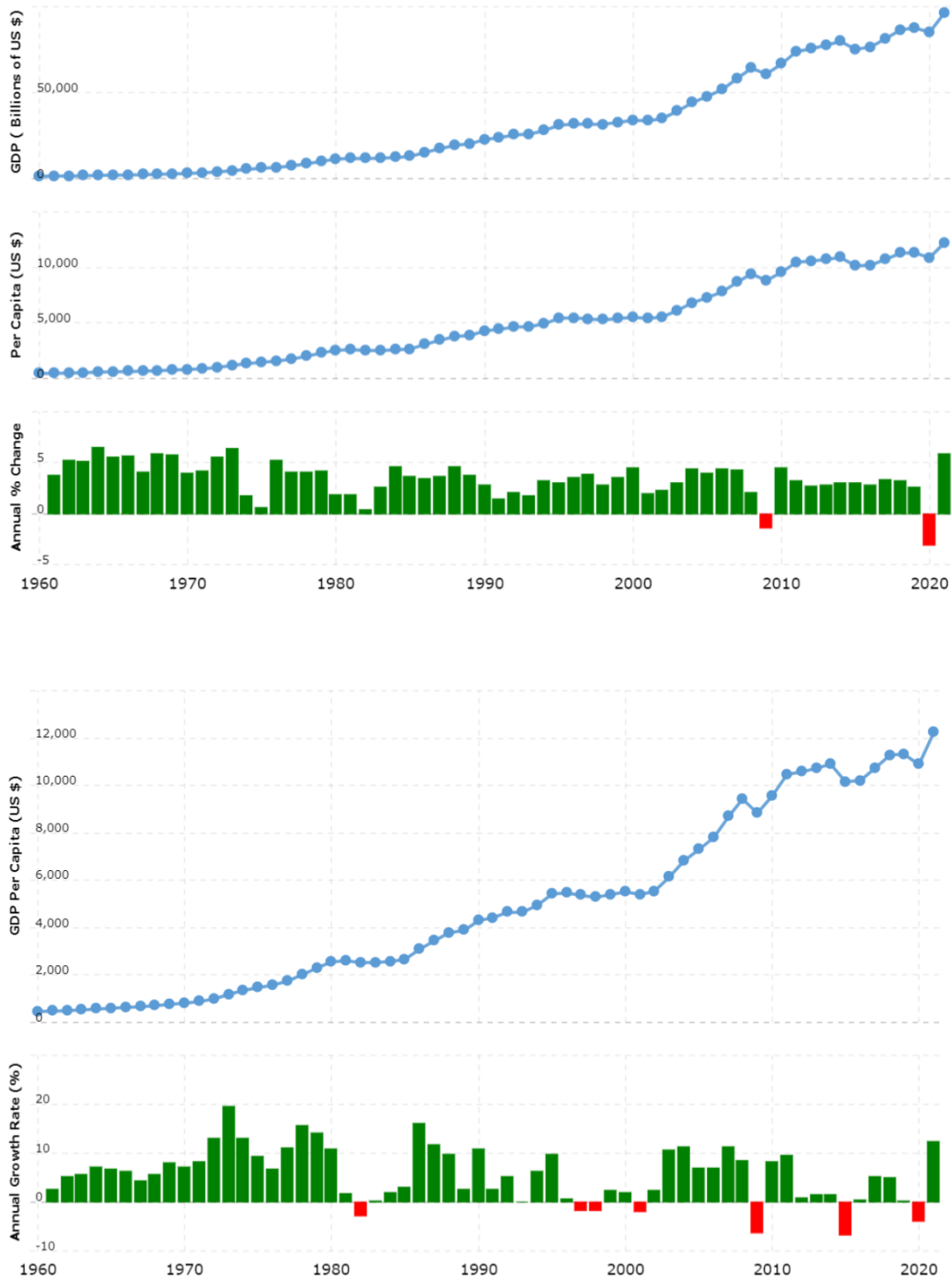
¹¹³ Daly, H. E. and J. B. Cobb, Jr. 1989. *For the Common Good: Redirecting the Economy Toward Community, the Environment, and a Sustainable Future*. Boston: Beacon Press.

¹¹⁴ <https://communityindicators.net/indicator-projects/redefining-progress-the-genuine-progress-indicator/>

έχουν σχεδιαστεί για να μετρήσουν βιώσιμη οικονομική ευημερία και όχι μόνο την οικονομική δραστηριότητα.

Γράφημα 6: World GDP Gross Domestic από το 1960 – 2020

Το σχήμα 3 παραπάνω, δείχνει την τάση του ΑΕΠ και του GPI για τις ΗΠΑ από το 1950 έως το 2004. Παρά τη σταθερή αύξηση του ΑΕΠ, η οικονομία των ΗΠΑ, μετρούμενη από το GPI, έχει στην πραγματικότητα ανασταλεί από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 επηρεαζόμενη από την εισοδηματική ανισότητα, την περιβαλλοντική υποβάθμιση, και την αποτυχημένη διεθνής θέση των ΗΠΑ να επηρεάζουν την πραγματική οικονομική πρόοδο.

4.3.2 Πράσινο ΑΕΠ

Έχουν γίνει ποικίλες προσπάθειες για την ανάπτυξη ενός πράσινου δείκτη ΑΕΠ που θα λαμβάνει υπόψιν εκτιμήσεις για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και την εξάντληση των φυσικών πόρων, συνυπολογίζοντας παράλληλα τους εθνικούς λογαριασμούς εισοδήματος. Οι εργασίες για έναν πράσινο δείκτη ΑΕΠ ξεκίνησαν στην Ιαπωνία κατά την δεκαετία του 1980 και συμβάδιζαν με τις προσπάθειες των Daly και του Cobb με το ISEW.¹¹⁵ Οι υπολογισμοί του πράσινου δείκτη έχουν επίσης αναπτυχθεί σε χώρες με τόσο διαφορετική κουλτούρα, όπως η Αυστραλία, ο Καναδάς, η Κίνα, η Κόστα Ρίκα, η Ινδονησία, Μεξικό, Παπούα Νέα Γουινέα και ΗΠΑ. Αν και καμία από αυτές τις προσπάθειες δεν έχουν οδηγήσει σε τακτική αναφορά των αποτελεσμάτων, οι πρόσφατες προσπάθειες της Κίνας για τη μέτρηση και την αναφορά σε ένα πράσινο δείκτη ΑΕΠ παρουσιάζουν την βαρύτητα που θα πρέπει να δοθεί στην συγκεκριμένη πρακτική.

4.3.3 Δείκτης πραγματικών αποταμιεύσεων

---

¹¹⁵ Marks, N., S. Abdallah, et al. 2006. "The (un) Happy Planet Index: An index of human well-being and environmental impact." London: Friends of the Earth, New Economics Foundation.

Ο δείκτης Genuine Savings (GS) αναπτύχθηκε για την Παγκόσμια Τράπεζα (Παγκόσμια Τράπεζα) 1997)¹¹⁶ και ορίζεται ως «το πραγματικό επίπεδο αποταμίευσης σε μια χώρα μετά την αφαίρεση του παραγόμενου κεφαλαίου τις επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο (όπως μετρούνται από εκπαιδευτικές δαπάνες) την εξάντληση των ορυκτών, της ενέργειας και των δασών και λαμβάνοντας υπόψιν τις ζημιές από τους εθνικούς και παγκόσμιους ατμοσφαιρικούς ρύπους.

Συνεπώς ο δείκτης περιλαμβάνει την αξία των παγκόσμιων ζημιών από εκπομπές άνθρακα. Μετρά το ενσωματωμένο, φυσικό και άυλο κεφάλαιο και αυτό που απαιτείται για να υπάρχει και να ευδοκιμεί η ανθρώπινη κοινωνία. Ο άυλος πλούτος σχετίζεται με το κοινωνικό και ανθρώπινο κεφάλαιο ενός έθνους και περιλαμβάνει δεξιότητες και τεχνογνωσία του εργατικού δυναμικού, εμπιστοσύνη και συνεργασία, αποτελεσματικά δικαστικά συστήματα, σαφή δικαιώματα ιδιοκτησίας και αποτελεσματική κυβέρνηση.

Παρόμοια με τον δείκτη GPI, οι εθνικοί λογαριασμοί εισοδήματος αποτελούν τα θεμέλια του δείκτη πραγματικής αποταμίευσης. Ο υπολογισμός αφαιρεί τα ποσά για την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και την εξάντληση των πόρων και προσθέτει ποσά για επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο. Ο GS προσπαθεί να μετρήσει την βιώσιμη χρήση των πόρων αν και δεν λαμβάνει υπόψη ζητήματα αρχών που σχετίζονται με την κατανάλωση. Ο δείκτης GS υπολογίζεται για 120 χώρες.¹¹⁷

Συνεπώς, η μέτρηση του κεφαλαίου στον 21ο αιώνα παρουσιάζει το γεγονός ότι ο αυξημένος πλούτος σε μια χώρα, είναι κυρίως το αποτέλεσμα της αύξησης του άυλου πλούτου - ανθρώπινο κεφάλαιο σε συνδυασμό με τους επίσημους και άτυπους θεσμούς που δημιουργούν οι άνθρωποι. Όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα, οι φτωχές χώρες κατέχουν μεγάλο φυσικό κεφάλαιο, και αυτό το ποσοστό μειώνεται καθώς μια χώρα γίνεται πλουσιότερη. Ακόμα οι χώρες με

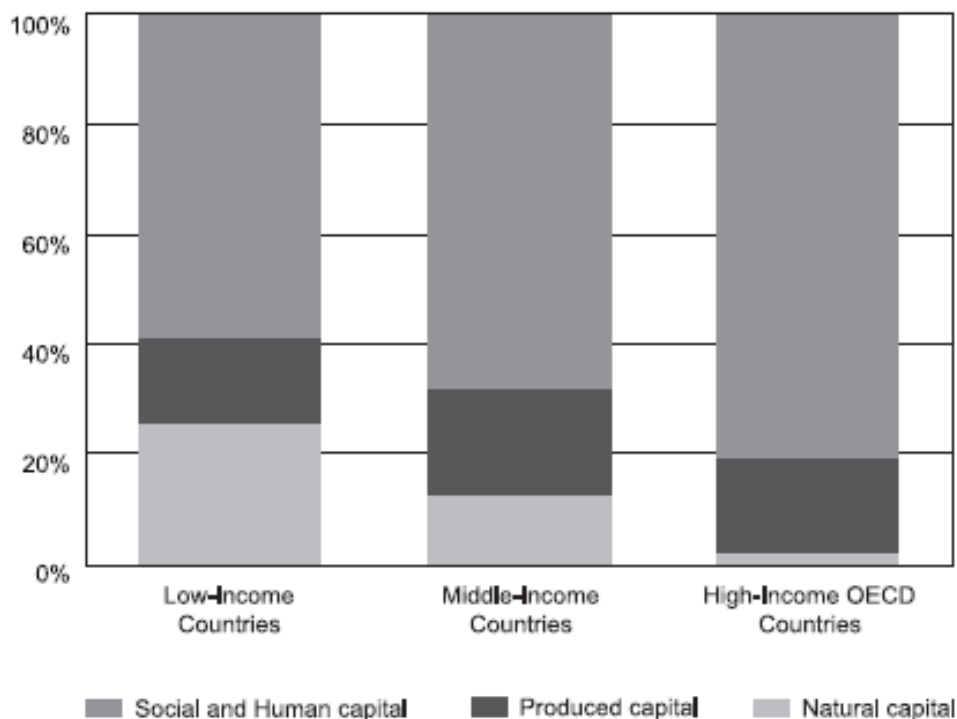
---

¹¹⁶ World Bank. 1997. *World Development Report: The State in a Changing World*. New York: Oxford University Press.

¹¹⁷ Commission on Growth and Development. 2008. *The Growth Report: Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development*. Washington, DC: World Bank.

υψηλό εισόδημα έχουν και μεγαλύτερο ποσοστό πλούτου σε άυλα αγαθά (ανθρώπινο και κοινωνικό κεφάλαιο). Επομένως, το πιο σημαντικό συμπέρασμα είναι ότι, ειδικά για τα φτωχότερα έθνη, αυξάνοντας την οικονομική δραστηριότητα, εξαλείφονται οι φυσικοί πόροι, ως αποτέλεσμα τη μείωση της ευημερίας μακροπρόθεσμα.

Πίνακας 3: Ο δείκτης GS

Πηγή: Hamilton, Ruta et al. 2016.

4.4 Δείκτες μέτρησης της ευημερίας που δεν χρησιμοποιούν το ΑΕΠ

Πέραν από τους παραπάνω δείκτες, δημιουργήθηκαν και εναλλακτικοί δείκτες που δεν μετρούν την οικονομική δραστηριότητα, εστιάζοντας μάλλον, στην

μέτρηση περιβαλλοντικών ή κοινωνικών ερεθισμάτων, ευεξίας ή αλλαγών στο περιβάλλον, σε συνδυασμό φυσικά με το ευρύτερο κοινωνικό ή ανθρώπινο κεφάλαιο.

4.4.1 Οικολογικό αποτύπωμα

Το Οικολογικό Αποτύπωμα (ΟΑ) αναπτύχθηκε από τους Mathis Wackernagel και William Rees ¹¹⁸ και είναι ένας τρόπος να λαμβάνονται υπόψη όλες οι ροές ενέργειας και η υπάρχουσα ύλη προς και από την ανθρώπινη οικονομία και συνάμα να μετατρέπονται αυτές τις ροές σε έναν δείκτη που θα αποτυπώνει το ρυθμό της παραγωγικής γης και νερού του που απαιτείται για τη στήριξη αυτών των ροών.

Συνεπώς το οικολογικό αποτύπωμα προορίζεται να χρησιμοποιηθεί ως ένα εργαλείο διαχείρισης πόρων για την αξιολόγηση εάν και σε ποιο βαθμό ένα άτομο, μια πόλη ή μια χώρα χρησιμοποιεί τα διαθέσιμα οικολογικά περιουσιακά της στοιχεία ταχύτερα από ότι αυτά τα ίδια οικοσυστήματα μπορούν να υποστηρίξουν και να αναδημιουργήσουν αυτά τα περιουσιακά στοιχεία.

Οι πιο πρόσφατες εκτιμήσεις δείχνουν ότι το οικολογικό αποτύπωμα της ανθρωπότητας είναι 23 έως 40 τοις εκατό μεγαλύτερο¹¹⁹ από τα ανανεώσιμα ποσοστά που προσφέρουν τα οικοσυστήματα. Φυσικά, η συντριπτική πλειονότητα αυτής της υπέρβασης οφείλεται στις εκπομπές άνθρακα και όχι στην κακοδιαχείριση χερσαίων ή υδρόβιων βιότοπων.

Οι επόμενες βελτιώσεις στις μεθόδους αποτύπωσης των επίγειων οικοσυστημάτων επικεντρώθηκαν στην ανθρώπινη διαχείριση. Παράλληλα, η

---

¹¹⁸ Wackernagel, M. and W. E. Rees. 1996. *Our Ecological Footprint: Reducing Human Impact on the Earth*. Gabriola Island, BC: New Society Publishers.

¹¹⁹ Venetoulis, J. and J. Talberth. 2006. Refining the ecological footprint. *Environment, Development, and Sustainability* 10(4): 441–469.

τρέχουσα αδυναμία του δείκτη έχει να κάνει με την διάκριση μεταξύ βιώσιμων και μη βιώσιμων βιοτόπων και οικοσυστημάτων. Το ΟΑ έχει χρησιμοποιηθεί ακόμα ως αυτόνομος δείκτης της βιωσιμότητας του περιβάλλοντος και χρησιμοποιείται επίσης ως μέρος σύνθετων δεικτών και περιγράφεται παρακάτω. Τα τελευταία 12 χρόνια, ο δείκτης έχει υπολογιστεί για τα περισσότερα έθνη και για πολλές επιμέρους περιοχές.

4.4.2 Υποκειμενική ευεξία

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, υπήρξε ένα ολοένα και αυξανόμενο κύμα επιθεωρήσεων των υφιστάμενων δεικτών, που αξιολόγησε την ανθρώπινη ευημερία με βάση την αυτό-αναφορά από άτομα και ομάδες. Γενικά δείκτες του παραπάνω αντικειμένου αναφέρονται ως μέτρα υποκειμενικής ευημερίας, Subjective Well-Being (SWB), και επιχειρούν να μετρήσουν την «ικανοποίηση» σε συνδυασμό με την ποιότητα ζωής ή τις διαθέσεις και τα συναισθήματα των ανθρώπων σε γενικότερο πλαίσιο. Σκοπός συνεπώς, είναι να μετρηθεί ο βαθμός στον οποίο ικανοποιούνται οι ανθρώπινες ανάγκες.

Επειδή αυτά τα μέτρα βασίζονται στις κρίσεις των ερωτηθέντων και στην έρευνα και όχι σε πιο εύκολα ποσοτικοποιήσιμες ροές χρημάτων, υλικών και αγαθών, υπάρχουν ανησυχίες ότι αυτά τα «υποκειμενικά» μέτρα δεν βασίζονται στην πραγματικότητα και είναι λιγότερο έγκυρα από τα συνηθισμένα πιο «αντικειμενικά» μέτρα όπως το ΑΕΠ.¹²⁰ Ωστόσο, όπως επισημάνθηκε από την υπάρχουσα βιβλιογραφία, αντικειμενικά μέτρα όπως το προσδόκιμο ζωής, τα ποσοστά ασθένειας και το ΑΕΠ είναι μόνο υπεύθυνα για την ευημερία που έχουν προσδιοριστεί μέσω της υποκειμενικής κρίσης των υπευθύνων λήψης αποφάσεων.

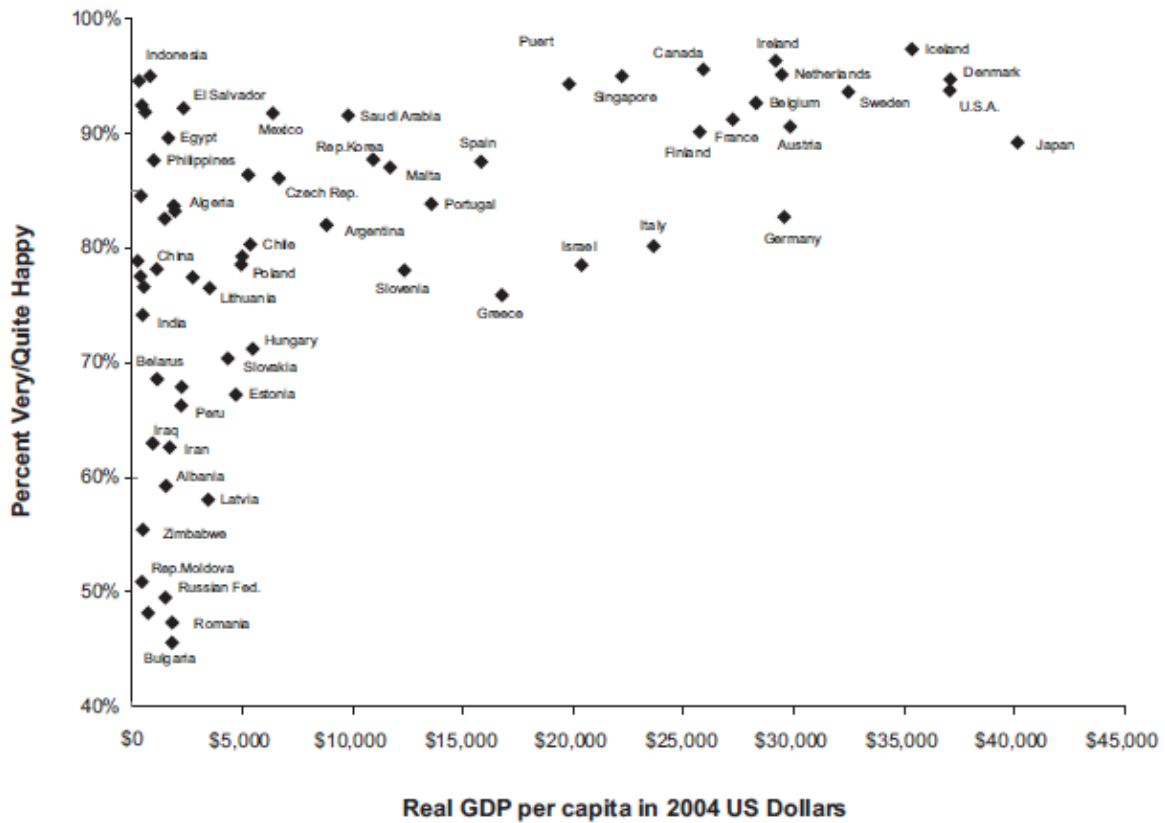
---

¹²⁰ Costanza, R., B. Fisher, et al. 2007. Quality of life: An approach integrating opportunities, human needs, and subjective well-being. *Ecological Economics* 61: 267–276.

«Εξ ου και η διάκριση μεταξύ αντικειμενικών και υποκειμενικών δεικτών θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως κάπως απατηλή».

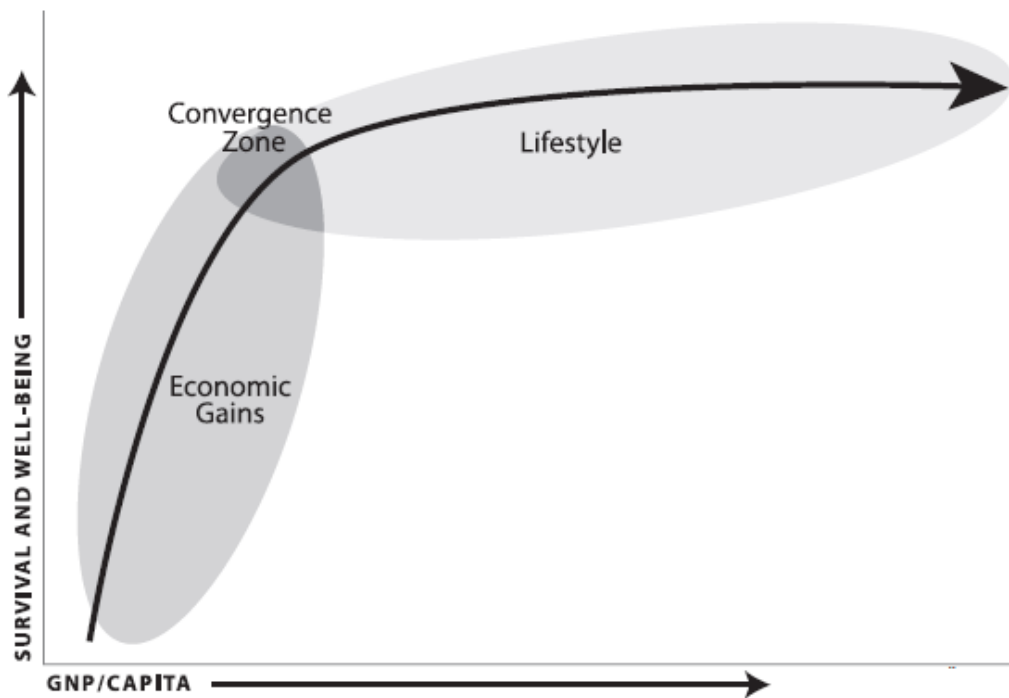
Υπάρχει επίσης μια ανησυχία ότι υπάρχουν πολιτιστικές διαφορές που καθιστούν δύσκολη τη σύγκριση των αποτελεσμάτων μεταξύ διαφορετικών εθνών, φύλου, ηλικίας, θρησκείας και άλλων πολιτιστικών όριων. Όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας, οι συγκρίσεις της αναφερόμενης ευημερίας και του κατά κεφαλήν ΑΕΠ έχουν δείξει ότι πέρα από ένα ορισμένο επίπεδο εισοδήματος, η ευτυχία δεν αυξάνεται σημαντικά με το επιπλέον πρόσθετο εισόδημα.

Πίνακας 4: Απεικόνιση του ποσοστού ευτυχίας σε σχέση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ

Επιπροσθέτως, το γράφημα 7 απεικονίζει την τάση κατά την οποία τα οικονομικά κέρδη πέρα από ένα συγκεκριμένο όριο δεν συσχετίζονται πλέον με τις αυξήσεις της ευημερίας.¹²¹ Η παγκόσμια βάση δεδομένων της ευτυχίας είναι μια συλλογή μελετών και δεδομένων που σχετίζονται με έρευνες ευτυχίας και ικανοποίησης.

Γράφημα 7: Δείκτης ευτυχίας σε σχέση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ

¹²¹ Source: Inglehart 1997

4.4.3 Ακαθάριστη εθνική ευτυχία

Η ακαθάριστη εθνική ευτυχία, Gross National Happiness (GNH) αναφέρεται συχνά ως εναλλακτική λύση μέτρησης της προόδου. Αρχικά προτάθηκε από τον Βασιλιά του Μπουτάν στις αρχές της δεκαετίας του 1980 ως ένα πιο κατάλληλο μέτρο για το μικρό βασίλειο του, σε σύγκριση από το ΑΕΠ. Φυσικά δεν αποτελούσε ένα πραγματικό δείκτη, αλλά ένα δείγμα για την καθοδήγηση της ανάπτυξης στο Μπουτάν, με τρόπο σύμφωνο με τον πολιτισμό και την πνευματική κατάσταση της χώρας, εστιάζοντας στις αξίες αντί στην αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας. Από το 2004, η κυβέρνηση του Μπουτάν έχει χρηματοδοτήσει τέσσερα διεθνή συνέδρια Gross National Happiness. Το Μπουτάν έχει ακόμα ιδρύσει την Επιτροπή Ακαθάριστης Εθνικής Ευτυχίας, αλλά είναι γεγονός ότι δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη μεθοδολογία για τη μέτρηση του δείκτη που να καθορίζει με ακρίβεια την μέτρηση του.¹²²

4.4.4 Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης

Από το 1990, το πρόγραμμα ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών χρησιμοποίησε το Δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης, Human Development Index (HDI) στην ετήσια αναφορά ανθρώπινης ανάπτυξης. Ο σκοπός της έκθεσης αυτής είναι να παρουσιάσει το ποσοστό σωστής διαχείρισης της οικονομικής και ανθρώπινης ανάπτυξης, που βελτιώνουν πραγματικά την ευημερία του ανθρώπου στα έθνη του κόσμου. Η εναρκτήρια έκθεση ορίζει την ανάπτυξη του ανθρώπου ως «διαδικασία διεύρυνσης των επιλογών των ανθρώπων ... για να ζήσουν πολύ και να έχουν υγιή ζωή, να μορφωθούν, να έχουν πρόσβαση σε πόρους που χρειάζονται για ένα αξιοπρεπή βιοτικό επίπεδο, ... συνδυασμένο με πολιτική ελευθερία, εγγυημένα ανθρώπινα δικαιώματα και προσωπικό σεβασμό.»

---

¹²² Ura, K. and K. Galay (eds). 2004. *Gross National Happiness and Development*. First International Seminar on Operationalization of Gross National Happiness, Thimphu, Bhutan: The Centre for Bhutan Studies.

Ωστόσο, οι συγγραφείς αναγνωρίζουν τη δυσκολία της ποσοτικοποίησης των τριών τελευταίων στοιχείων και ο δείκτης εστιάζει στην «μακροζωία, την γνώση και το αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο, ως πληρεξούσιο για την ικανότητα των ανθρώπων να ζουν μακρά και ευημερούσα ζωή: ¹²³

- Η μακροζωία μετριέται χρησιμοποιώντας το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση. Αυτό επίσης χρησιμεύει ως μεταβλητή για άλλες πτυχές της ευημερίας, όπως την επαρκή διατροφή και την καλή υγεία.
- Η γνώση μετράται χρησιμοποιώντας το ποσοστό αλφαριθμητισμού και την εγγραφή των παιδιών στο σχολείο αντικατοπτρίζοντας το επίπεδο γνώσεων του ενήλικα πληθυσμού καθώς και την επένδυση στη νεολαία.
- Η πρόσβαση σε ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο μετριέται χρησιμοποιώντας το ΑΕΠ προσαρμοσμένο να αντικατοπτρίζει την ισοτιμία της αγοραστικής δύναμης και το φαινόμενο *κατωφλίου* χρησιμοποιώντας έναν συνδυασμό του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

4.4.5 Δείκτης Ανάπτυξης – Αξιολόγησης του πλανήτη

Κατά το 1998, το World Wide Fund (WWF, πρώην Παγκόσμιο Ταμείο Άγριας Ζωής) δημοσίευσε την πρώτη έκθεση με τίτλο “Living Planet Report.” Η έκθεση έχει δύο συνιστώσες: την κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος του κόσμου και το αποτύπωμα που είναι αποτέλεσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας.¹²⁴

---

¹²³ Αναπτυξιακό Πρόγραμμα του ΟΗΕ 1990

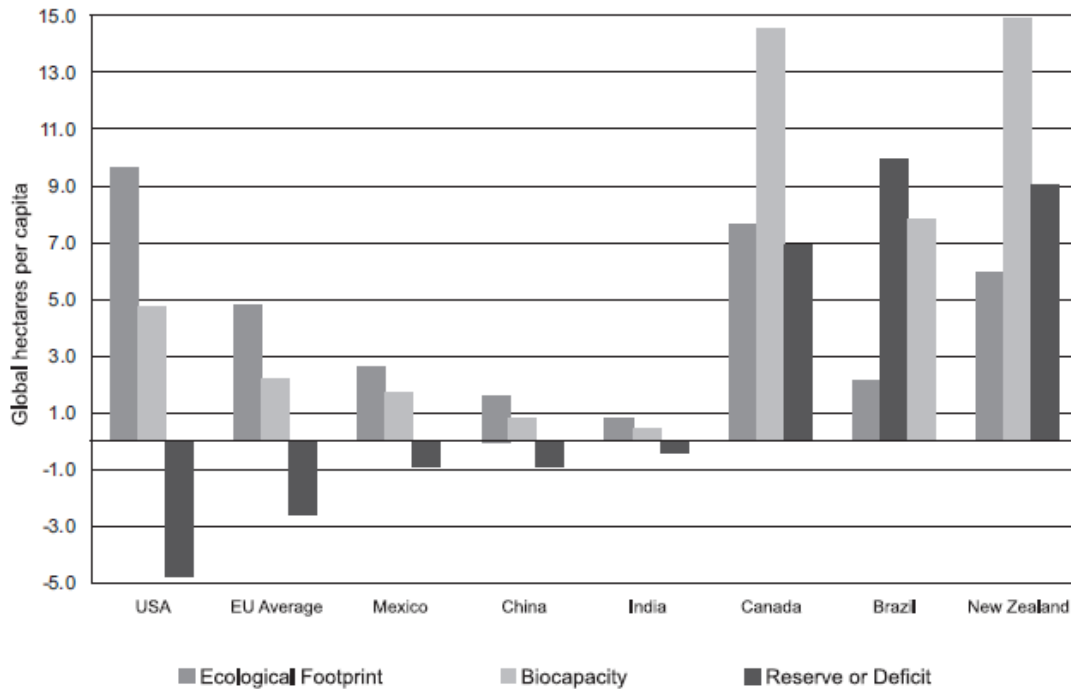
¹²⁴ UN Development Program. 2007. *Human Development Report 2007/2008: Fighting Climate Change: Human Solidarity in a divided world: Summary.*

Ο δείκτης ανάπτυξης αξιολόγησης του πλανήτη (LPI) είναι ένας δείκτης μέτρησης των παγκόσμιων δασών, των γλυκών νερών και θαλάσσιων οικοσυστημάτων, σχετικά με την «έκταση και σοβαρότητα της απώλειας της βιοποικιλότητας τους». Ο δείκτης παρακολουθεί τις τάσεις της βιοποικιλότητας παρακολουθώντας τους πληθυσμούς 1.313 ειδών ψαριών, αμφιβίων, ερπετών, πτηνών και θηλαστικών.

Στις αρχικές εκθέσεις, η αρμόδια επιτροπή, διαχώρισε έξι υπό-μεταβλητές της ανθρώπινης κατανάλωσης, όπως το μέγεθος των σιτηρών, θαλάσσιων ψαριών, του ξύλου, τσιμέντου, εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και της έλλειψης νερού ως μέτρο της ανθρώπινης επιβάρυνσης για το περιβάλλον. Από το 2002, χρησιμοποιείται το οικολογικό αποτύπωμα ως μέτρο της ανθρώπινης κατανάλωσης και παραγωγής αποβλήτων. Συνεπώς η ετήσια έκθεση του δείκτη παρουσιάζει ότι η ανθρώπινη χρήση του βιολογικού περιβάλλοντος της γης υπερβαίνει την αναγεννητική του ικανότητα κατά 40 τοις εκατό τουλάχιστον.

Ο παρακάτω πίνακας συγκρίνει τις βιολογικές συνθήκες των επιλεγμένων χωρών με βάση τα οικολογικά τους αποτυπώματα σε κατά κεφαλή βάση χρησιμοποιώντας οι εκτιμήσεις του δείκτη. Ορισμένες χώρες όπως η Βραζιλία και ο Καναδάς έχουν θετικό αποθεματικό λόγω των τεράστιων εκτάσεων, των σχετικά μικρών πληθυσμών και της κατά κεφαλή χρήσης κάτω από το ποσοστό αναγέννησης των οικοσυστημάτων. Ωστόσο, στις περισσότερες χώρες αποτυπώνεται η μεγάλη απώλεια όσον αφορά τη βιολογική χωρητικότητα.

Πίνακας 5: Δείκτης Ανάπτυξης – Αξιολόγησης του πλανήτη

4.5 Πως υπολογίζουμε την ευτυχία και ο ρόλος του ΑΕΠ

Υπάρχουν διάφορες προσεγγίσεις για τη μέτρηση της ευτυχίας, συμπεριλαμβανομένων των αυτοαναφερόμενων ερευνών και των δεικτών συμπεριφοράς. Η Έκθεση Παγκόσμιας Ευτυχίας, η οποία αξιολογεί τα έθνη με βάση στοιχεία όπως το εισόδημα, η κοινωνική υποστήριξη και το προσδόκιμο ζωής, είναι μια μέτρηση που χρησιμοποιείται ευρέως.

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) είναι ένας κοινός δείκτης της οικονομικής υγείας και της γενικής ευημερίας ενός έθνους. Ωστόσο, ορισμένοι υποστηρίζουν ότι το ΑΕΠ δεν είναι αξιόπιστος δείκτης ευτυχίας, καθώς αγνοεί άλλες πτυχές της ευημερίας, όπως οι κοινωνικοί δεσμοί, η σωματική και ψυχική υγεία και η περιβαλλοντική ποιότητα. Ως αποτέλεσμα, ενώ το ΑΕΠ μπορεί να

δώσει μια βασική ιδέα για την οικονομική ευημερία ενός έθνους, δεν θα πρέπει να ληφθεί ως το μόνο βαρόμετρο της συνολικής ικανοποίησης και ευημερίας ενός έθνους. Η έννοια της ευτυχίας είναι περίπλοκη και πολύπλευρη και είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθεί. Η έννοια της ευτυχίας διαφέρει από άτομο σε άτομο και από πολιτισμό σε πολιτισμό, παρά το γεγονός ότι συνδέεται συχνά με αισθήσεις ευχαρίστησης, ικανοποίησης και γενικής ευημερίας. Παρά αυτή την πολυπλοκότητα, έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες να μετρηθούν τα επίπεδα ικανοποίησης και ευημερίας των ανθρώπων, τόσο ιδιωτικά όσο και δημόσια.¹²⁵

Η Έκθεση Παγκόσμιας Ευτυχίας, η οποία αξιολογεί τα έθνη με βάση στοιχεία όπως το εισόδημα, η κοινωνική υποστήριξη και το προσδόκιμο ζωής, είναι ένας συχνά χρησιμοποιούμενος δείκτης ευτυχίας. Η μελέτη χρησιμοποιεί δεδομένα από το Gallup World Poll, το οποίο ζητά από τους συμμετέχοντες να βαθμολογήσουν την τρέχουσα κατάσταση της ευτυχίας τους σε μια κλίμακα από το 0 έως το 10, με το 10 να αντιπροσωπεύει τη μεγαλύτερη δυνατή βαθμολογία. Χρησιμοποιώντας αυτές τις πληροφορίες, τα έθνη κατατάσσονται στη συνέχεια σύμφωνα με τα γενικά επίπεδα ευτυχίας τους. Ο Δείκτης Ευτυχισμένου Πλανήτη είναι μια διαφορετική προσέγγιση για την αξιολόγηση της ευτυχίας, επειδή λαμβάνει υπόψη τόσο την απόλαυση όσο και την επιρροή στο περιβάλλον. Αυτός ο δείκτης αποδεικνύει ότι το ΑΕΠ δεν είναι επαρκής δείκτης ευημερίας λαμβάνοντας υπόψη πράγματα όπως το προσδόκιμο ζωής, η βιωμένη ευημερία και το οικολογικό αποτύπωμα.¹²⁶

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) είναι ένας κοινός δείκτης της οικονομικής υγείας και της γενικής ευημερίας ενός έθνους. Το ΑΕΠ μετρά τη συνολική αγοραία αξία όλων των τελικών προϊόντων και υπηρεσιών που

---

¹²⁵ Marks Nic (2017) "The Happy Planet Index: An index of human well-being and environmental impact" by, published in the Ecological Economics journal.

¹²⁶ Whitehead Mark (2022) Why GDP is not a good measure of well-being" by, published in The Guardian.

παράγονται σε μια χώρα κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου. Χρησιμοποιείται συχνά για τη σύγκριση των οικονομικών επιδόσεων άλλων εθνών και είναι μια γενικά αναγνωρισμένη ένδειξη της οικονομικής ευημερίας ενός έθνους. Ωστόσο, ορισμένοι υποστηρίζουν ότι το ΑΕΠ δεν είναι αξιόπιστος δείκτης ευτυχίας, καθώς αγνοεί άλλες πτυχές της ευημερίας, όπως οι κοινωνικοί δεσμοί, η σωματική και ψυχική υγεία και η περιβαλλοντική ποιότητα.

Ένας εναλλακτικός ορισμός είναι η ακαθάριστη εθνική ευτυχία (GNH), η οποία δίνει μεγαλύτερη έμφαση σε άυλα στοιχεία όπως οι κοινωνικές σχέσεις, η περιβαλλοντική ποιότητα και η πνευματική ευημερία. Το GNH, το οποίο δημιουργήθηκε από το Μπουτάν, δίνει μια πιο ρεαλιστική εικόνα της συνολικής ευτυχίας και ευημερίας ενός πληθυσμού και είναι ένα πιο λεπτομερές μέτρο ευημερίας από το ΑΕΠ. Οι εννέα τομείς που απαρτίζουν το GNH είναι: το βιοτικό επίπεδο, η πολιτισμική ποικιλομορφία και ανθεκτικότητα, η ζωτικότητα της κοινότητας, η χρηστή διακυβέρνηση, η ψυχολογική ευημερία, η υγεία και η εκπαίδευση.¹²⁷

Τόσο το ΑΕΠ όσο και το GNH έχουν τα όριά τους, παρά το γεγονός ότι είναι πολύτιμοι δείκτες οικονομικής ευημερίας και ευημερίας. Αν και το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) είναι ένας πολύτιμος δείκτης οικονομικής ανάπτυξης και ανάπτυξης, αγνοεί την κατανομή του πλούτου και του εισοδήματος καθώς και τις επιπτώσεις της οικονομικής δραστηριότητας στο περιβάλλον. Το GNH, από την άλλη πλευρά, προσφέρει μια πιο εμπειριστατωμένη εικόνα της ευημερίας, αν και είναι δύσκολο να μετρηθεί και να συγκριθεί μεταξύ των εθνών.

Συμπερασματικά, είναι δύσκολο και δύσκολο να μετρηθεί η ευτυχία και η ευημερία. Η World Happiness Report και ο Happy Planet Index είναι μόνο δύο παραδείγματα των πολλών μετρήσεων και δεικτών που υπάρχουν, αλλά όλα έχουν τους περιορισμούς τους και θα πρέπει να χρησιμοποιούνται σε συνδυασμό με άλλους δείκτες για να δώσουν μια πιο πλήρη εικόνα της ευτυχίας και της

---

¹²⁷ Marks Nic (2017) "The Happy Planet Index: An index of human well-being and environmental impact" by, published in the Ecological Economics journal.

ευημερίας. Επιπλέον, ενώ τόσο το ΑΕΠ όσο και το GNH είναι πολύτιμοι δείκτες οικονομικής ευημερίας, έχουν τους περιορισμούς τους και δεν πρέπει να θεωρούνται ως το αποκλειστικό όργανο της γενικής ικανοποίησης και ευημερίας ενός έθνους.

4.6 Ο δείκτης εθνικής ευτυχίας

Το Μπουτάν ήταν η πρώτη χώρα που πρότεινε την ιδέα της Ακαθάριστης Εθνικής Ευτυχίας (GNH) το 1972 ως εναλλακτική λύση στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) ως μετρητή ευημερίας και ευημερίας. Η έννοια της GNH είναι ότι οι μη υλικές ιδιότητες όπως η πνευματική ευημερία, οι κοινωνικές συνδέσεις και η περιβαλλοντική ποιότητα πρέπει να εξισορροπούνται με την οικονομική ανάπτυξη και πρόοδο. Από το ντεμπούτο του, το GNH έχει προσελκύσει περισσότερη προσοχή και ενδιαφέρον ως διαφορετικός δείκτης ευημερίας.¹²⁸

Ένας αριθμός μελετών έχει διεξαχθεί για την ποσοτικοποίηση της GNH και τη διερεύνηση των καθοριστικών παραγόντων της. Η έρευνα GNH στο Μπουτάν, η οποία μετράει το GNH χρησιμοποιώντας ένα σύνολο εννέα τομέων, όπως η ψυχολογική ευεξία, η υγεία, η εκπαίδευση, η χρήση του χρόνου, η πολιτισμική ποικιλομορφία και ανθεκτικότητα, η χρηστή διακυβέρνηση, η ζωτικότητα της κοινότητας, η οικολογική ποικιλομορφία και ανθεκτικότητα και το βιοτικό επίπεδο. τις πιο εμπειριστατωμένες μελέτες. Η έρευνα έχει χρησιμοποιηθεί ως έγκυρος και αξιόπιστος δείκτης του GNH σε πολλές περιπτώσεις.

Επιπλέον, έχει γίνει έρευνα για να εξεταστούν τα αίτια της GNH. Σύμφωνα με μια μελέτη των Thinley et al. (2015), το GNH συσχετίζεται θετικά με χαρακτηριστικά όπως τα χρήματα, η κοινωνική υποστήριξη και η εκπαίδευση, αλλά το GNH συσχετίζεται αρνητικά με θέματα όπως η φτώχεια, η ανεργία και η κακή υγεία. Μια άλλη μελέτη των Ura et al. (2012) ανέφερε ότι ενώ η

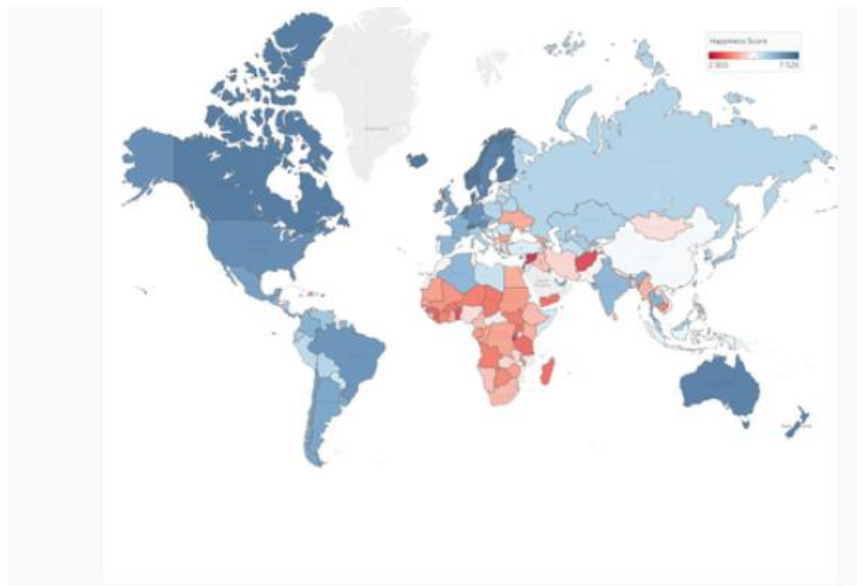
---

¹²⁸ "Bhutan's Gross National Happiness (2012): A model for the world?" by Sonam Kinga, published in the Journal of Bhutan Studies.

περιβαλλοντική επιδείνωση και η οικονομική ανισότητα σχετίζονται αρνητικά με το GNH, η ζωτικότητα της κοινότητας, η πολιτισμική ποικιλία και η ανθεκτικότητα συνδέονται θετικά με το GNH. Η προσέγγιση του GNH προσφέρει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της ευημερίας από το ΑΕΠ, που είναι ένα από τα κύρια πλεονεκτήματά του. Το GNH προσφέρει μια πιο ολοκληρωμένη προοπτική ευημερίας και επιτυχίας, λαμβάνοντας υπόψη μη υλικές πτυχές, όπως η πνευματική ευημερία, οι κοινωνικές συνδέσεις και η περιβαλλοντική ποιότητα. Η μέθοδος GNH έχει επίσης αποδειχθεί έγκυρος και αξιόπιστος δείκτης ευημερίας.¹²⁹

Ωστόσο, η τεχνική GNH έχει ορισμένα μειονεκτήματα. Η τεχνική GNH μπορεί να είναι δύσκολη για τη μέτρηση και την αξιολόγηση μεταξύ των εθνών, κάτι που είναι ένας από τους περιορισμούς της. Επιπλέον, η προσέγγιση του GNH μπορεί να μην είναι σε θέση να αποτυπώσει επαρκώς τις περιπλοκές της ευημερίας ή την ευημερία ορισμένων ομάδων, όπως οι περιθωριοποιημένες κοινότητες.

Πίνακας 6: Τα παγκόσμια επίπεδα ευτυχίας όπως μετρήθηκαν από την Έκθεση Παγκόσμιας Ευτυχίας (2016).

¹²⁹ Karma Tshiteem (2009) "Gross National Happiness: A new paradigm for development", published in the Journal of Happiness Studies.

Συνεπώς το συμπέρασμα είναι ότι λαμβάνοντας υπόψη μη υλικές πτυχές όπως η πνευματική ευημερία, οι κοινωνικές σχέσεις και η περιβαλλοντική ποιότητα, η μέθοδος GNH προσφέρει μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της ευημερίας από το ΑΕΠ. Σύμφωνα με μελέτες, το GNH είναι ένας αληθινός και αξιόπιστος δείκτης ευημερίας και συσχετίζεται θετικά με πράγματα όπως ο πλούτος, η κοινωνική υποστήριξη, η εκπαίδευση, η ζωτικότητα της κοινότητας, η πολιτιστική ποικιλομορφία και η αποτελεσματική διακυβέρνηση. Η προσέγγιση GNH μπορεί να μην αντιπροσωπεύει επαρκώς τις περιπλοκές της ευημερίας και μπορεί να είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθεί και να συγκριθεί μεταξύ των εθνών.

4.7 Οι παράγοντες που θα πρέπει να ληφθούν κατά την αξιολόγηση του ΑΕΠ

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) ενός έθνους χρησιμοποιείται συχνά σε συνομιλίες για να υποδείξει μια ποικιλία χαρακτηριστικών σχετικά με αυτό, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής του ισχύος, του βαθμού ανάπτυξής του, της οικονομικής του ευημερίας, του βιοτικού επιπέδου του λαού του, ακόμη και αν είναι μια αναπτυσσόμενη ή ανεπτυγμένη οικονομία.

Ενώ το ΑΕΠ γενικά καταφέρει να αντιπροσωπεύει τη συνολική οικονομική δραστηριότητα, έχει σοβαρά ελαττώματα και θα πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο με φειδώ. Σίγουρα δεν αντιπροσωπεύει την ευημερία του λαού. Στην ομιλία του στο Κογκρέσο, ο ίδιος ο Simon Kuznets είχε τονίσει αυτό το θέμα, δηλώνοντας ότι «μόνο τυχαία θα μπορούσε η ευημερία μιας χώρας να αντικατοπτρίζεται από το συνολικό εθνικό εισόδημα».

Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα του Φίλιππα Ν. Δημήτριο (2019) η παρουσίαση του συνολικού ΑΕΠ είναι ο πρώτος τομέας κριτικής. Το ΑΕΠ μιας

χώρας μετατρέπεται από το τοπικό της νόμισμα σε δολάρια, κάτι που είναι εντελώς εσφαλμένο, ή μετατρέπεται από το τοπικό νόμισμα σε όρους δολαρίου προσαρμοσμένους για την αγοραστική δύναμη και τις τιμές των προϊόντων της χώρας. Το ΑΕΠ μετριέται σε τοπικό νόμισμα, οπότε είναι λάθος να το συγκρίνουμε με το ισοδύναμο άλλων τόπων (PPP).

Δεύτερον, οι συνιστώσες του ΑΕΠ συχνά δεν αναφέρονται όταν δίνονται. Είναι πολύ διαφορετικό να αυξάνεται το ΑΕΠ ως αποτέλεσμα εξαγωγών ή άμεσων ξένων επενδύσεων σε αντίθεση με την εγχώρια κατανάλωση που χρηματοδοτείται από δάνεια από άλλες χώρες.

Μια σειρά από ποιοτικές πτυχές της ευημερίας μιας χώρας, όπως το κοινωνικό κεφάλαιο, η οικονομική προσαρμοστικότητα και ευελιξία, η επιχειρηματικότητα, η περιβαλλοντική ποιότητα, η διαφθορά, η μαύρη οικονομία και η αποτελεσματικότητα των δαπανών στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, της δημόσιας ασφάλειας και της κοινωνικής ασφάλισης, δεν μπορεί να αποτυπωθεί από το ΑΕΠ.

Αυτές τις μέρες, είναι προφανές ότι πρέπει να κοιτάξουμε πέρα από το ΑΕΠ. Η δυνατότητα δημιουργίας δεικτών που αντιπροσωπεύουν πιο σωστά την ποιότητα ζωής και την ευημερία των κατοίκων έχει γίνει εφικτή από τις γρήγορες εξελίξεις στα στατιστικά στοιχεία, την πληροφορική και τη συλλογή και ανάλυση δεδομένων (Big Data Analytics). Ο Δείκτης Καλύτερης Διαβίωσης (BLI) του ΟΟΣΑ, ο Δείκτης Κοινωνικής Προόδου (SPI) και ο Δείκτης Ακαθάριστης Εθνικής Ευτυχίας (GNW) είναι οι πιο γνωστοί και αναγνωρισμένοι. (Φίλιππα Ν. Δημήτριου 2019) Ογδόντα χρόνια μετά την πρώτη ανάπτυξη των εθνικών λογαριασμών, έχουμε τώρα τα εργαλεία για να τονίσουμε τα ποιοτικά στοιχεία που συμβάλλουν στην ευημερία των πολιτών, επιτρέποντάς μας να υπερβούμε τα στατιστικά στοιχεία.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφερθεί το το έθνος της Νέας Ζηλανδίας που είναι ένα πρωτοποριακό παράδειγμα αυτού που τοποθετεί την πραγματική ευημερία των πολιτών μπροστά από την οικονομική ανάπτυξη. Το Διεθνές

Νομισματικό Ταμείο προβλέπει ότι το ΑΕΠ της Νέας Ζηλανδίας θα αυξηθεί κατά 2,5% το 2019 και 2,9% το 2020. Ωστόσο, πολλοί Νεοζηλανδοί δεν φαίνεται να καρπώνονται τα οφέλη στην καθημερινή τους ζωή.

Σύμφωνα πάλι με τον Φίλιππα Ν. Δημήτριο (2019) ο Γκραντ Ρόμπερτσον, ο υπουργός Οικονομικών της χώρας, έκανε πρόσφατα ορισμένες αντιπροσωπευτικές πρόσφατες δηλώσεις, λέγοντας: «Σίγουρα, είχαμε - και έχουμε - ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ που πολλές χώρες θα ζήλευαν, αλλά ότι η αύξηση του ΑΕΠ δεν μεταφράστηκε σε υψηλότερο βιοτικό επίπεδο ή περισσότερες ευκαιρίες για πολλοί Νεοζηλανδοί» και, «Πώς μπορούμε να μιλήσουμε για ένα επιτυχημένο οικονομικό μοντέλο και ανάπτυξη όταν διευρύνεται η κοινωνική ανισότητα, η παιδική φτώχεια αυξάνεται και υπάρχει σημαντικό έλλειμμα στέγασης;»

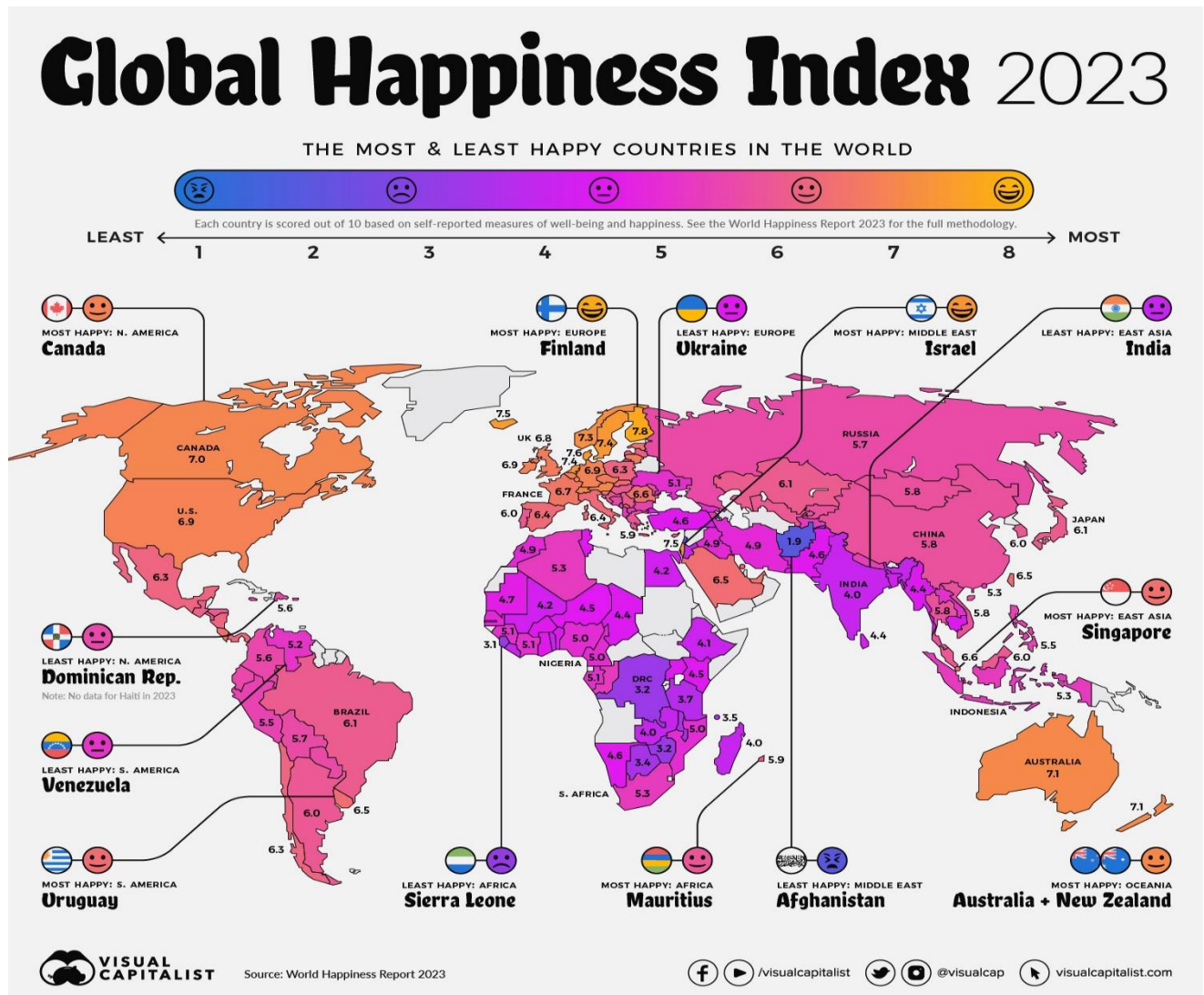
Λόγω των αυξανόμενων ποσοστών αυτοκτονιών, η Νέα Ζηλανδία δημιούργησε ολόκληρο τον προϋπολογισμό της για το 2019 με κορυφαία προτεραιότητά της την ευημερία των ανθρώπων της. Άλλοι σημαντικοί στόχοι περιελάμβαναν την εξάλειψη της ενδοοικογενειακής βίας, τη βελτίωση της ψυχικής υγείας και την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας. Συνεπώς οι οικονομολόγοι είναι πλέον σε θέση να προσθέσουν ποιοτικές πτυχές που επηρεάζουν την ευημερία των ανθρώπων αντί να αναφέρουν στοιχεία που δεν έχουν καμία αναφορά στην καθημερινή τους ζωή.

4.8 Παραδείγματα ευτυχισμένων χωρών

Η έννοια της ευτυχίας είναι περίπλοκη και πολύπλευρη και είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθεί. Ωστόσο, μια σειρά από μετρήσεις, συμπεριλαμβανομένης της Παγκόσμιας Έκθεσης Ευτυχίας, έχουν καθιερωθεί για την κατάταξη των εθνών σύμφωνα με τα συνολικά επίπεδα ευτυχίας τους. Σύμφωνα με την Έκθεση Παγκόσμιας Ευτυχίας (World Happiness Report), τα έθνη κατατάσσονται σύμφωνα με πράγματα όπως το εισόδημα, η κοινωνική υποστήριξη, το προσδόκιμο

ζωής, η ελευθερία για τον καθορισμό των επιλογών στην προσωπική ζωή των πολιτών, η γενναιοδωρία και οι αντιλήψεις σχετικά με την διαφθορά. Αυτές οι κατατάξεις δίνουν μια ευρεία εντύπωση για το πόσο ικανοποιημένοι είναι γενικά οι πολίτες ενός έθνους.

Πίνακας 7: Παγκόσμιος δείκτης ευτυχίας

Τα δέκα πιο ευτυχισμένα έθνη στον κόσμο, σύμφωνα με την Έκθεση Παγκόσμιας Ευτυχίας του 2023, είναι η Φινλανδία, Δανία, η Ισλανδία, το Ισραήλ, η Ολλανδία, η Σουηδία, η Νορβηγία, η Ελβετία, το Λουξεμβούργο και η Νέα Ζηλανδία. Αυτά τα έθνη κατατάσσονται σταθερά σε υψηλά επίπεδα ευτυχίας χάρη

σε μια σειρά στοιχείων, όπως το υψηλό εισόδημα, η ισχυρή κοινωνική υποστήριξη και το μεγάλο προσδόκιμο ζωής. Για παράδειγμα, η Φινλανδία έχει καλό βιοτικό επίπεδο και εκτεταμένο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης που ικανοποιεί τις απαιτήσεις των πολιτών της. Επιπλέον, οι κάτοικοι της Φινλανδίας απολαμβάνουν υψηλό επίπεδο εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση και ένα ισχυρό εκπαιδευτικό σύστημα, τα οποία συμβάλλουν στη γενική ευημερία τους. Ένα άλλο έθνος με υψηλό ποσοστό ευτυχίας είναι η Δανία, η οποία έχει επίσης υψηλή ποιότητα διαβίωσης και εκτεταμένο σύστημα πρόνοιας που καλύπτει τις ανάγκες του λαού της. Επιπλέον, οι κάτοικοι της Δανίας απολαμβάνουν ένα έντονο αίσθημα κοινωνικής αλληλεγγύης και κοινότητας, το οποίο ενισχύει τη γενική τους ευημερία.¹³⁰

Ένα άλλο έθνος που συνήθως έχει υψηλά ποσοστά ευτυχίας είναι η Ελβετία, η οποία έχει υψηλό βιοτικό επίπεδο και ένα εκτεταμένο σύστημα πρόνοιας που καλύπτει τις θεμελιώδεις ανάγκες των κατοίκων της. Επιπλέον, οι κάτοικοι της Ελβετίας απολαμβάνουν υψηλά επίπεδα κοινωνικής συνοχής, ισχυρό αίσθημα κοινότητας και πίστη στους κυβερνητικούς θεσμούς, τα οποία συμβάλλουν στη γενική ευημερία των πολιτών της χώρας.

Η Ισλανδία, η οποία φημίζεται για το εκπληκτικό φυσικό της περιβάλλον, προσφέρει επίσης υψηλό επίπεδο ζωής και ένα εκτεταμένο σύστημα πρόνοιας που καλύπτει τις ανάγκες των ανθρώπων της. Επιπλέον, οι κάτοικοι της Ισλανδίας απολαμβάνουν μια έντονη αίσθηση κοινωνικής συνοχής και κοινότητας, η οποία ενισχύει τη γενική τους ευημερία. Η Ολλανδία μπορεί να υπερηφανεύεται για ένα καλό επίπεδο ζωής και ένα εκτεταμένο κοινωνικό σύστημα που καλύπτει τις θεμελιώδεις ανάγκες των κατοίκων της. Αναγνωρίζεται για το επίπεδο τοπίο και τα χωράφια με τουλίπες. Η Ολλανδία έχει επίσης υψηλό επίπεδο θεσμικής εμπιστοσύνης και ισχυρό αίσθημα κοινωνικής συνοχής, τα οποία συμβάλλουν στη γενική ευημερία του πληθυσμού της.

---

¹³⁰ Έκθεση Παγκόσμιας Ευτυχίας του 2021

Η World Contentment Report προσφέρει μια επισκόπηση της γενικής ευτυχίας ενός πληθυσμού σε κάθε χώρα. Η Ολλανδία, η Φινλανδία, η Δανία, η Ελβετία και η Ισλανδία είναι οι πέντε πιο ευτυχισμένες χώρες του κόσμου. Τα υψηλά επίπεδα ευτυχίας αυτών των εθνών είναι αποτέλεσμα μιας σειράς μεταβλητών, όπως το υψηλό εισόδημα, η ισχυρή κοινωνική υποστήριξη και το μεγάλο προσδόκιμο ζωής. Ωστόσο, η συνολική ευτυχία και ευημερία μιας χώρας δεν πρέπει να καθορίζεται αποκλειστικά από τα αποτελέσματα της Παγκόσμιας Έκθεσης Ευτυχίας, καθώς η ευτυχία είναι μια περίπλοκη και πολύπλευρη έννοια που είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθεί.

Ανά γεωγραφική περιοχή, οι χώρες με τους πιο ευτυχισμένους πολίτες για την εξεταζόμενη περίοδο ήταν ο Καναδάς για την Βόρεια Αμερική, η Ουρουγουάη για την Νότια Αμερική, η Φινλανδία για την Ευρώπη, το Ισραήλ για την Μέση Ανατολή και την Κεντρική Ασία, η Νέα Ζηλανδία για την Ανατολική Ασία και την Ωκεανία και ο Μαυρίκιος για την Αφρική.

Αντίθετα, οι χώρες με τους λιγότερο ευτυχισμένους πολίτες ανά γεωγραφική περιοχή, για την εξεταζόμενη περίοδο, ήταν η Δομινικανή Δημοκρατία για την Βόρεια Αμερική, η Βενεζουέλα για την Νότια Αμερική, η Ουκρανία για την Ευρώπη, το Αφγανιστάν για την Μέση Ανατολή και την Κεντρική Ασία, η Ινδία για την Ανατολική Ασία και την Ωκεανία και η Σιέρρα Λεόνε για την Αφρική.

Η Ελλάδα βρέθηκε για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά στην 58η θέση. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η Ελλάδα παραμένει στην προτελευταία θέση μεταξύ των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με την Βουλγαρία να είναι η τελευταία, η οποία όμως σημείωσε σημαντική άνοδο από την 85η στην 77η θέση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Είναι γεγονός ότι από τη στιγμή που σχεδιάστηκε το ΑΕΠ αποτέλεσε ένα χρήσιμο δείκτη, στην πορεία του κόσμου προς ένα καλύτερο αύριο: σε ένα δρόμο όπου η αυξημένη οικονομική δραστηριότητα παρείχε θέσεις εργασίας, εισόδημα και βασικές παροχές για τη μείωση των παγκόσμιων κοινωνικών συγκρούσεων και ανισοτήτων και την πρόληψη από έναν τρίτο παγκόσμιο πόλεμο.

Συνεπώς, η παραπάνω οικονομική δραστηριότητα έχει δημιουργήσει έναν κόσμο πολύ διαφορετικό από αυτόν που αντιμετώπιζαν μέχρι πρότινος, οι παγκόσμιοι ηγέτες. Πλέον ο άνθρωπος ζει σε έναν κόσμο γεμάτο από ανθρωπογενείς συντελεστές, όπου μόνο η έμφαση και η επικέντρωση στην αύξηση του ΑΕΠ και της οικονομικής δραστηριότητας οδηγεί σε καθεστώτα κατάρρευσης της ποιότητας της ζωής και της ευημερίας του ανθρώπου.

Όπως ανέφερε και ο Herman Daly:¹³¹ «Οι οικονομολόγοι έχουν επικεντρωθεί πάρα πολύ στην ανάπτυξη του συστήματος της οικονομίας και έχουν παραμελήσει αρκετά να μελετήσουν το «ποιοτικό» της σύστημα. Παράλληλα η ώθηση της ανάπτυξης σημαίνει πρόσβαση όλο και περισσότερων ανθρώπων στην σίτιση και την ευημερία».

Επιπροσθέτως, το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα βρίσκεται σε συνεχή κρίση, εν μέρει ως αποτέλεσμα της υπερβολικής έμφασης στην υλική ανάπτυξη, με κάθε κόστος και επιπλέον στην παραμέληση της πραγματικής και ισορροπημένης εσωτερικής ανάπτυξης. Τώρα, ο κόσμος χρειάζεται νέους στόχους

---

¹³¹ Daly, H. E. and J. B. Cobb, Jr. 1989. *For the Common Good: Redirecting the Economy Toward Community, the Environment, and a Sustainable Future*. Boston: Beacon Press.

και νέους τρόπους για τη μέτρηση της προόδου. Υπάρχει ανάγκη για έναν παγκόσμιο διάλογο και συναίνεση στα παραπάνω θέματα.

Είναι καιρός να δημιουργηθεί ένας νέος γύρος διαδικασιών οικοδόμησης συναίνεσης που θα επανεξετάσουν τα πεπραγμένα που θεσμοθετήθηκαν τα τελευταία 65 χρόνια. Συνεπώς είναι ξεκάθαρη η ανάγκη για:

(1) νέους στόχους με ευρύτερη άποψη διασύνδεσης μεταξύ μακροπρόθεσμης, βιώσιμης οικονομικής, κοινωνικής και οικολογικής ευημερίας

(2) καλύτεροι τρόποι μέτρησης της προόδου προς την επίτευξη αυτών των στόχων, και

(3) μια αναζωογονητική εκστρατεία για την πραγματοποίηση του εξελισσόμενου οικονομικού συστήματος συνυφασμένου με νέους θεσμούς.

Άρα οι νέοι θεσμοί και τα μέτρα για την πρόοδο σε πολλαπλές κλίμακες, από κοινότητες σε κράτη, χώρες και ολόκληρο τον κόσμο, θα προσθέσουν σαφήνεια στην εκτέλεση του σκοπού: να δημιουργήσουν επομένως, λύσεις στις σημερινές παγκόσμιες προκλήσεις και με προσοχή να ενσωματώσουν όλη αυτή τη νέα σκέψη σχετικά με την πρόοδο και το πώς αυτή θα μετρηθεί από τους ευρύτερα εμπλεκόμενους. Ο στόχος μιας τέτοιας σειράς νέων στόχων θα απαιτούσε ευρεία συναίνεση, με ευρεία συμμετοχή, υψηλού επιπέδου πληροφορίες και διαφανή ενσωμάτωση των θεμάτων που παρουσιάζονται στην παρούσα μελέτη.

Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας, δημιουργήθηκε ένα επίπεδο γνώσης που:

(1) περιγράφει πρωτοβουλίες σε όλο τον κόσμο για μέτρα προόδου και καταδεικνύει το αυξανόμενο ενδιαφέρον για αυτά τα νέα μέτρα και μετρήσεις,

(2) βοηθά όσους ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη, με την χρήση και κοινοποίηση δεικτών προόδου και

(3) δημιουργεί μία κοινότητα εμπειρογνομόνων που μπορούν να μοιραστούν τις εμπειρίες τους και να ορίσουν μαζί βέλτιστες πρακτικές προόδου.

Πέραν από το ΑΕΠ, πρέπει να διευκρινιστεί ποιοι δείκτες είναι οι πλέον κατάλληλοι για τη μέτρηση της προόδου και πώς μπορούν να ενσωματωθούν καλύτερα στην απόφαση – διαδικασία κατασκευής της ποιότητας της ζωής. Συνεπώς «το κύριο θα λέγαμε επίτευγμα αυτής της εργασίας ήταν να καταδειχθεί σαφώς η πολιτική συναίνεση σχετικά με την ανάγκη υπέρβασης του ΑΕΠ ως δείκτη κοινωνικής ευημερίας»

Η σύσταση αυτή απαιτεί, να ληφθούν επιπλέον, υπόψη αυτά τα καλύτερα μέτρα στην πολιτική τοποθέτηση των δεικτών προόδου. Η παραπάνω πρακτική, θα οδηγήσει «σε καλύτερες και πιο ισορροπημένες πολιτικές επιλογές και θα συμβάλει σε μια πιο βιώσιμη και κοινωνικά αποδεκτή οικονομία», δημιουργώντας τελικά μια ευρεία παγκόσμια συναίνεση για νέους στόχους για την κοινωνία και νέα μέτρα προόδου προς την επίτευξη αυτών των στόχων. Η παραπάνω ανάλυση, παρέχει επίσης ένα ευρύτερο πλαίσιο προώθησης σημαντικών αλλαγών προς αυτή την κατεύθυνση, και να βοηθήσει στη δημιουργία ενός καλύτερου, πιο βιώσιμου και επιθυμητού μέλλοντος.

ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

ΑΕΠ = Ακαθάριστό Εγχώριο Προϊόν

ΣΕΛ = Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών

ΗΠΑ = Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής

SNA = System of national accounts

ΔΝΤ = Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

ΔΤΑΑ = Διεθνής Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης

GPI = Genuine Progress Indicator

GNP = Gross National Product

ISEW = Index of Sustainable Economic Welfare

GS = Genuine Savings

EF = Ecological Footprint

SWB = Subjective Well-Being

GNH = Gross National Happiness

HDI = Human Development Index

WWF = World Wide Fund

LPI = Living Planet Index

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Aiken, L. S., West, S. G., & Reno, R. R. (1991). *Multiple regression: Testing and interpreting interactions*. New York: Sage

Alpizar, F., F. Carlsson and O. Johansson-Stenman (2005). "How much do we care about absolute versus? relative income and consumption." *Journal of Economic Behaviour and Organization* 56: 405-421

Anand, P., Hunter, G., Smith, R. (2005), "Capabilities and Well-Being: Evidence Based on the Sen-Nussbaum Approach to Welfare", *Social Indicator Research*, vol. 74, n. 1, pp.9-55.

Andreou, E, Eric G and Andros K (2013) "Should Macroeconomic Forecasters Use Daily Financial Data and How?" *Journal of Business & Economic Statistics*, Vol. 31, No. 2, pp. 240-251.

Asheim, G. (1994). "Net national product as an indicator of sustainability." *Scandinavian Journal of Economics* 96: 257-265.

Atkinson, A.B. (1970). "On the measurement of inequality." *Journal of Economic Theory* 2: 244-263.

Balestrino, A. (1996), "A note on functionings-poverty in affluent societies", *Notizie di Politeia*, Iss.12, pp.97–105.

Barhoumi, K, Brunhes-Lesage V, Darné O et al, (2008) "Monthly Forecasting of French GDP: A Revised Version of the Optim Model" *Banque of France Working Paper*, No. 222 (September 2008).

Bartolini, Stefano & Bilancini, Ennio. (2010). "If not only GDP, what else? Using relational goods to predict the trends of subjective wellbeing." *International Review of Economics*. 57. pp.199-213. DOI: 10.1007/s12232-010- 0098-1

Baudrillard, J. (1996), *La société de consommation*, Ed. Gallimard, Coll. Folio, 1st Ed. 1970, 318p.

Bolt, K., M. Matete and M. Clemens (2002). "Manual for calculating adjusted net savings." Environment Department, World Bank, September 2002.

Bhutan's Gross National Happiness (2012): A model for the world?" by Sonam Kinga, published in the *Journal of Bhutan Studies*.

Booyens, F. (2002), "An overview and evaluation of composite indices of development", *Social Indicator Research*, Iss.59, pp.115-151.

Bos, F. (2006). "The development of the Dutch national accounts as a tool for analysis and policy." *Statistica Neerlandica* 60(2): 225-258.

Brian et Al. (2003), "Alternative Indicators of Economic Welfare", NTRES 454, Environmental Strategies, Cornell University december 12, 2003

Cassiers, I. and Delain, C. (2006), "La croissance ne fait pas le bonheur: les économistes le savent-ils?", in *Regards Economiques*, n.38, 14p.

Commission on Growth and Development. (2008). "The Growth Report: Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development." Washington, DC: World Bank.

Costanza, R., B. Fisher, et al. (2007). "Quality of life: An approach integrating opportunities, human needs, and subjective well-being." *Ecological Economics* 61: 267–276.

Daly, H.E. (1977). *Steady-State Economics*. W.H. Freeman, San Francisco.

Daly, Mary C. and Greg Duncan (1998) “Income Inequality and Mortality Risk in the United States: Is There a Link?” FRBSF Economic Letter, Number 98-29, October 2.

Daly, H. E. and J. B. Cobb, Jr. (1989). “For the Common Good: Redirecting the economy Toward Community,” the Environment, and a Sustainable Future. Boston: Beacon Press.

Diener, E. and E. M. Suh. (1999). “National Differences in Subjective Well-Being. Well-Being:” *The Foundations of Hedonic Psychology*. Kahneman, Diener and Schwarz. New York: Russell Sage Foundation: 434–450.

Döring Thomas and Ruven D. Oehmke (2019), About the Economic Psychology of Public Debt, *Intereconomics*, 54 (5), 297–303

Easterlin, R.A. (1974). “Does economic growth improve the human lot? Some empirical evidence.” In: P.A. David and M.W. Reder (eds), *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honour of Moses Abramowitz*, Academic Press, New York.

El Serafy, S. (2001). “Steering the right compass: the quest for a better assessment of the national product.” In: E.C. van Ierland, J. van der Straaten and H.R.J. Vollebergh (eds). *Economic Growth and Valuation of the Environment*. Edward Elgar, Cheltenham, UK, pp. 189–210.

Ferrer-i-Carbonell, A. (2005). Income and well-being: an empirical analysis of the comparison income effect. *Journal of Public Economics* 89(5-6): 997-1019.

Ferrer-i-Carbonell, A., and P. Frijters (2004). “How important is methodology for the estimates of the determinants of happiness?” *The Economic Journal* 114(July): 641-659.

Ferreira, S., and J. Vincent (2005), "Genuine Savings: Leading Indicator of Sustainable Development?", *Economic Development and Cultural Change*, vol. 53, Iss. 3, pp. 737-54.

Fox, J. (2008). "Don't Ditch the GDP." *Time Magazine*. April 10.

Frank, R.H. (1985). "Choosing the Right Pond: Human Behavior and the Quest for Status." Oxford University Press, New York.

Galí, J., & Gertler, M. (1999). "Inflation dynamics: A structural econometric analysis." *Journal of Monetary Economics*, 44(2), 195- 222. [https://doi.org/10.1016/S0304-3932\(99\)00023-9](https://doi.org/10.1016/S0304-3932(99)00023-9).

Green, Elliott. 2016. B What Are the Most-Cited Publications in the Social Sciences (According to Google Scholar)? ^ In LSE Impact Blog: LSE.

Gudynas, E. (2011). Buen Vivir: today's tomorrow. *development*, 54(4), 441-447.

Hails, C. (ed). 2006. "Living Planet Report 2006. Gland, Switzerland: World Wildlife Fund for Nature."

Hamilton, K., G. Ruta, et al. (2006). "Where Is the Wealth of Nations? Measuring Capital for the 21st Century." Washington, DC: The World Bank.

Helliwell, J., Layard, R., Sachs, J., De Neve, J. (2020). *World Happiness Report 2020*. Sustainable Development Solutions Network. <https://worldhappiness.report/ed/2020/>

Henriques, G. (2013, February 5). Happiness versus well-being. *Psychology Today*. Retrieved April 10, 2022, from <https://www.psychologytoday.com/us/blog/theoryknowledge/201302/happiness-versus-well-being>

Hopkins, E., and T. Kornienko (2004). "Running to keep in the same place: consumer choice as a game of status." *American Economic Review* 94: 1085-1107.

Hofkes, M., R. Gerlagh and V. Linderhof (2004). "Sustainable National Income: A Trend Analysis for the Netherlands for 1990-2000." Report R-04/02, Institute for Environmental Studies, Free University, Amsterdam

Hoekstra, R. (2019), *Replacing GDP by 2030*, Cambridge University Press

Hicks, J.R. (1946), *Value and capital: An Inquiry into Some Fundamental Principles of Economic Theory*, 2nd ed., Oxford: Oxford University Press, 340 p.

International Monetary Fund (2020), *World Economic Outlook: a long and difficult ascent*, October. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlookoctober-202>

Inglehart, R. (1997). "Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies". Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Iyengar, S.S., and M. Lepper (2000). "When is choice demotivating: Can one desire too much of a good thing?" *Journal of Personality and Social Psychology* 76: 995-1006

Johansson, C. (2004). "The human development indices." Human Development Report Office, United Nations Development Programme, Presentation, Oxford, September 14, 2004

Jorgenson, D. W. (2018); "Production and Welfare: Progress in Economic Measurement", *Journal of Economic Literature*, 56(3), 867–91

Jun, M. (2007), August 8, 2007. "After green GDP, what next?" *Chinadialogue*, from <http://www.chinadialogue.net/homepage/show/single/>

Karma Tshiteem (2009)"Gross National Happiness: A new paradigm for development", published in the *Journal of Happiness Studies*.

Kapteyn, A., B.M.S. van Praag, and F.G. van Herwaarden (1978). "Individual welfare functions and social preference spaces." *Economics Letters* 1: 173–177.

Kelly, D.L. and C.D. Kolstad (1999). "Integrated assessment models for climate change control." In: H. Folmer and T. Tietenberg (eds), *The International Yearbook of Environmental and Resource Economics 1999/2000*. Edward Elgar, Cheltenham.

Kendrick, J.W., et al. (1976) "The Formation and Stocks of Total Capital" (New York: Columbia University Press).

Kenny, C. (2005). "Why are we worried about income? Nearly everything that matters is converging." *World Development* 33(1): 1-19.

Kitov, Ivan. (2006). "GDP Growth Rate and Population." *ECINEQ*, Society for the Study of Economic Inequality, Working Papers. DOI: 10.2139/ssrn.886660

Kuznets, S. (1934). "National Income 1929–1932. "A report to the U.S." Senate, 73rd Congress, 2nd Session. Washington, DC. US Government Printing Office.

Kuznets, S. (1934). "National Income, 1929-32," 1934. National Bureau of Economic Research, New York.

Kuznets, S., L. Epstein, et al. (1941). "National Income and Its Composition," 1919– 1938, Volume 1. New York: National Bureau of Economic Research.

Laband, D.N., and J.P. Sophocleus (1988). "The social cost of rent-seeking: first estimates." *Public Choice* 58: 269-275.

Layard, R. (2005). "Happiness: Lessons from A New Science." Penguin, London.

Lavis, J, and Gregory L. Stoddart (1994) "Can We Have Too Much Health Care?" *Daedalus* 123(4) Fall: 43-60.

Lawn, P. A. (2001). "Toward Sustainable Development." *An Ecological Economics Approach*. Boca Raton: Lewis Publishers.

Lawn, P.A. (2003). "A theoretical foundation to support the Index of Sustainable Economic Welfare" (ISEW), Genuine Progress Indicator (GPI), and other related indexes. *Ecological Economics* 44(1): 105-118.

Marks, N., S. Abdallah, et al. 2006. "The (un) Happy Planet Index: An index of human well-being and environmental impact." London: Friends of the Earth, New Economics Foundation.

Marks Nic (2017) "The Happy Planet Index: An index of human well-being and environmental impact" by, published in the *Ecological Economics* journal.

Maslow, Abraham Harold. (1943). "BA Theory of Human Motivation." ^ Psychological review 50 (4):370–396.

Max-Neef, M. (1995). Economic growth and quality of life: a threshold hypothesis. Ecological Economics 15(2): 115–118.

McKibben, B. (2007). "Deep Economy: The Wealth of Communities and the Durable Future." New York: Time Books.

Meadows, D. (1999). "Leverage Points: Places to Intervene in a System." Hartland, Vermont: The Sustainability Institute.

Meadows, D.H., D.L. Meadows, J. Randers, and W.W. Behrens, III (1981). Groping in the Dark: The First Decade of Global Modeling. Wiley, New York.

Mishan, E.J. (1967). The Cost of Economic Growth. Staples Press, London.

Mishel E, Lawrence Δ, and Jared B (1996) "Trouble in Paradise: Eroding Wages and Growing Income Inequality" paper commissioned by the Competitiveness Policy Council, September, www.cais.net/cpc/running

Moss, Milton, ed. (1973) "The Measurement of Economic and Social Performance" (New York: Columbia University Press).

Neumayer, E. (2000). "On the methodology of ISEW, GPI and related measures: some constructive suggestions and some doubt on the 'threshold' hypothesis." Ecological Economics 34(3): 347–361.

Neumayer, E. (1999). The ISEW—Not an Index of Sustainable Economic Welfare. *Social Indicators Research* 48(1): 77–101.

Noorbakhsh, F. (1998). “A modified human development index.” *World Development* 26: 517-528.

Osberg, L. and Sharpe, A. (2002c), "International Comparisons of Trends in Economic Well-Being", *Social Indicator Research*, vol. 58, n. 1-3, pp.349-382.

Osberg, Lars (1985b) "The Idea of Economic Well-Being" Paper presented at the 19th General Conference of the International Association for Research in Income and Wealth, Noordwijkerhout, Netherlands, August 25-31, mimeo, Dalhousie University, June, Mimeo.

Pillarisetti, J.R. (2005). “The World Bank’s ‘genuine savings’ measure and sustainability.” *Ecological Economics* 55: 599-609.

Sen, A. (1979). “The welfare basis of real income comparisons.” *Journal of Economic Literature* 17(1): 1-45.

Slottje, Daniel J., Gerald W. Scully, Joseph G. Hirschberg, and Kathy J. Hayes (1991) *Measuring the Quality of Life Across Countries: a Multidimensional Analysis* (Boulder, Col.: Westview Press).

Solnick, S., and D. Hemenway (1998). “Is more always better? A survey on positional concerns.” *Journal of Economic Behaviour and Organization* 37: 373-383.

Solow, R.M. (1974). “Intergenerational equity and exhaustible resources.” *Review of Economic Studies* (symposium)41: 29-45.

Stanton, E.A. (2007), "The Human Development Index: A History", Political Economy Research Institute Working Paper, n.127, 37p.

Stiglitz, J., Sen, A., Fitoussi, J.-P. (2009), "Report of the Commission on the Measurement of Economic performance and Social Progress", 292p.

Stiglitz, J.E. (2005). The Ethical Economist - A review of "The Moral Consequences of Economic Growth". By B.M. Friedman (Knopf, 2005). Foreign Affairs, November/December 2005.

Thiry, G. and Cassiers, I. (2011), "Alternative indicators to GDP: from technical to normative issues" (forthcoming in Applied Research in Quality of Life by 2011)

Tversky, A., and I. Simonson (2000). "Context-dependent preferences." In: D. Kahneman and A. Tversky (eds), Choices, Values and Frames. Cambridge University Press, Cambridge, pp. 518-527.

UN DESA. (2007). The Millennium Development Goals Report. New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs.

Ura, K. and K. Galay (eds). (2004). "Gross National Happiness and Development." First International Seminar on Operationalization of Gross National Happiness, Thimphu, Bhutan: The Centre for Bhutan Studies.

Zaidi, A and Burchardt, T. (2005), "Comparing incomes when needs differ: equalization for the extra cost of disability in the U.K.", Review of Income and Wealth, iss.51, pp.89-114.

Van Praag, B.M.S. (1971). "The welfare function of income in Belgium: an empirical investigation." European Economic Review 2: 337-369.

Venetoulis, J. and J. Talberth. (2006). "Refining the ecological footprint. *Environment Development, and Sustainability*" 10(4): 441–469.

Vellinga, N., and C. Withagen (1996). "On the concept of green national income." *Oxford Economic Papers* 49(4): 499-514

Wackernagel, M. and W. E. Rees. (1996). "Our Ecological Footprint: Reducing Human Impact on the Earth." Gabriola Island, BC: New Society Publishers.

Weitzman, M.L. (1976). "On the welfare significance of national product in a dynamic economy." *Quarterly Journal of Economics* 90: 156-162.

Weil, D.N. (2005). "Economic Growth. Pearson Education," Addison-Wesley, Boston.

Whitehead Mark (2022) Why GDP is not a good measure of well-being" by, published in *The Guardian*.

Woolley, Frances (1998) "Work and Household Transactions" in *How Families Cope and Why Policymakers Need to Know CPRN Study No. F02* (Ottawa: Canadian Policy Research Networks).

INTEPNET

<https://www.bea.gov/resources/methodologies/nipa-handbook>

<https://www.taxheaven.gr/>

<http://www.ibiblio.org/pha/policy/1944/440722a.html>

<https://www.imf.org/en/Home>

<https://www.worldbank.org/>

https://en.wikipedia.org/wiki/Genuine_progress_indicator

www.worldvaluessurvey.org

<https://communityindicators.net/indicator-projects/redefining-progress-the-genuine-progress-indicator/>

ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αναπτυξιακό Πρόγραμμα του ΟΗΕ 1990

Bretton Woods. Summary of Agreements. July 22, 1944. World War II Resources Retrieved July 27, 2008, from <http://www.ibiblio.org/pha/policy/1944/440722a.html>.

Bureau of Economic Analysis (2014) “Concepts and Methods of the U.S. National Income and Product Accounts (Chapters 1-10 and 13)” (February 2014) Available at

EESC. (2008). Opinion of the EESC on Beyond GDP—Measurements for Sustainable Development. Brussels: European Economic and Social Committee.

Maddison Project Database

OECD (1996) Measuring What People Know: Human Capital Accounting for the Knowledge Economy (Paris: Organization for Economic Cooperation and Development).

OECD (1998) Human Capital Investment: An International Comparison Centre for International Research and Innovation (Paris: Organization for Economic Cooperation and Growth).

OECD (2006). Going for Growth. OECD, Paris.

UN Development Program. 2007. Human Development Report 2007/2008: Fighting Climate Change: Human Solidarity in a divided world: Summary.

World Bank. (1997). World Development Report: The State in a Changing World. New York: Oxford University Press.

World Bank. Wolfensohn lays out future direction of world bank. World Bank News Release No. 96/S21

World Bank (2006). Where is the Wealth of Nations? The World Bank, Washington D.C.

Φίλιππα Ν. Δημήτριου (2019) Τι ξεχνάμε κυνηγώντας την αύξηση του ΑΕΠ, Euro2day.gr.